

EVALUERING AV BRIK – Behovs- og ressurskartlegging i kriminalomsorgen

**Gunnar Vold Hansen
Ulf Dahl
Finn Samuelsen**

**Høgskolen i Østfold
Oppdragsrapport 2014:2**

Online-versjon (pdf)

Utgivelsessted: Halden

Det må ikke kopieres fra rapporten i strid med åndsverkloven og fotografiloven eller i strid med avtaler om kopiering inngått med KOPINOR, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk.

Høgskolen i Østfold har en godkjenningsordning for publikasjoner som skal gis ut i Høgskolens Rapport- og Arbeidsrapportserier.

Høgskolen i Østfold. Oppdragsrapport 2014:2

© Forfatterne/Høgskolen i Østfold

ISBN: 978-82-7825-431-8

ISSN: 1504-5331

FORORD

Høgskolen i Østfold, avdeling for helse- og sosialfag fikk høsten 2013 oppdraget med å evaluere det nye kartleggingsverktøyet BRIK (Behovs- og ressurskartlegging i kriminalomsorgen) som kriminalomsorgen var begynt å prøve ut ved Østfold friomsorgskontor og Halden fengsel. Denne rapporten viser de resultatene som kom frem i denne evalueringen. Rapporten er blitt noe mer omfangsrik enn vi hadde planlagt. Det skyldes ikke minst alle, både ansatte og domfelte, som stilte opp og formidlet sine opplevelser med BRIK. For oss som forskere er det alltid spennende om vi får de data vi ønsker. I denne sammenhengen har vi fått alt vi har bedt om – og mer til. Det har aldri vært problemer med å få tilgang verken til kriminalomsorgens ulike virksomheter eller til domfelte. Vi takker derfor alle som på ulike måter har bidratt både med å legge til rette for vår datasamling og ved å stille opp på intervjuer.

Evalueringen er utført av førstelektor Ulf Dahl, studieleder/førstelektor Finn Samuelsen og dosent Gunnar Vold Hansen. De to førstnevnte har hatt ansvaret for datasamling i friomsorgen. Gunnar Vold Hansen har hatt ansvaret for datasamlingen i fengselet. Forskerne har i fellesskap analysert innsamlet data, men Gunnar Vold Hansen har vært prosjektleder og som sådan hatt hovedansvaret for å skrive ut denne rapporten.

Evalueringen er finansiert av Justis- og beredskapsdepartementet.

Fredrikstad november 2014

Ulf Dahl

Finn Samuelsen

Gunnar Vold Hansen

INNHOOLD

FORORD.....	1
SAMMENDRAG.....	7
BAKGRUNN	17
Rettslig grunnlag for BRIK.....	17
Innsatte i norske fengsler.....	18
KUNNSKAPSSTATUS.....	21
Utviklingstrekk.....	21
Kriminogene faktorer	22
Bosituasjon.....	23
Utdannelse, praksis og jobbmulighet	24
Relasjoner.....	25
Livsstil og omgangskrets.....	27
Rusproblematikk	28
Tiltak for å motvirke kriminogene faktorer	29
Positiv kriminologi.....	30
Sosial aksept - rolleteori.....	32
Desistance.....	33
Restorative Justice.....	35
Tiltak for å realisere positiv kriminologi	36
Individuelle utfordringer – kollektive løsninger	37
Helhetlige tjenestetilbud.....	38

Ulike perspektiver – en helhet.....	42
Planlegging	43
Problemstilling	48
BRIK - BESKRIVELSE	51
METODE	57
DATAPRESENTASJON	63
Ambisjonene.....	63
Erfaringene	66
De domfelte i friomsorgen	67
Ansatte i Friomsorgen	71
Fordeler og gevinster ved bruk av BRIK	74
Ulemper og mangler	75
Fengselet.....	77
Innsatte	78
Bruk av BRIK.....	84
Ansatte.....	85
DATA-ANALYSE	93
Bidrar BRIK til bedre kartlegging av kriminogene faktorer?	93
Bidrar BRIK til bedre kartlegging av behovet for samarbeid med andre?	98
Fører BRIK til at det tilbys målrettete tiltak for å redusere de kriminogene faktorene?	100
Fører BRIK til at det tilbys målrettete tiltak for å ivareta prinsippene i positiv kriminologi?	101
Fører BRIK til at samarbeidet med andre styrkes?	101

Hvem skal BRIK benyttes overfor?	103
De domfelte har også et ansvar for å følge opp	105
I hvilken grad har BRIK bidratt til endring og fornyelse av kriminalomsorgen?	107
HVORFOR ER DET SÅ VANSKELIG Å FÅ TIL ENDRINGER?	109
BRIK som ledd i en helhetlig rehabiliteringsprosess.....	110
En organisasjonskultur som legger vekt på rehabilitering?	111
Struktur	115
BRIK som utgangspunkt for samarbeid med andre	119
BRIK som basis for organisasjonsutvikling.....	125
Opplæring	126
Interne utviklingsprosesser.....	126
Gruppeveiledning	127
Dokumentasjon, rapportering og evaluering.....	127
Konklusjoner	128
Oppsummering og anbefalinger	129
LITTERATURLISTE	133

SAMMENDRAG

I denne rapporten presenteres evalueringen av pilotprosjektet med BRIK (Behovs- og ressurskartlegging i kriminalomsorgen) som kriminalomsorgen satte i gang i 2013 ved Østfold Friomsorgskontor og i Halden fengsel. Vi startet opp denne evalueringen høsten 2013 og gjennomførte datasamlingen i løpet av våren 2014. Rapporten bygger på en rekke data. For det første har vi gjennomgått en rekke bakgrunnsdokumenter, både generelle knyttet til målsettingene med kriminalpolitikken og spesielle knyttet til beskrivelse av BRIK. I tillegg har vi samlet inn følgende data:

- En av forskerne deltok på den opplæringen som Kriminalomsorgens utdanningscenter (KRUS) tilbød for de som skulle godkjennes som BRIK-kartleggere.
- Vi har intervjuet ledere i Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI) for å få en beskrivelse av bakgrunnen for BRIK
- Vi har gjennomført to dialogkonferanser med BRIK-kartleggere i både Halden fengsel og Østfold Friomsorgskontor.
- Vi har gjennomført i alt 28 individuelle intervjuer med 16 ansatte og 12 domfelte.

Evalueringen tar utgangspunkt i at ”Forskrift om forsøksprosjekt om kartlegging av domfeltes behov for tiltak med sikte på å lette tilbakeføring til et kriminalitetsfritt liv” (BRIK-forskriften) skisserer to hovedmålsettinger med BRIK. Det ene er at kartleggingen skal få avklart domfeltes behov og ressurser i prosessen frem til en tilbakeføring til samfunnet. Det andre er å avklare behovet for forvaltningssamarbeid.

Vi har i evalueringen tatt utgangspunkt i at BRIK i seg selv ikke er et mål, men derimot et middel som skal bidra til at Kriminalomsorgen i samarbeid med andre

kan iverksette målrettede tiltak med sikte på å bidra til den domfeltes tilbakeføring til samfunnet. I praksis har vi derfor reist to spørsmål. Det ene er om BRIK bidrar til at man får frem de opplysningene som er nødvendige for å vite hvilke tiltak man bør sette i verk. Det andre er om disse opplysningene benyttes på en slik måte at de relevante tiltakene blir iverksatt. Dette er dermed basis for evalueringen, og denne bygger derfor på følgende problemstilling:

Bidrar BRIK til at Kriminalomsorgen, i samarbeid med andre kan, tilby domfelte tiltak som styrker mulighetene for tilbakeføring til samfunnet?

På bakgrunn av vår gjennomgang av ulike tilnærminger til rehabilitering i kriminalomsorgen har vi organisert disse i tre ulike retninger. Den ene har fokus på det som kalles kriminogene faktorer (risikofaktorer som kan bidra til kriminalitet) og på hvordan man kan motvirke kriminalitet ved å fjerne de aktuelle risikoene. Den andre handler om det som vi har samlet under samlebetegnelsen positiv kriminologi (blant annet desistance og restorative justice) og som har fokus på hvordan man kan understøtte den domfeltes egne prosesser mot redusert kriminell aktivitet. Den tredje tilnærmingen handler om samarbeid – det som internasjonalt kalles throughcare/aftercare og som har sin nasjonale ekvivalent i tilbakeføringsgarantien. Det vil si at man altså skal planlegge både soning og tilbakeføring til samfunnet fra første stund den domfelte kommer i kontakt med kriminalomsorgen.

Slik vi ser det bør BRIK føre til at man gjennom kartleggingen både finner frem til de data som er relevante for alle tre tilnærmingene og at man iverksetter de tiltakene man avdekker behov for. Vi har derfor konkretisert problemstillingen vår i følgende seks forskningsspørsmål:

- *Bidrar BRIK til bedre kartlegging av kriminogene faktorer?*

- *Bidrar BRIK til bedre kartlegging av grunnlaget for å ivareta prinsippene i positiv kriminologi?*
- *Bidrar BRIK til bedre kartlegging av behovet for samarbeid med andre?*
- *Fører BRIK til at det tilbys målrettede tiltak for å redusere de kriminogene faktorene?*
- *Fører BRIK til at det tilbys målrettede tiltak for å ivareta prinsippene i positiv kriminologi*
- *Fører BRIK til at samarbeidet med andre styrkes?*

Datainnsamlingen viser at man forholdt seg annerledes til BRIK i friomsorgen enn i fengselet. En av forskjellene var at det i friomsorgen var samme person som kartla og etterpå fulgte opp den domfelte som ansvarlig saksbehandler. I fengselet var det i utgangspunktet en person som kartla og en annen (kontaktbetjent) som fulgte opp den domfelte etterpå. I friomsorgen var det nødvendig å sette inn tiltak med en gang – noen ganger før kartleggingen var gjennomført. I fengselet hadde flere av de domfelte 5 til 10 år igjen av soningen, og selv ett år etter kartleggingen var det ikke satt i gang tiltak på grunnlag av denne. I friomsorgen kunne man samarbeide med andre virksomheter ved å henvise de domfelte videre, mens de i fengselet hadde store problemer med å få andre virksomheter til å stille opp i fengselet. Ansatte i friomsorgen hadde allerede et eget saksbehandlingsprogram (KOMPIS-KIF) som de benyttet – kartlegging og kartleggings skjema var derfor ikke noe nytt for dem. I fengselet hadde de ikke noe erfaring med kartleggings skjema fra før. De ansatte i friomsorgen hadde stort sett sosialarbeiderutdanning der kartlegging og tiltak med basis i denne er et sentralt verktøy. De ansatte, først og fremst kontaktbetjentene, hadde utdanning fra Kriminalomsorgens utdannings senter (KRUS) og hadde ikke samme forhold til kartleggingsverktøy. Vi har lagt til grunn at BRIK bygger på en rehabiliteringsideologi. Dette er en ideologi som er

sentral i sosialarbeiderutdanningene og som ansatte i friomsorgen fant seg hjemme i. Fengselsbetjentene synes å ha et sterkere fokus på sikkerhetsarbeid og oppslutningen om rehabiliteringsideologien i BRIK var derfor ikke like sterk der.

Tilbakemeldingen fra ansatte i friomsorgen som hadde erfaring fra andre kartleggingsverktøy viser at BRIK er et mer omfattende kartleggingsverktøy. For de ansatte i fengselet som ikke var vant til å kartlegge, ga BRIK klart mer data enn før. Vår vurdering er derfor at BRIK i stor grad ivaretar behovet for kartlegging av kriminogene faktorer og at svaret på vårt første spørsmål blir da at BRIK bidrar til en bedre kartlegging av kriminogene faktorer både i friomsorgen og i fengselet.

Tilbakemeldinger fra både domfelte og ansatte er tydelige på at ressurs- og gjenoppbyggingsfokus i BRIK ga helt nye perspektiver på både den domfelte og hvordan man kunne bistå vedkommende i tilbakeføringen til samfunnet. Likevel er det mange som mener at BRIK er for rigid slik at det er vanskelig å fange opp alle de individuelle forskjellene som finnes og som særlig er knyttet til ulike ressurser. Vårt svar på spørsmålet om BRIK bidrar til bedre kartlegging av grunnlaget for å ivareta prinsippene i positiv kriminologi må derfor være et betinget ja. Det er en klar fremgang fra tidligere, men det er fortsatt potensial for forbedringer.

BRIK kartlegger en rekke utfordringer som kriminalomsorgen verken kan eller skal løse. Dette er oppgaver som må løses andre steder og som kriminalomsorgen bare skal avdekke slik at det kan etableres kontakt med andre virksomheter. Vi er derfor av den oppfatning at BRIK klart avdekker et behov for samarbeid med andre.

Flere av de ansatte var bekymret over at BRIK avdekket vesentlig flere behov enn tidligere; dette fordi man ikke hadde flere ressurser å sette inn. Allerede før BRIK ble tatt i bruk var ansatte nødt til å prioritere slik at alle behov ikke ble dekket. Det er derfor tvilsomt om BRIK har bidratt til at det tilbys flere målrettede tiltak for å redusere de kriminogene faktorene. Dette synes likevel ikke å være et resultat av at BRIK ikke er et godt nok hjelpemiddel, men mer et resultat av begrensede ressurser.

Tilbakemeldingene fra ansatte i friomsorgen er klare på at fokus på restorative justice i BRIK har bidratt til et økt fokus og kontakt med forlikrådene. Bortsett fra det har vi ikke registrert endringer ut fra et perspektiv på positiv kriminologi. Vi mener derfor at BRIK skaper et grunnlag for å tilby målrettede tiltak for å ivareta prinsippene i positiv kriminologi, men at det potensialet som ligger der ikke utnyttes tilfredsstillende.

Friomsorgen har normalt hatt et samarbeid med flere virksomheter. Dette samarbeidet har blitt opprettholdt etter innføringen av BRIK, men er ikke blitt utvidet. I fengselet sliter de med å få på plass et godt samarbeid med andre virksomheter og vi har ingen eksempler på at det er etablert forvaltningssamarbeid som følge av BRIK. Vår konklusjon er derfor at BRIK i liten grad har bidratt til at forvaltningssamarbeidet styrkes.

Oppsummering og anbefalinger

Vår konklusjon er at BRIK er et kartleggingsverktøy som dekker et behov. Fengslene har ordinært ikke hatt et slikt kartleggingsverktøy, og BRIK synes å gi et bedre datagrunnlag enn det saksbehandlingsprogrammet (KOMPIS-KIF) som har vært i bruk i friomsorgen til nå. Dette gjelder særlig data knyttet til positiv kriminologi, som er bedre dekket i BRIK. Det bidrar til at kriminalomsorgen kan utvide fokus fra de domfeltes problemer og utfordringer

til også å være opptatt av de domfeltes ressurser og deres motivasjon til selv å bidra i en endringsprosess.

Den største utfordringen knyttet til BRIK er å få kriminalomsorgen til å utnytte det potensial som finnes i verktøyet. Etter vår mening innebærer det at opplæringen må styrkes. Hva BRIK skal brukes til, hvordan og hvorfor bør få en mer sentral plass i opplæringen. Det innebærer at man må presentere de ideologiske og faglige begrunnelsene for innholdet i BRIK, man må få frem hvordan de aktuelle data kan brukes til å planlegge strategier fremover og man må synliggjøre hvordan man samarbeider med den domfelte og andre virksomheter for å få realisert de strategiene som er utarbeidet.

Vi ser at dersom BRIK skal følges opp på en slik måte at potensialet utnyttes fullt ut, så er det en rekke utfordringer for dem som skal følge opp kartleggingen. Det handler blant annet om kunnskap knyttet til det tilbudet andre virksomheter yter og om hvordan man samarbeider med den domfelte og med andre. For at de ansatte skal kunne holde seg oppdatert både på kunnskaper og hva som er anbefalt atferd, bør det vurderes å etablere veiledningsordninger. Etter vår mening vil gruppeveiledning kunne være en hensiktsmessig løsning i dette tilfellet.

Det er også behov for å se nærmere på hvordan BRIK kan kobles sammen med en fremtidsplan og en eventuell individuell plan. Dette handler både om teknologiske løsninger og om personlige relasjoner. Slik vi ser det er det helt nødvendig at den som skal følge opp den domfelte også har en sentral rolle i kartleggingen. Vi kan derfor ikke se annet enn at hovedregelen bør være at kartlegger og den som er oppfølger bør være samme person. I praksis innebærer det at med de ordningene som foreligger i dag, bør ansvarlig saksbehandler i friomsorgen og kontaktbetjent i fengselet ordinært være den som kartlegger.

Kartleggingen kan skape urealistiske forventninger om at det skal skje store endringer på kort tid. De ansatte må ha gode strategier for å hindre at dette skjer og at oppfølgingen blir et gjensidig forpliktende samarbeid med realistiske mål. Ansatte kan forbedre sin kommunikasjon med domfelte om hva BRIK er og hva man kan forvente av en kartlegging. En mer eller mindre direkte kobling til fremtidsplaner kan være en måte å realitetsorientere den domfelte på; hvordan ulike tiltak kan iverksettes og hva det i så fall krever av både den domfelte selv og av andre.

I tillegg bør man vurdere om det skal innføres bedre rapporterings- og dokumentasjonssystemer som oppfølging av BRIK. I praksis kan det innebære et system der man rapporterer hva som skal gjøres som følge av kartleggingen, om det blir gjort og hvilke virkninger tiltakene fikk.

De ulike virksomhetene som tar i bruk BRIK, bør også vurdere om dette innebærer at man bør gjennomføre en organisasjonsutviklingsprosess der hele organisasjonen engasjeres i implementeringen av verktøyet og bidrar til å synliggjøre når og hvordan man kan nyttiggjøre seg de data som fremkommer i kartleggingen.

Det er også behov for et system som gjør at endringer som skjer underveis kan fanges opp. Det kan for eksempel gjøres ved at endringer kan legges inn i BRIK, eller ved at det er en direkte kobling mellom BRIK og fremtidsplanen, og at endringer i så fall legges inn i fremtidsplanen. En annen, men etter vår mening ikke like god løsning, er at man utvider BRIK med en form for journal der endringer kan legges inn.

Det datatekniske har fungert ujevnt i pilotperioden. Endringsforslag som har blitt meldt inn fra brukerne har ikke ført til forbedringer, noen synes det er komplisert å komme inn på systemet, strukturen er for rigid og firkantet og det mangler bokser for frie kommentarer mange steder. Dersom man har ambisjoner om å fange opp individuelle forskjeller og for eksempel sikre seg at alle ulike former for ressurser hos den domfelte og vedkommendes nettverk skal fanges opp, så er det behov for flere åpne felt.

Det er klart at de opplysningene som kommer frem i en BRIK-kartlegging er underlagt taushetsplikt. Opplysningene må derfor sikres slik at ikke uvedkommende kan få tilgang til dem. De domfelte underskriver likevel et samtykkeskjema der de gir tillatelse til at samarbeidende personell kan få tilgang til disse opplysningene. Slik den tekniske løsningen er i dag, innebærer det at bare utskrifter kan deles med andre; det er ikke mulig å overføre verken hele eller deler av kartleggingen til andre, internt eller eksternt. Dette gjør samarbeid med andre vanskelig, og man bør derfor vurdere om det er mulig å etablere et trygt system der kartleggingen kan deles med andre som er innenfor den gruppen den domfelte har godtatt at data utveksles med.

Det er i dag ikke noen retningslinjer for hvem som bør få tilbud om BRIK. Vi tror at det er hensiktsmessig å overlate en slik avgjørelse til de ansattes faglige skjønn. Det bør likevel vurderes om det bør utarbeides en pre-kartlegging, eller legges inn noen innledningsspørsmål som kan hjelpe kartleggerne med å avgjøre om det er hensiktsmessig med en fullstendig kartlegging.

I tillegg er det i dag en viss usikkerhet knyttet til hvordan tidsbruken på BRIK skal registreres i en samfunnsstraff. Dette bør klargjøres.

Vi vil også peke på at det er tilnærmet unison enighet om at skjemaet som nå benyttes som samtykkeerklæring, ikke er enkelt å forstå for alle. Det juridiske språket virker utestengende og bør kunne forenkles uten at tydeligheten blir skadelidende.

BAKGRUNN

Rettslig grunnlag for BRIK

Brik er forankret i ”Forskrift om forsøksprosjekt om kartlegging av domfeltes behov for tiltak med sikte på å lette tilbakeføring til et kriminalitetsfritt liv” (BRIK-forskriften). Formålet med kartleggingen er beskrevet i forskriftens § 1, 3. og 4. ledd der det heter:

Formålet med kartleggingen er å avklare domfeltes behov knyttet til bolig, utdanning, arbeid, helsehjelp, hjelp til å ordne sin økonomi og andre tiltak som har betydning for domfeltes tilbakeføring til samfunnet.

Kartleggingen skal bidra til et styrket samarbeid med forvaltningssamarbeidsparter og andre som har ansvar for tiltak knyttet til bolig, arbeid, utdanning, helse, økonomi mv.

Forskriften skisserer en del konkrete områder som skal avklares gjennom kartleggingen. Disse er nærmere utdypet i forskriftens § 6. I tillegg er det skissert en upresis formulering ” *andre tiltak som har betydning for domfeltes tilbakeføring til samfunnet*”. Vi legger til grunn at de skisserte områdene er en form for minstekrav og at det sentrale med BRIK er å få avdekket tiltak som kan bidra til den domfeltes tilbakeføring til samfunnet.

Vi tolker formuleringen i paragrafens 4. ledd som en ambisjon om at de tiltakene som skal iverksettes for en stor del skal bygge på et forvaltningssamarbeid. Hvordan opplysninger som kommer frem i kartleggingen skal videreformidles til andre er nærmere regulert i §§ 3 og 5. Her trekkes også frem noen konkrete

samarbeidsparter, men vi regner likevel at det er mulighetene for å få den domfelte tilbakeført til samfunnet som er den overordnede premiss for hvem man skal samarbeide med og at det inkluderer så vel offentlige som private og frivillige virksomheter.

På bakgrunn av dette har vi i evalueringen tatt utgangspunkt i at BRIK i seg selv ikke er et mål, men derimot et middel som skal bidra til at Kriminalomsorgen i samarbeid med andre kan iverksette målrettede tiltak med sikte på å bidra til den domfeltes tilbakeføring til samfunnet. Dette er dermed basis for denne evalueringen, og den bygger derfor på følgende problemstilling: *Bidrar BRIK til at Kriminalomsorgen, i samarbeid med andre kan, tilby domfelte tiltak som styrker mulighetene for tilbakeføring til samfunnet?*

Innsatte i norske fengsler

Norske domstoler avsier ca 10.000 ubetingete fengselsstraffer pr. år. Ca $\frac{3}{4}$ av disse er basert på dommer på under 3 måneder, mens resten dreier seg om lengre dommer (SSB, 2013). Mellom 30 og 40 prosent av de som soner en dom får en ny dom innen 5 år etter første dommen. For noen grupper, særlig domfelte med narkotikarelaterte dommer, er tilbakefallsprosenten opp mot 70 prosent (Skardhamar & Telle, 2009).

De som blir dømt til fengselsstraff har klart dårligere bakgrunn enn andre. 30 prosent av de dømte hadde hatt kontakt med barnevernet i oppveksten og $\frac{2}{3}$ rapporterer at de hadde vanskelige oppvekstvilkår, bl.a. på grunn av foreldres rus, eller fordi de ellers ikke har fått slik oppfølging som man kunne forvente. De innsatte har lavere utdanningsnivå enn andre, svakere tilknytning til arbeidslivet og om lag 30 prosent hadde ikke egen bolig (Skardhamar & Telle, 2009). Friestad & Skog Hansen (2004) fant at de innsatte også representerte en rekke andre levekårsproblemer, blant annet fant de at: 40 % har ungdomsskolen

som lengste fullførte utdanning, 70 % er arbeidsledige, 40 % lever under fattigdomsgrensen, 30 % er bostedsløse, 50 % har kroniske sykdommer og ikke minst 60 % er rusmisbrukere.

Det er også noen klare indikasjoner på at noen forhold bidrar til å redusere den kriminelle aktiviteten. Det er fortsatt slik at de innsatte stort sett er yngre mennesker, men det er en viss stigning i gjennomsnittsalderen (Skardhamar & Telle, 2009). Det indikerer at man er mindre tilbøyelig til å opprettholde kriminell aktivitet etterhvert som man blir eldre (McNeill & al, 2012). Norsk statistikk viser også at en annen faktor som bidrar til redusert kriminell aktivitet er familieforpliktelser (Skardhamar & Telle, 2009). Dette underbygges av internasjonale undersøkelser, som dokumenterer at stabile familieforhold, definert som samboer og kontakt med barn, bidrar til å redusere kriminell aktivitet (Lösel & al, 2012; Skardhamar & Telle, 2009).

Vi legger derfor til grunn at et overordnet mål med BRIK er å finne frem til relevante tiltak som kan tilbys domfelte med sikte på fjerne eller redusere kriminell aktivitet. Vi skal derfor se noe nærmere på hva vi vet om hvordan kriminell aktivitet kan reduseres.

KUNNSKAPSSTATUS

Utviklingstrekk

Kartlegging er noe som har skjedd i deler av kriminalomsorgen i flere ti-år. Det er ulike begrunnelser for denne kartleggingen, men særlig to har vært sentrale: Den ene er kartlegging for å avdekke risiko. Her snakker vi om risiko både for å utsette ansatte og andre innsatte for farlige situasjoner i løpet av soningen, og risiko for gjentakelse av kriminelle handlinger (residiv). Den andre sentrale begrunnelsen for kartlegging er mulighetene for rehabilitering, her forstått som tilbakeføring til samfunnet som en ikke-kriminell. Internasjonalt har det vært stort fokus på risiko. Også i norske fengsler utsettes så vel innsatte som ansatte for ulike former for vold og andre overgrep (Hammerlin & al, 2012). Likevel er ikke utfordringene i Norge like store som andre steder. Risikokartlegginger med vekt på hvilke farer den innsatte representerer, har derfor ikke hatt sterk forankring i Norge. I forhold til BRIK har det vært en klar forutsetning at kartleggingen først og fremst er forankret i et rehabiliteringsperspektiv. Vi skal derfor se litt nærmere på hva slags faglige prinsipper et slikt perspektiv er forankret i.

Vi skal her trekke frem tre sentrale utviklingstrekk i rehabiliteringsideologien. Det første utviklingstrekket handler om det som i kriminalomsorgen er forankret i kriminogene faktorer. I denne perioden var man opptatt av å identifisere kriminogene faktorer og å finne tilpassete tiltak for å motvirke disse, gjerne i form av programmer forankret i en kognitiv tradisjon.

Etter hvert har vi i kriminalomsorgen sett en utvikling der det som beskrives som positiv kriminologi har fått større oppmerksomhet. I Norge er det særlig

begrepene desistance (McNeill & al, 2012) og restorative justice (Van Ness, 2004) som har fått oppmerksomhet. Disse tilnærminger bygger på at deteksisterer individuelle egenskaper ved den enkelte som kan aktiviseres i arbeidet med å redusere residiv og derfor skiller seg ut fra kriminologiske faktorer-tilnærmingen som i hovedsak ser på innsatte som grupper og risiko.

Det tredje utviklingstrekket handler om å se på samspillet mellom individ og verden utenfor individet. I kriminalomsorgen har vi derfor sett en økende vektlegging av å legge til rette for at integrerte og helhetlige tilbud er forankret i tilbakeføringsgarantien og internasjonale betegnelser som "throughcare/aftercare" (Fox & al, 2005).

Vi skal her utdype disse tre utviklingstrekkene noe mer og vise til noe av den forskningen som dokumenterer at tiltak med utgangspunkt i disse utviklingstrekkene faktisk kan føre til redusert kriminell aktivitet.

Kriminogene faktorer

Man har i flere ti-år nå forsket på det som kalles kriminogene faktorer og vist at disse både kan være en faktor som bidrar til at man begynner med kriminell aktivitet og at man ved å sette inn målrettede tiltak for å motvirke disse kan redusere den kriminelle aktiviteten. Vi skal derfor se nærmere på følgende kriminogene faktorer:

- Bosituasjon
- Utdannelse, praksis og jobbmulighet
- Relasjoner
- Livsstil og omgangskrets
- Rusproblematikk

Bosituasjon

Som vi har pekt på var 30 prosent av de innsatte uten bolig da de påbegynte soningen. Enda flere mister den underveis. Internasjonale undersøkelser viser at faste boligtilbud gir redusert kriminell aktivitet, selv om beboerne ikke reduserer andre problemområder, som for eksempel rusmisbruk (Duffin, 2006; McKeown, 2007). Det er derfor viktig å få på plass et botilbud, selv om den innsatte ellers ikke er interessert i hjelp fra andre offentlige myndigheter.

I tillegg ser vi at dersom det skal ytes tjenester etter endt soning med sikte på å få på plass tiltak som skaper mest mulig reintergrering i samfunnet, så er det svært vanskelig å organisere dette dersom den som skal motta tjenestene ikke har en fast bolig. Helhetlige og samordnete tjenestetilbud må derfor ta utgangspunkt i brukerens bolig (Smith, 2005; Hansen, 2013). I Norge har man de siste årene blant annet gjennom finansieringsordninger fra Husbanken satset på at personer som trenger bistand fra helse- og sosialtjenestene først skal forankres i en varig bolig (Andvig & al, 2013). En slik tilnærming bygger på ”Housing first”. Dette er en strategi som tar utgangspunkt i at det grunnleggende for alle mennesker er å ha et sted å bo – et hjem som skal være basis for hvordan man lever livet (Nelson, 2007).

Bolig eller boligadresse er også avgjørende for hvilken kommune som har ansvar for å yte tjenester, både etter endt soning, men også i en del tilfeller under soning. Det er også bostedskommunen som har ansvar for å utvikle en Individuell plan (IS-1253). En del kommuner synes å være noe avventende i forhold til en slik jobb, og det er derfor av stor viktighet å få avklart den domfeltes bosituasjon tidlig (Hansen, 2014).

Kunnskap om den domfeltes bosituasjon er derfor viktig å få avklart dersom kriminalomsorgen skal bidra til at det er på plass et tilfredsstillende boligtilbud etter endt soning.

Utdannelse, praksis og jobbmulighet

Hammer og Øverbye (2006) kaller arbeid for en identitetsmarkør. Personer beskrives ut fra hvilket arbeid de har, og de som av ulike grunner står utenfor arbeidslivet, må gjerne bruke mye innsats på å rettferdiggjøre denne situasjonen. Å arbeide - å ta del i den samfunnsmessige produksjonen – blir vanligvis regnet som den mest grunnleggende forutsetning for at et menneske skal kunne fungere som et fullverdig medlem av samfunnsfellesskapet. Arbeidet gir det voksne mennesket et økonomisk grunnlag for et selvstendig liv. Gjennom arbeidet kan den enkelte vise at han eller hun kan gjøre en innsats for fellesskapet.

Selv mennesker som har store fysiske og psykiske funksjonshemninger og derfor i utgangspunktet har rett til uføretrygd, ønsker seg arbeid (Schafft, 2009; Hansen & Dybvik, 2009; Clausen, 2007). Arbeid blir på denne måten et uttrykk for integrering i samfunnet.

Arbeidsledighet og/eller utstøting fra arbeidslivet handler i stor grad om forholdet mellom arbeidslivets krav til sine ansatte og de ressurser den ansatte har (Bakker & Demerouti, 2007). Vi har allerede pekt på at utdanningsnivået blant innsatte er lavt. Kriminalomsorgen har derfor i mange år satset på å tilby utdanning til personer som soner dommer av en slik lengde at det er mulig å tilby et reelt utdanningsløp. På denne måten har man bygget opp de innsattes ressurser og gjort dem bedre forberedt for arbeidslivet etter endt soning.

Dersom man skal kunne tilby et tilpasset utdanningsløp i løpet av soningen eller som oppfølging etterpå, så er det viktig å finne frem til hvilke interesser og ressurser den domfelte har. Kartlegging med sikte på å finne frem til hva slags kompetanseoppbygging som vil være hensiktsmessig for hver enkelt domfelt er derfor viktig.

Ressurser er også i forhold til arbeidsmarkedet, noe mer enn utdanning. Erfaring og spesiell kompetanse ervervet utenfor skoleverket kan være sentrale ressurser som kan gjøre en person attraktiv i gitte arbeidssituasjoner. For arbeidslivet er det derfor en utfordring å være så fleksibel at man kan tilpasse seg den enkeltes særlige bakgrunn (Hansen, 2009). En forutsetning er at spesielle ressurser blir synliggjort og dokumentert, for eksempel gjennom en kartlegging fra Kriminalomsorgen.

Relasjoner

En gjennomgang av SSB's statistikker viser at innsatte som etter endt soning kommer i et fast familieforhold og/eller får barn, har lavere residiv enn andre grupper. Dette samsvarer med internasjonale undersøkelser som viser stort sett det samme. Innsatte med tett kontakt til familien tilpasser seg fengselsoppholdet bedre, blant annet ved at de får bedre kontakt med de ansatte og mer fokus på «myke verdier». Noen undersøkelser tyder på at den generelle helsesituasjonen også blir bedre, og at deltakere i slike programmer blant annet har mindre behov for psykisk behandling mens de soner. Innsatte som opprettholder tette familiebånd under soning har bedre muligheter til å oppnå suksess i tilbakeføring fra fengsel til samfunnet. (Magaletta og Herbst, 2001; Halsey & al., 2002; Ryden-Lodi & al., 2005; Loper og Tuerk, 2007; Lösel & al, 2012).

Dersom man har kunnskap om hvilke relasjoner som finnes og hvilke som eventuelt kan etableres, så kan kriminalomsorgen legge til rette for at disse relasjonene opprettholdes og kanskje styrkes i løpet av soningen. Flere fengsler har nå etablert familiehus der innsatte kan være sammen med familien sin i en eller flere dager. Dette er ordninger som kan bidra til at den domfelte opprettholder en positiv relasjon til familien sin, og som i sin tur gjør at en reintegrering i familien etter endt soning kan gå lettere enn ellers.

Det kan derfor være hensiktsmessig med en kartlegging med sikte på å finne frem til hvilke domfelte som har behov for tiltak slik at disse kan opprettholde en relasjon med resten av familien. Dette blir ofte en motivasjon til å holde seg borte fra kriminelle aktiviteter etter endt soning.

En viktig relasjon er knyttet til forholdet til den eller de som skal hjelpe den innsatte både under soning og etterpå. Vi vet at koordinatoren til en individuell plan har en særskilt rolle i å ivareta både brukerens interesser og forholdet til andre tjenester (Hansen, 2007; Holum, 2013). Internasjonalt er dette knyttet til en rekke ulike strategier. I sosialt arbeid er det som heter strengths-based practice en særlig relevant praksis. Strengths-based practice (ressursorientert praksis) er en tilnærming som tar utgangspunkt i at alle har egenskaper og indre ressurser som gjør dem i stand til å håndtere livets utfordringer (Brun & Rapp, 2001). Basis i slike tilnærminger er å skape en form for allianse med brukeren. En stadig mer omfattende forskning dokumenterer at en av de mest sentrale faktorene i rehabiliteringsprosesser, er den personlige relasjonen til tjenesteyterne (se for eksempel Horvath, 2006; Redko & al, 2007; Dægebø & al, 2006).

BRIK kan bidra til å etablere varige relasjoner mellom innsatte og tjenesteytere utenfor kriminalomsorgen dersom man tidlig i løpet av soningen har klart for seg hva slags tilbud vedkommende trenger etter endt soning.

Livsstil og omgangskrets

Nettverk er viktig, blant annet definerer de deltakernes roller og påvirker hvilke normer og verdier som anses som riktige og viktige. I fengsler er det et press for å fremstille rollen som kriminell som attraktiv og forherlige verdier og normer knyttet til kriminalitet (Wolfe & Drain, 2004; Christie, 2007). Det er derfor ønskelig at de som har sonet ferdig møter andre rolleforventninger og normer og verdier så snart de er ute av fengselet.

Begrepet sosial kapital trekkes gjerne frem i slike sammenhenger. Dette er et begrep som det ikke finnes en klar og omforent definisjon av. En av de mest sentrale teoretikerne, Putnam, definerer sosial kapital på følgende måte: *”trekk ved det sosiale liv - nettverk, normer og tillit - som gjør deltakerne i stand til å handle mer effektivt sammen for å oppnå felles mål”* (Putnam, 1995:665). Dette er ikke en veldig presis definisjon, men vi legger til grunn at sosial kapital beskriver deltakelse i et nettverk der deltakerne gjensidig yter hverandre tjenester. En kartlegging av nettverk i løpet av soningen er derfor interessant fordi den kan gi muligheter til å legge til rette for at de som mangler et nettverk som kan bidra til positiv sosial kapital, kan få etablert et slikt nettverk. Familie kan være et slikt positivt nettverk, men det er en del som enten har en familie som ikke anses som et godt nettverk, eller som av andre grunner mangler et sosialt nettverk. En undersøkelse fra New York viste det seg at 50 av 66 innsatte som ble løslatt ikke ble møtt av noen andre da de kom ut av fengselet (Seiter & Kadela, 2003). Det illustrerer trolig at bildet av ”Olsenbanden” som står utenfor og venter på Egon etter endt soning ikke er representativt. Dersom man i løpet

av soningen har avdekket et manglende nettverk, kan det i stedet være en representant fra en av de frivillige organisasjonene som er engasjert i slikt arbeid som står utenfor og tar i mot den som løslates.

Rusproblematikk

Rusmisbruk har en sterk kobling til kriminalomsorgen. Den mest åpenbare koblingen er de rusproblemene de innsatte har. Om lag 2/3 av alle innsatte hadde et forbruk av rusmidler som kan karakteriseres som et rusproblem (Skardhamar, 2002; Friestad & Skog Hansen, 2004; Ødegård, 2008). Ødegård (2008) finner også at nesten 1/3 av de innsatte hadde brukt rusmidler mens de var inne til soning. Det er derfor ikke overraskende at det er satt i verk en rekke tiltak de siste årene for å hjelpe de innsatte til å redusere sine rusproblemer. Tiltak rettet mot de innsattes rusbruk er høyt prioritert i St.meld 37 (2007 – 2008) ”Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn”, i regjeringens opptrappingsplan for rusfeltet og i St.meld 30 (2011 -2012) ”En helhetlig ruspolitikk”.

I dag regner man med at et sted mellom 50 og 60 prosent av de som har et rusproblem basert på narkotiske stoffer også har en psykisk lidelse. For de som har en alkoholavhengighet er andelen omtrent 30 prosent (Helsedirektoratet, 2012). Friestad & Kjelsberg (2009) fant i sin undersøkelse fra norske fengsler at bare 24 % av de innsatte hadde verken et rusproblem eller en psykisk lidelse. 49 % av de innsatte hadde bare et rusproblem, mens 21 % hadde både rusproblem og en psykisk lidelse. 6 % av de innsatte hadde bare en psykisk lidelse.

Bennett, Holloway, & Farrington (2008) fant at sjansene for kriminell aktivitet var 2,8 til 3,8 ganger så stor for rusmisbrukere som for andre grupper. Det er derfor god grunn til å tro at redusert rusmisbruk kan bidra til reduksjon i

kriminell atferd (Koehler & al, 2013). I tillegg vil en del mene at det å tilby rusbehandling i et rusfritt miljø, som fengsler forventes å være, er mer effektivt enn å tilby slik behandling poliklinisk utenfor fengslene. Slik sett er det en del gode grunner til å iverksette tiltak mens rusmisbrukerne soner fengselsstraff.

Tiltak for å motvirke kriminogene faktorer

Kriminalomsorgen har allerede et omfattende tilbud til domfelte for å redusere risikoen ved de kriminogene faktorene. Hvem som skal få tilbud om hvilke tiltak, bør bygge på en vurdering som er forankret blant annet i kunnskap om den domfeltes bakgrunn, rusmisbruk og motivasjon. St. meld 37 (2007-2008) legger stor vekt på at tiltak som tilbys i kriminalomsorgen skal være evidensbaserte. Mye av innsatsen har til nå vært knyttet til to strategier: Utdanning og tilbud om ulike programmer. I hovedsak dreier dette seg om kognitive programmer. Utdanning har i stor grad vært tilbudt gjennom et samarbeid med det ordinære skoleverket som i dag tilbyr både grunnopplæring, yrkesopplæring og i noen tilfeller høyere utdanning i fengslene.

De fleste tilbudene i fengsel er kognitive programmer. Disse bygger blant annet på teknikker som motiverende samtaler, utvikling av sosiale ferdigheter og bruk av positive belønningssystemer. Det er omfattende dokumentasjon på at slike teknikker reduserer deltakernes kriminelle aktivitet (se for eksempel Bahr, Masters & Taylor, 2012; McMurrin, 2009; Lipsey & Cullen, 2007). En utfordring knyttet til bruk av programvirksomhet er at dette er avgrensede tilbud som i begrenset grad tilpasses den enkeltes behov. Dersom man skal opprettholde virkningen av et av de kognitive programmene, er det for en del av deltakerne behov for videre oppfølging eller andre tilbud (Hansen & al, 2013; Hansen, 2014). Det betyr trolig at det vil være hensiktsmessig å ha en klar fremdriftsplan der det er skissert et helhetlig tilbud gjennom hele soningstiden

og fortrinnsvis etterpå. En antakelse er at en god kartlegging kan gjøre en slik planlegging bedre enn om kartleggingen er overflattisk.

En annen utfordring er at hvert enkelt program konsentrerer seg om et avgrenset problemområde. Vi vet gjennom den forskningen som er gjort at innsatte i norske fengsler ikke bare har et problem med kriminell atferd, de har i stor grad også et rusproblem, de mangler utdanning, de har lærevansker og en del har også psykiske problemer (Skardhamar, 2002; Friestad & Skog Hansen, 2004). Det betyr at det ikke er et enkelt problem som skal løses, men mange. Disse problemene griper inn i hverandre slik at en løsning på ett problem virker inn på andre, men ikke nødvendigvis slik at løsningen på dette ene problemet er løsningen også på de andre.

Hver enkelt innsatt vil ha en unik kombinasjon av ulike mål, utfordringer og ressurser. Det betyr at beslutningen om hvilket tjenestetilbud som passer best til vedkommendes utfordringer, bør være en unik og individuell prosess i hvert eneste tilfelle (Einstein, 2007). Dette innebærer at man bør lage en plan for hvilke tiltak som skal tilbys, i hvilken rekkefølge de skal ytes og hvordan de skal følges opp. En antakelse kan være at man gjennom den brede kartleggingen som BRIK legger opp til kan få et godt grunnlag for å lage slike planer.

Positiv kriminologi

Ved å legge vekt på de kriminogene faktorene vil fokus for en stor del være på årsakene til kriminalitet. På bakgrunn av dette kan man prøve å redusere disse risikofaktorene ved for eksempel å tildele bolig og å gi tilbud om rusbehandling. Etter hvert har det utviklet seg en del teorier som i stedet for å legge vekt på hva som fører til kriminalitet, legger vekt på hva som bidrar til at folk holder seg lovlige. Disse teoriene samles gjerne under en felles overskrift: Positiv

kriminologi. Positiv kriminologi fokuserer først og fremst på hva som bidrar til at en person fjerner seg fra kriminell atferd for alltid, eller i alle fall for en tid (Ronel & Elisha, 2011; Ronel & Segev, 2013). Positiv kriminologi beskrives av Ronel & Elisha (2011) som et perspektiv som forener en rekke teorier, modeller og tilnærminger. Dette perspektivet fyller, etter deres mening, et tomrom og kan bidra til utvidelse og utvikling av dette nye feltet innen kriminologi. Positiv kriminologi er ikke ment å tilbakevise eller erstatte de klassiske kriminologiske tilnærminger, men heller å representere en annen tilnærming til utfordringene. Under den felles overskriften positiv kriminologi skjuler det seg en rekke ulike tilnærminger. I norsk sammenheng er nok desistance og restorativ justice mest kjente, men vi vil også trekke frem noen andre tilnærminger som kan være relevante. Vi gir disse overskriftene: «bevisstgjøring og mestring – salutogenese» og «sosial aksept – rolleteori».

Bevisstgjøring og mestring – salutogenese

Et av de perspektivene som kan legges inn under overskriften positiv kriminologi er salutogenese. Salutogenese tar utgangspunkt i at det er naturlig å ha et liv med problemer og utfordringer, og at det sentrale spørsmålet ikke er hvordan man skal fjerne alle disse problemene og utfordringene, men hvordan man skal mestre dem. Salutogenese er en teori om hvordan mestring skapes, hvordan en god håndtering av hverdagens utfordringer gjør verden mer begripelig og meningsfull, og hvordan dette i sin tur virker inn på hvordan vi klarer oss med hensyn til sykdom og andre utfordringer.

Det salutogene perspektivet står for utforskning av faktorer som kan skape høyere grad av helse og sammenheng i tilværelsen. Personens historie og vektlegging av potensielle motstandsressurser står sentralt (Antonovsky, 1993; 2005).

Salutogenteorien har i de senere år fått mange bekreftelser på sin gyldighet i forhold til flere problemområder (Eriksson og Lindström, 2005). Evaluering av VINN-programmet viser at dette perspektivet er en sentral del av den positive utviklingen deltakerne i dette programmet opplevde (Højdal & al, 2014). Både erfaringer fra kriminalomsorgen og fra andre tilsvarende områder viser at bruk av samtalegrupper, salutogene temaer samt utforskning og forsterkning gjennom handlinger og diskusjoner der fokuset ligger på ressurser og mestring, er strategier som kan bidra til en positiv utvikling (Dahl, 2014).

Sosial aksept - rolleteori

Mennesker foretar individuelle og selvstendige valg, og ofte bygger disse valgene på hva man anser seg tjent med å gjøre (Brox 1995). Hva man anser seg tjent med å gjøre, påvirkes for en stor del av institusjonelle normer og kulturen for øvrig (Barth 1969). Innsatte i fengsel blir for en stor del påvirket av en fengselskultur (Wolf & Draine, 2004; Christie 2007). Mennesker blir ofte beskrevet ut fra hvilke roller de har – yrkesroller er særlig viktige (Hammer & Øverby, 2006). Hvilken rolle man identifiseres med påvirker både hvordan man ser på seg selv og hvordan omverden ser på en. Noen roller er stigmatiserende og ekskluderende – det gjelder for eksempel rollene som kriminell og rusmisbruker, mens andre er mer inkluderende, for eksempel rollen som arbeidstaker. Hvilken rolle man identifiserer seg med er med på å definere normene for akseptabel atferd (Repstad, 1997). Det vil si at en kriminell som identifiserer seg som kriminell, vil anse kriminell atferd som akseptabel. I et fengsel vil både de andre innsatte og de ansatte se på den som soner som en kriminell.

Ved at kriminalomsorgen ser på de innsatte som hele mennesker og prøver å forholde seg til at de er noe mer enn en kriminell, så kan dette også føre til at de

innsatte identifiserer seg som noe mer enn en kriminell. Det er derfor viktig at kriminalomsorgen fokuserer på den innsattes ressurser slik at vedkommende selv ser at de representerer også noe annet enn rollen som kriminell. Hvis den innsatte selv identifiserer seg med for eksempel rollen som familiefar, er det vanskeligere å gjøre valg som er uforenelige med denne rollen (Hansen & al, 2013).

Målsettingen for kriminalomsorgen må derfor å legge opp til at både samfunnet utenfor og den kriminelle selv identifiserer seg som en ”ordinær” samfunnsborger.

Desistance

Desistance kan oppfattes som egne ønsker om å slutte med kriminell atferd. I litteraturen er det ulike definisjoner av desistance. En definisjon er en mer absolutt hvor den kriminelle karriere avsluttes umiddelbart (Blumstein & al., 1989). En andre definisjon påpeker at desistance må sees på som en prosess hvor uakseptabel atferd opphører over tid (Bushway & al, 2011). De fleste forfattere vurderer desistance som en mangefasettert prosess, og det er mange og konkurrerende teorier om hvorfor den enkelte slutter med lovbrudd (Devers, 2011).

McNeill & al (2012) peker på at hva som skaper desistance er avhengig av det enkelte individ og hvor vedkommende er i sitt liv. Enkelt sagt så er det opplevelsen av at det er for stor avstand mellom det vedkommende oppfatter som viktig i livet og det livet vedkommende virkelig fører, skaper dette motivasjon for å gjøre noe også med den kriminelle atferd. I denne tilnærmingen er man derfor opptatt av hvilke mekanismer som bidrar til at kriminalitet

opphører eller avtar. Man fokuserer på mulighetene til positiv menneskelig forandring og utvikling for å motvirke det negative stigmatiserende ved å betrakte personer som lovbrytere eller kriminelle. Slik fremmer man et syn hvor en vedsetter personen og vurderer hvilke muligheter personen har for å avstå fra kriminelle handlinger (McNeill & al, 2012).

I litteraturen presenteres en rekke forhold som kan bidra til desistance, for eksempel alder, ekteskap, familieliv, nye sosiale nettverk, jobb, boligprogram, utdanning. Det som imidlertid poengteres er at de forskjellige tiltakene må tilpasses den enkeltes alder, evner og livssituasjon (King, 2013). Det finnes forskning som dokumenterer tiltak som kan fungere under gitte forutsetninger og tiltak som en ikke kan dokumentere at har virking. Et eksempel er prøveløslatelse med og uten oppfølging fra det offentlige (Healy, 2012).

McNeill & al (2012) påpeker at prøveløslatelse i seg selv ikke har noen effekt for å hindre tilbakefall hvis det ikke blir arbeidet med bosted, familieforhold og sysselsetting.

Vi har foran pekt på at alder er en faktor som kan påvirke desistance. Det innebærer at man ser tydelig at det at det kan komme vendepunkter i livsløpet som har betydning for å slutte en kriminell løpebane (Sampson og Laub, 1993). Vendepunktet er nært knyttet til alder og hvor man er i et livsløp. Eksempler på slike endinger eller overganger i livet som kan fremstå som vendepunkter, kan være etablering av god kontakt med en annen person (for eksempel ekteskap), stabil sysselsetting, endret oppfatning av egen identitet. I desistance-tradisjonen ønsker man å jobbe sammen med lovbryteren for å bidra til at den kriminelle løpebanen opphører. Det skal legges til rette slik at den enkelte oppdager sine styrker og muligheter. Slike tiltak vil mest sannsynlig være effektive dersom holdninger som oppmuntring, respekt og selvbestemmelse ligger til grunn. (McCulloch, 2005).

Restorative Justice

Restorative Justice (RJ) har fått en global forankring i rettssystemet. Mye av tankegodsets er hentet fra urbefolknings oppfattelse av rettferdighet, det gir en alternativ måte å forstå kriminalitet på og nye måter å reagere på (Chatterjee, 2003). RJ handler om i størst mulig grad, å gjenopprette den skaden offeret er blitt utsatt for gjennom en kriminell handling. En definisjon som ivaretar dette synspunktet er denne: *Restorative justice is a theory of justice that emphasizes repairing the harm caused or revealed by criminal behaviour. It is best accomplished through inclusive and cooperative processes* (Van Ness, 2004).

RJ blir benyttet på ulike arenaer som ved familie vold og misbruk, ungdomskriminalitet, kriminelle overtredelser og nabo tvister. RJ gjennomføres i tillegg internasjonalt på et nasjonalt eller internasjonalt nivå (Menkel-Meadow, 2007). De som er tilhenger av RJ har ofte en optimistisk visjon og ønsker å gjøre endringer gjennom dialog, samtale og økt forståelse. Fokus flyttes fra straff som skal avskrekke fra kriminalitet og skade til at rettferdighet oppnås ved at lovbrøtere føler mer sympati for sine ofre (Sherman, 1997).

Hvis det er slik at RJ fremmer forebygging av kriminalitet og reparerer skade virker det sannsynlig å fremme det gjennom anger og ikke frykt. Følelser som sinne, skam, skyldfølelse og anger danner en kompleks samling av følelser som er forbundet med kriminalitet og rettferdighet. For i større grad å kunne oppnå kriminalitetsforebyggende mål om rettferdighet, kan det skje ut fra å etablere en forståelse av hvordan vi kan mobilisere følelser forbundet med rettferdighet (Sherman, 2003).

Det er foretatt en rekke evalueringer av RJ i forhold til kriminalitet begått av personer. I den voksende litteraturen som finnes er det forholdsvis klare sentrale

funn. Det viser seg at det er en tilfredsstillelse ved at prosessen er mer intens enn ved vanlig rettsprosess og de involverte parter får en bedre forståelse for bakenforliggende årsaker til kriminalitet (Vanfraechem and Walgrave, 2004). For det andre viser det seg at den sonende gjennomfører i større grad de avtaler som er inngått enn ved ordinær soning (Walgrave, 2004). Et annet moment er at den sonende har større forståelse og føler mer empati med offeret og det er mindre sannsynlig at kriminell atferd gjentas (Rowe, 2002). Siste faktor er at ofrene føler seg mer sikre på at overgrep ikke skal gjenta seg (Strang & Sherman, 2003).

Tiltak for å realisere positiv kriminologi

Det finnes en rekke strategier for hvordan man kan realisere positiv kriminologi. I den forbindelse har man hentet inspirasjon både fra psykologi (Ronell & Elisha, 2011; Ronel & Segev, 2013) og pedagogikk (Bay, Hammerlin & Larsen 1997; Bay 2005). Det er særlig to forhold som er sentrale i denne tilnærmingen: relasjonen mellom den domfelte og den/de som følger opp, og fokus på den domfeltes egne ressurser og muligheter for å fjerne seg fra kriminalitet.

Fokus på den domfeltes egne ressurser handler både om å finne frem til disse ressursene og om å få den domfelte selv til å se hvilke muligheter disse ressursene gir dem. Dette er en tilnærming som tar utgangspunkt i at alle har egenskaper og indre ressurser som gjør dem i stand til å håndtere livets utfordringer. Utfordringen er å finne frem til disse ressursene og å aktivisere dem i arbeidet med å skape et liv uten kriminell aktivitet. Utgangspunktet er at det ikke er Kriminalomsorgen som har ansvar for å løse utfordringene for de domfelte. I stedet skal Kriminalomsorgen bistå de domfelte i deres egen utvikling. Fokus er den domfelte selv, hva som skal til for at vedkommende får økt livskvalitet og kan hjelpes til å møte de utfordringene vedkommende selv

føler behov for å gjøre noe med (Weaver & McNeill, 2011; Ronel & Segev, 2013).

Basis i denne tilnærmingen er å skape en form for allianse med brukeren. En stadig mer omfattende forskning dokumenterer nå at en av de mest sentrale faktorene i endringsprosesser er den personlige relasjonen til de som yter tjenester (se for eksempel Horvath, 2006; Redko & al, 2007; Topor & al, 2011; Weaver & McNeill; 2012).

Individuelle utfordringer – kollektive løsninger

BRIK som andre kartleggingsverktøy har sitt fokus på individer. Samtidig er en del av de tiltakene som kriminalomsorgen rår over gruppebasert, blant annet i form av kognitive programmer. Dette kan være en utfordring. Et av de sentrale resultatene av "What Works"-forskningen er at det er nødvendig å koble tiltak og den enkelte lovbrøyer (Burnett, 1996). Dette er et poeng som også Mair & al (2006) understreker i deres analyse av OASys. En av målsettingene med individuelle planer er at disse skal skape grunnlag for individuelt tilpassete tiltak. Fokus på individuelle behov og ressurser er derfor en strategi som er vel forankret både i og utenfor kriminalomsorgen.

Vi vet også at gruppebaserte tiltak fungerer i norsk kriminalpolitikk. Evaluering av ulike programmer viser at gruppedynamikken i disse programmene bidrar til at deltakerne får eksemplifisert realistiske løsningsalternativer (Hansen & al, 2013; Højdahl & al, 2014; Hansen 2014). Det synes også som om deltakerne i slike programmer legger stor vekt på hvordan andre deltakere har løst sine utfordringer. Fra andre sektorer vet vi at erfaringsbaserte råd ofte har større legitimitet enn de rådene ekspertene kommer med (Album, 1998).

Dette trenger i utgangspunktet ikke være noe problem – individuelle behov kan gjerne løses med kollektive løsninger. Problemet oppstår når det er behov for kollektive løsninger, men disse ikke er tilgjengelige for eksempel fordi det ikke er nok deltakere til å kjøre et bestemt program, eller det kollektive tilbudet som trengs ikke kan gjennomføres av andre grunner. Særlig utfordrende er dette for små fengsler/friomsorgskontorer. Sett på bakgrunn av at flertallet av de domfelte også har forholdsvis korte dommer, så kan det å vente til man har fått tilstrekkelig aktuelle deltakere være en vanskelig løsning.

I praksis understreker dette at kriminalomsorgen ikke selv kan forventes å løse alle de utfordringene som BRIK avdekker, men at kriminalomsorgen må samarbeide med andre, med sikte på å finne en strategi for å få på plass et helhetlig tilbud.

Helhetlige tjenestetilbud

En av målsettingene med BRIK er at kartleggingen skal skape grunnlag for samarbeid med andre virksomheter. Samarbeid er et tema som kriminalomsorgen har vært opptatt av i lang tid. Forvaltningssamarbeid har vært det sentrale begrepet som skulle beskrive hvordan kriminalomsorgen i samarbeid med andre virksomheter skaper et helhetlig og samordnet tilbud til innsatte med behov for tjenester fra andre offentlige tjenester. Ambisjonene om å skape et helhetlig og samordnet tjenestetilbud er nå konkretisert i den såkalte tilbakeføringsgarantien. Denne garantien er ikke rettslig forpliktende og må derfor ses på som en målsetting om å legge til rette for at innsatte får samme rettigheter og muligheter til offentlige tjenester som resten av samfunnet. Allerede på midten av 1800-tallet var man klar over at suksess i kriminalomsorgen var avhengig av at man la til rette for at de som avsluttet soning kunne inkluderes i ordinært samfunnsliv, og at dette krevde både

planlegging og samarbeid (St.meld 37 – 1997-98). Disse ambisjonene om å få til er ikke bare forbeholdt kriminalomsorgen. Andre sektorer, som helse- og sosialsektoren, er like fokusert på å skape godt samarbeid. Likevel ser vi at politiske føringer på dette området er vanskelige å realisere. En forklaring på dette kan være at man undervurderer hvor komplisert samarbeid er og hvor mange faktorer som faktisk påvirker det.

Også internasjonalt har samarbeid og helhetlige tilbud til de domfelte fått større og større oppmerksomhet. En forskergruppe (Fox & al, 2005) har på oppdrag av det britiske innenriksdepartementet (Home Office) analysert det de kaller ”throughcare” og ”aftercare”. Analysen bygger på intervjuer med mer enn 200 ansatte både i kriminalomsorgen og i samarbeidende tjenester. Fokus er tjenester til innsatte som trenger et helhetlig og samordnet tjenestetilbud, for en stor del mennesker med rusproblemer. Ambisjonen med rapporten er å beskrive hvordan slike helhetlige og samordnete tjenestetilbud kan og bør organiseres. En del av resultatene fra Storbritannia er klart relevante i norsk sammenheng og kan kobles til bruken av BRIK. Vi skal derfor presentere en del av de konklusjonene som man kommer frem til i rapporten.

Først vil vi klargjøre begrepene throughcare og aftercare. Med throughcare menes i rapporten et helhetlig tjenestetilbud som starter så snart den domfelte er kommet i kontakt med kriminalomsorgen og følger vedkommende gjennom hele soningen og videre til reetablering i samfunnet. Aftercare er de tjenestene som må tilbys etter at soningen er avsluttet. Slik vi ser det så ligner denne beskrivelsen på intensjonene bak tilbakeføringsgarantien. I dette bildet kan BRIK oppfattes som det første steget for å få på plass et slikt helhetlig og samordnet tjenestetilbud.

Det grunnleggende prinsippet for å få på plass både throughcare og aftercare er samarbeid – samarbeid både innen kriminalomsorgen og mellom kriminalomsorgen og eksterne tjenester. For å få på plass tjenester bygget på et slikt samarbeid må det forankres i en skikkelig og tidlig kartlegging av de domfelte, en kartlegging som det kan være nødvendig å gjenta ettersom vedkommendes situasjon endres i løpet av soningen. For å få til dette skisserer rapporten en rekke anbefalinger. Vi skal bare trekke frem noen av disse og presentere dem punktvis:

- Mest mulig sømløse tjenester, slik at tjenester etter endt soning er klare ved løslatelse og gjerne ved at en representant for de tjenestene som skal følge opp henter den innsatte ved løslatelse.
- Samarbeid mellom ansatte i kriminalomsorgen og eksterne tjenester om hvilke tjenester som bør ytes i kriminalomsorgen og hvilke som bør ytes etterpå.
- Det er behov for et felles journalsystem som kan benyttes både i kriminalomsorgen og av de tjenestene som skal følge opp etter endt soning.
- Det er ønskelig å få etablert et system for registrering av hvordan tjenestetilbudet fungerer slik at dette kan danne grunnlag for en systematisk evaluering.

Det har blant annet vært gjennomført et omfattende europeisk forskningsprosjekt for å se hvordan throughcare/aftercare er implementert i ulike europeiske land. Dessverre viser denne forskningen at det har vært vanskelig å få realisert ambisjonene med en slik tilnærming og at helhetlige og samordnete tilbud derfor er mangelvare (McDonald & al, 2013)

Vi oppfatter tilbakeføringsgarantien som en norsk versjon av Throughcare/aftercare og det er i den forbindelse også gjennomført flere konkrete prosjekter med sikte på å styrke forvaltningssamarbeidet. Vi skal her trekke frem de erfaringene som er dokumentert i forhold til tre tiltak: Etablering av NAV-kontorer i fengsel, etablering av tilbakeføringskoordinatorer og TAFU-prosjektet (TAFU= tilbakeføring gjennom arbeid, fritid og utdanning)

Når det gjelder etableringen av NAV-kontorer, bidro dette til flere sentrale virkninger. For det første bidro det til at tilgangen til NAV og NAV-kontorer – også utenom det som var representert i fengselet - ble bedre. I tillegg ble en del av den faglige kunnskapen som NAV-kontorene representerte videreført til de ansatte i fengselet, slik at prosjektet også fungerte som en kompetanseutvikling for dem. Både metoder og rutiner som for de ansatte i NAV ble ansett som hensiktsmessige, ble på denne måten implementert i fengslene. Et tredje resultat som er viktig i denne sammenhengen er at de ansatte i NAV-kontorene hadde en annen arbeidsmetodikk enn de fengselsansatte. Det innebærer at de innsatte i større grad hadde tillit til og knyttet personlig kontakt med de ansatte i NAV-kontoret enn med ansatte i fengselet (Schafft & al, 2013).

Det ser ut som om tilbakeføringsgarantien har bidratt til å øke fokus på og motivasjonen til å få til et bedre samarbeid. En av konklusjonene i denne evalueringen er at dersom man skal få til et fungerende samarbeid, må man ha samarbeidsarenaer – det synes som om den mest hensiktsmessige arenaen for et effektivt samarbeid er ansvarsgrupper (Dyb & Johanessen, 2010).

Tilsvarende erfaringer er også gjort i forbindelse med evalueringen av TAFU-prosjektet. Også her konkluderer man med at samtidig forvaltningssamarbeid - samarbeid om et helhetlig og samordnet tjenestetilbud – skjedde ved at de ved at de ulike aktørene møttes. Rapporten legger ellers stor vekt på at dette

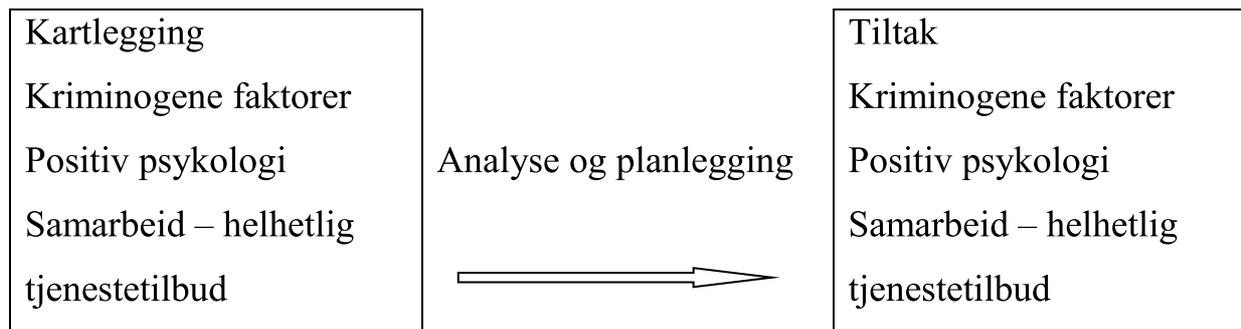
samarbeidet hadde god lokal forankring og at det også var forankret i en felles faglig forståelse av hva som var hensiktsmessige strategier (Neumann & Pettersen, 2013).

De erfaringene som beskrives i disse evalueringene stemmer svært godt med resultatene fra den omfattende forskningen som har sett på tverrfaglig samarbeid blant annet innen helse- og sosialtjenestene (Reeves & al, 2011).

Ulike perspektiver – en helhet

Det har innen visse akademiske miljøer vært en diskusjon om hvorvidt denne utviklingen vi har skissert faktisk er en utvikling, eller om det er en bare er uttrykk for ulik begrepsbruk og ulik vektlegging (se for eksempel Andrews & al, 2006; Andrews & al, 2011; Ward & al, 2012). Dette er en diskusjon vi ikke skal gå inn i. Vi legger til grunn at uansett hvordan man tolker de ulike perspektivene – som flere ulike perspektiver eller som ulik begrepsbruk – så er ambisjonen at BRIK skal ivareta alle tre perspektivene.

Vi understreker at vårt utgangspunkt er at BRIK bare er et middel – ikke et selvstendig mål. Vår oppfatning er derfor at en BRIK-kartlegging skal kunne bidra til at den domfelte får tilbud om hensiktsmessige tiltak som ivaretar alle de tre perspektivene. Det vil si at vi forventer at BRIK kan avdekke hvilke behov den domfelte har for tjenester slik at det kan tilbys tiltak som tar sikte på å motvirke kriminogene faktorer, bygge opp den domfelte selv ved tiltak forankret i positiv kriminologi og at de tiltakene som tilbys er en del av et forpliktende samarbeid med andre. Dette kan vi skissere i følgende enkle modell:

Dersom man skal få til en overgang mellom kartlegging og tiltak, må det gjennomføres en analyse og planlegging før man kan iverksette de konkrete tiltakene. I våre øyne er derfor ikke målsettingen med BRIK realisert før man på grunnlag av BRIK-kartleggingen har analysert de data man har samlet inn, laget en plan og implementert denne gjennom konkrete tiltak som iverksettes av Kriminalomsorgen selv eller gjennom et forpliktende samarbeid med andre parter.

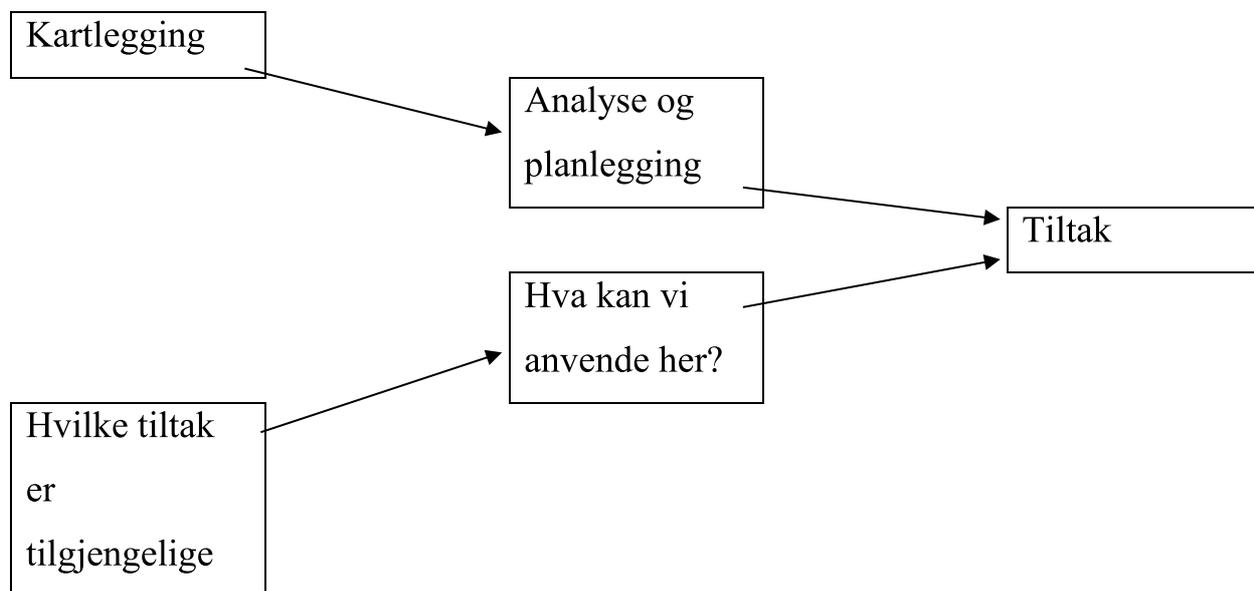
Vi skal derfor se nærmere på de utfordringene man møter når man går fra kartlegging til iverksettelse av konkrete tiltak.

Planlegging

En utfordring knyttet til datasamling er at hvilke data som samles inn ofte er styrt av det tiltakspanoramaet den enkelte datasamler kjenner (Abbott, 1988). Det innebærer at hvis en kartlegging styres av hva den som kartlegger selv mener er interessant, så vil hvilke data som anses som interessante for en stor del styres av hva kartleggeren selv kjenner av mulige tiltak. Selv om mange ansatte i Kriminalomsorgen har en omfattende kunnskap om hva som er tilgjengelig av ulike tiltak, så er likevel denne kunnskapen i mange tilfeller begrenset (Schafft & al, 2013). Et omfattende standardisert kartleggingsverktøy

som BRIK kan derfor sikre at det samles inn data som er viktige for relevante samarbeidsparter uten at den som samler dem inn ser relevansen i dem.

Den kanskje største utfordringen er at den kartleggingen som BRIK innebærer ikke taes i bruk (Hansen, 2007). I praksis vil det derfor være slik at det ofte er de tilgjengelige tiltakene som avgjør hvilke data som skal samles inn. I stedet for å samle inn data om hvilke utfordringer, behov og ressurser som foreligger, og dernest analysere disse for å komme frem til relevante tiltak, så tar man utgangspunkt i hvilke tiltak som er tilgjengelige og sjekker om det er noen av de som er anvendelige i dette tilfellet (Mintzberg, 1994). Dette kan illustreres i den figuren vi har skissert nedenfor der den øverste linjen er den ideelle og den nederste er den reelle.

(fritt etter Mintzberg 1994:24)

Kriminalomsorgen har et begrenset tilbud til de domfelte.

Finansieringsordningen er slik at det lønner seg å tilby akkrediterte programmer, og å sørge for full deltakelse i programgjennomføringen. Dersom

kriminalomsorgen har en kartlegging og en klar kunnskap om hvilke tiltak som er relevante for den enkelte domfelte, så er det en mulighet for at det er tilgjengelige tiltak som er styrende for hvilke tilbud den domfelte får, ikke hvilke behov vedkommende har. En god kartlegging er derfor første steg i arbeidet med å finne frem til relevante tiltak. Kartleggingen vil derfor kunne være første steget i en beslutningsprosess fra data, via analyse og planlegging til relevante tiltak.

Dersom en beslutningsprosess skal fungere slik teorien sier, så må alle relevante data være tilgjengelige for den eller de som skal gjennomføre analysen. En utfordring i denne sammenhengen er at datasamlingen ofte er avhengig av at den tiltakene skal rette seg mot selv bidrar med en del opplysninger. I samspillet med andre vil man vanligvis prøve å spille en rolle i tråd med de forventningene man tror andre har (Goffmann, 1992). Erfaringene fra Kriminalomsorgen tyder på at innsatte ofte prøver å gi et tøffere bilde av seg selv enn det som er reelt (Hansen, 2014). Det er derfor alltid en risiko for at de data som er samlet inn ikke fullt ut beskriver realitetene. En mulig konsekvens av BRIK er at bruken av MI gjør datainnsamlingen mer til en dialog og mindre til et avhør, slik at de opplysningene som kommer frem er mer reelle enn de ville blitt uten et slikt datainnsamlingsverktøy.

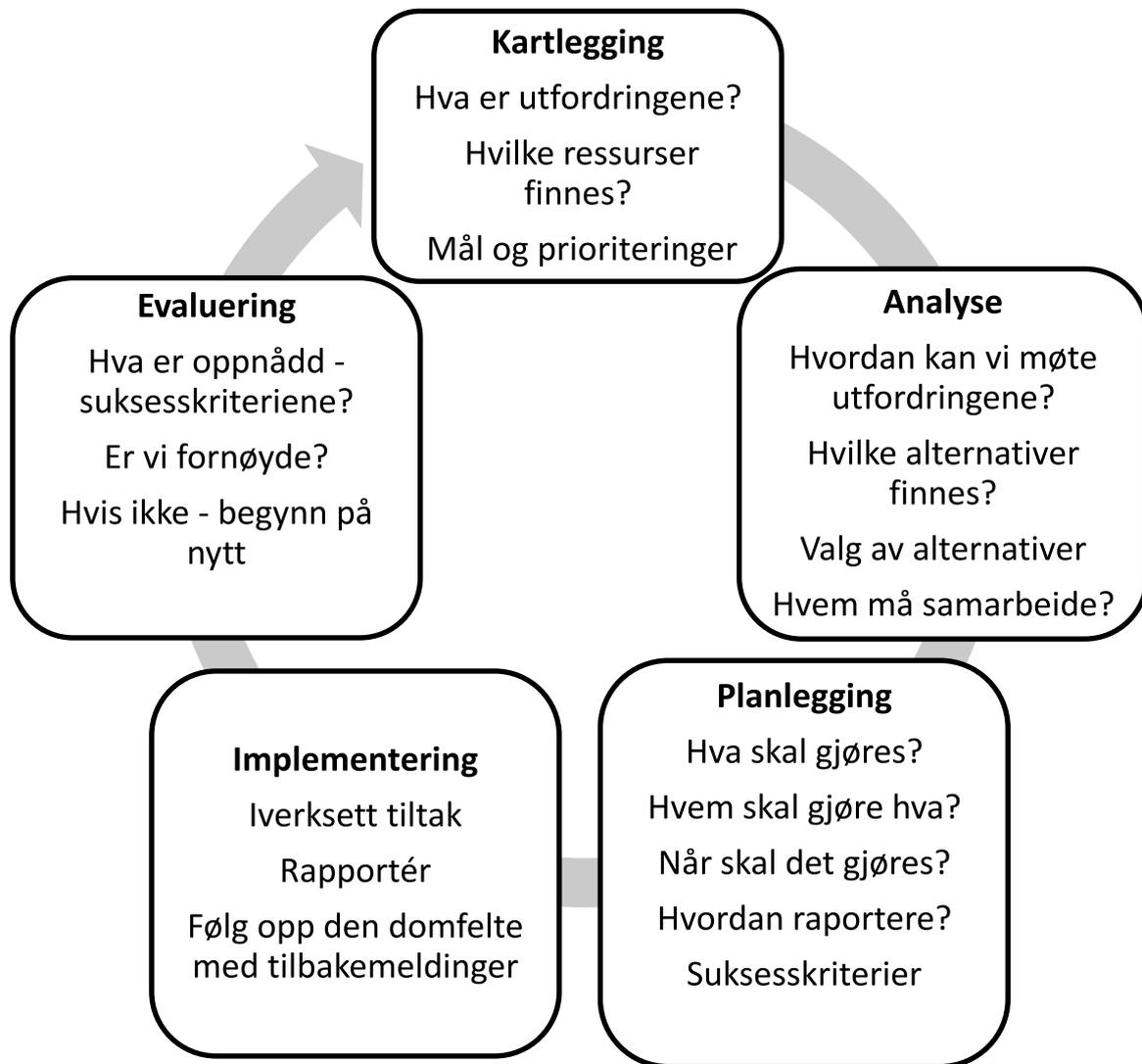
Den neste utfordringen knytter seg til analyseprosessen. Denne skal i teorien foregå ved at man vurderer hvilke mål, behov og utfordringer den som er kartlagt har, og så analyserer seg frem til den løsningen som representerer de riktige løsningene (Hansen, 2007). Så enkelt er det ikke. For det første så forutsetter en slik prosess at man har oversikt over alle de løsningsalternativene som finnes. Selv en forholdsvis enkel beslutning, som f.eks. valg av utdanning, kan være en utfordring fordi man (i teorien) har så mange ulike utdanningstilbud å velge mellom, og de færreste klarer å sette seg inn i alle. I praksis setter man

seg derfor inn i bare en liten del av aktuelle tilbud og slutter å lete når man har funnet et tilbud om virker akseptabelt (Simon, 1956).

I tillegg er det et problem at man for en rekke av de utfordringene en domfelt har, ikke helt vet sammenhengen mellom årsak og virkning. Dette gjelder for eksempel for rusbehandling. March (1998) konkluderte i sin vurdering av ulike behandlingstilbud i kriminalomsorgen at ikke noen behandlingstilbud var åpenbart bedre enn andre, men at det alltid var bedre å gjøre noe enn ingen ting. Skal man prøve å ivareta positiv kriminologi, er utfordringene enda større. Hva som bidrar til desistance er for eksempel nokså uklart, og i alle fall individuelt. Burnett (2004) sier derfor at å prøve å bidra til desistance er en sikk-sakk prosess.

Det innebærer at beslutningsprosessen frem til effektive tiltak ikke er en lineær prosess slik vi har beskrevet den foran, men at det i stedet blir en mer sirkulær prosess der man begveger seg frem og tilbake mellom data, analyse og tiltak, og der reaksjonene på ett tiltak gjerne vil være data for den neste beslutningsprosessen. Det betyr at dersom man tror at økt kontakt med familien i løpet av soningen vil føre til forståelse for at kriminell atferd ikke er forenelig med et skikkelig familieliv, så kan man motivere til og legge til rette for økt kontakt mellom den domfelte og familien. Selv om det er god grunn til å tro at noe slikt skjer (Hansen & al, 2013) så er det også mulig at kontakten med familien i stedet bidrar til konflikter og frustrasjon. Dersom virkningene av et gitt tiltak er uklare, så er det derfor nødvendig å gjennomføre rekartlegginger underveis, med sikte på å se om de tiltakene som iverksettes faktisk har den virkningen som man forventet. Hvis ikke tiltakene hadde ønsket effekt er det da nødvendig å gjøre en ny analyse med sikte å finne frem til aktuelle tiltak (Rittel & Weber 1973).

På bakgrunn av de erfaringene vi har sett gjennom en rekke samarbeidsprosjekter i helse- og sosialsektoren (Hansen, 2007; Hansen, 2013) mener vi at en effektiv prosess kan forenkles i følgende prosess:

Kartleggingen går her inn i en sirkulær prosess der analyse, planlegging, implementering og evaluering følger etter i et pent mønster. I praksis er det trolig enda mer komplisert ved at man av og til blir nødt til å hoppe litt frem og tilbake mellom de ulike leddene i denne prosessen (Burnett, 2004)

Problemstilling

Vi har så langt vist at tiltak som Kriminalomsorgen kan tilby domfelte med sikte på en god tilbakeføring til samfunnet, kan bygge på flere ulike strategier. Ved å ta utgangspunkt i de kriminogene faktorene og finne frem til tiltak som motvirker de uheldige virkningene ved disse, så kan man redusere kriminaliteten for noen domfelte. Sannsynligvis er dette en strategi som passer best dersom det er en klar sammenheng mellom de utfordringene som avdekkes og hvordan de kan løses. Jo færre problemstillinger som finnes jo lettere er det å finne en løsning som virker. Det er derfor viktig å få avklart hva slags problemstillinger som foreligger før man avgjør hvilke tiltak som skal tilbys.

Vi har også pekt på at ved å legge vekt på prinsippene bak positiv kriminologi, så kan man få redusert kriminaliteten ved å bygge på de positive egenskaper og indre ressurser som gjør de domfelte i stand til å håndtere livets utfordringer. Utfordringen er å finne frem til disse ressursene og å aktivisere dem i arbeidet med å skape et liv uten kriminell aktivitet. I denne sammenhengen er det av avgjørende betydning at Kriminalomsorgen faktisk finner frem til disse ressursene.

Både i Norge og internasjonalt er det nå en klar erkjennelse av at de utfordringene som domfelte har ikke kan løses ensidig av Kriminalomsorgen. Ulike modeller for forvaltningssamarbeid er derfor prøvd ut og viser klart at der man får til slikt samarbeid, så har det betydning for den domfeltes fremtidige kriminelle aktivitet. En kartlegging som klargjør hvilke samarbeidsparter som er relevante og som bør inkluderes i et helhetlig og samordnet tjenestetilbud, er derfor sentrale.

Konklusjonen vår så langt er derfor at Kriminalomsorgen har behov for et kartleggingsverktøy som avklarer kriminogene faktorer, hvilke muligheter det er for å aktivisere prinsippene bak positiv kriminologi, og hvilke samarbeidsparter som er aktuelle og bør engasjeres i arbeidet med å skape et samordnet og helhetlig tjenestetilbud.

På bakgrunn av dette bygger evalueringen av BRIK på følgende problemstilling: Bidrar BRIK til at Kriminalomsorgen i samarbeid med andre kan tilby domfelte tiltak som styrker mulighetene for tilbakeføring til samfunnet?

Dette har vi konkretisert i følgende forskningsspørsmål:

- *Bidrar BRIK til bedre kartlegging av kriminogene faktorer?*
- *Bidrar BRIK til bedre kartlegging av grunnlaget for å ivareta prinsippene i positiv kriminologi?*
- *Bidrar BRIK til bedre kartlegging av behovet for samarbeid med andre?*
- *Fører BRIK til at det tilbys målrettede tiltak for å redusere de kriminogene faktorene?*
- *Fører BRIK til at det tilbys målrettede tiltak for å ivareta prinsippene i positiv kriminologi*
- *Fører BRIK til at samarbeidet med andre styrkes?*

BRIK - BESKRIVELSE

BRIK er forkortelse for behovs- og ressurskartlegging i kriminalomsorgen. Det er et kartleggingsverktøy som skal benyttes i fengslene og ved friomsorgskontorene. Verktøyet er utviklet for å finne fram til kriminogene faktorer og avdekke domfeltes ressurser, ønsker og behov. Kartleggingen er basert på frivillighet og beregnet brukt på domfelte som gjennomfører lengre straffer enn 2 år, og som skal oppholde seg i Norge etter gjennomført straff. BRIK er elektronisk og utformet slik at rapporter kan utveksles med andre brukere. Verktøyet benyttes ikke ved varetekt.

Utprøvingen av kartleggingsverktøyet skjer i form av et pilotprosjekt som er hjemlet i straffegjennomføringslovens § 5. Prosjektet er beskrevet i forskrift av 30. september 2011 nr. 978 «om forsøksprosjekt i Halden Fengsel og Østfold Friomsorgskontor om kartlegging av domfeltes behov for tiltak med sikte på å lette tilbakeføring til et kriminalitetsfritt liv». Utprøvingen av BRIK er utvidet ved forskriftsendring 24. september 2013 til også å omfatte seks andre fengsler og ett friomsorgskontor.

Bakgrunnen for kartleggingen er at domfelte som regel har en rekke utfordringer knyttet til blant annet bolig, arbeid, utdanning, helse og rus. Dette er forhold som har stor betydning i forhold til utøvelse av ny kriminalitet. Ved hjelp av BRIK skal kriminalomsorgen skaffe seg strukturert oversikt over den innsattes ressurser og behov. Dette skal gjøre det lettere for kriminalomsorgen og samarbeidende etater å tilby hensiktsmessige tiltak og tjenester i forbindelse med straffegjennomføringen. Denne målsetningen er forankret i St. meld. nr. 37 (2007-2008).

Hensikten med BRIK er å sikre at innholdet i straffegjennomføringen hjelper den domfelte til å øke sine muligheter for et kriminalitetsfritt liv og at rehabiliteringstiltak får optimal effekt. Fokus legges på hva som gjør at folk kan avstå fra ny kriminalitet. Verktøyet gir gode muligheter for ansatte til å bli kjent med den domfelte og gir et systematisk grunnlag for utarbeidelse av fremtidsplan og individuell plan, samarbeid med andre instanser, etablering av ansvarsgruppe og systematisk tilbakeføringsarbeid.

For den domfelte kan kartleggingen gi økt innsikt når det gjelder egne ressurser og kompetanse. Dette kan føre til økt refleksjon rundt egne muligheter og begrensninger. Dette øker også sjansen for aktiv refleksjon rundt lovbruddet, ansvarsforhold og åpner for muligheter for forsoningsprosesser i forhold til den fornærmede part.

Det har lenge vært et uttalt behov for et enhetlig og bredt kartleggingssystem i kriminalomsorgen. Problemet har vært ufullstendig kartlegging eller kartlegging bare av enkeltfaktorer, lokale varianter og systemer som ikke snakker med hverandre. Andre land har også stått overfor disse utfordringene og løst dem på ulike måter. Sverige benytter f.eks. en variant av ASI (Addiction Severity Index), mens man i Norge i større grad har trukket veksler på det nederlandske RISC og spesielt det engelske OASys (Offender Assessment System) i sitt utviklingsarbeid.

Gjennom noen års utprøving har man så samlet sine erfaringer og konstruert det norske kartleggingssystemet BRIK. Systemet er basert på fire hovedtilnærminger:

- What Works-tradisjonen som konsentrerer seg om faktorer som har vist seg å påvirke risiko for tilbakefall

- Desistance Theory som fokuserer på faktorer som gjør at man avstår fra videre kriminalitet
- Restorative Justice som dreier seg om gjenopprettende justis basert på behovene hos ofre, gjerningsmenn og fellesskapet
- Motivational Interviewing som trekker fokus for kartleggingen over fra intervju til dialog mellom kartlegger og domfelt.

Mens hovedfokus i flere av de tidligere prøvde systemene har vært å måle tilstedeværelse av kriminogene faktorer for å kunne forutse grad av risiko for tilbakefall, ligger nå vekten på å gå inn i en prosess mellom den domfelte og systemet for å øke sjansene for et framtidig liv uten kriminalitet.

Dette betyr mindre vekt på objektive målinger eller skåringer og mere vekt på å engasjere den domfelte i prosessen, bruk av vedkommendes styrke og kompetanse til utvikling av ny mestring, utvidelse av sosial kapital og forming av ny, ikke-kriminell identitet.

Hovedinnholdet i BRIK er:

- Generelle personopplysninger, rulleblad etc.
- Kriminogene behov
- Egendefinerte behov
- Sosial kapital
- Ressurser, styrke og kompetanse
- Ønske om gjenoppretting
- Domfeltes egne kommentarer

BRIK er å betrakte som et screeningverktøy som skal støtte ansatte i deres arbeid gjennom å gi et godt bilde av den domfeltes behov og ressurser og gjennom å forbedre samarbeidsmulighetene med samarbeidspartnerne. Der hvor

BRIK blir for grunn eller upresis, forutsettes det at man gjør videre utredning eller søker hjelp hos spesialister.

BRIK er ment å skulle gi en standardisert kartlegging som erstatter flere delkartlegginger, fremme et pålitelig henvisningssystem og gi data til forskning og policyutvikling.

Forskriften slår fast at BRIK bare kan gjennomføres av de som er kvalifisert til å stå for kartleggingen. Det betyr at man må være ansatt i kriminalomsorgen og ha fullført obligatorisk opplæring. I hovedsak vil dette dreie seg om fengselsbetjenter, friomsorgsarbeidere, tilbakeføringskoordinatorer og sosialarbeidere i fengsel.

Gjennomføringen av BRIK følger en fast prosedyre. Ved første kontakt eller inntak informeres den domfelte om BRIK og gis tilbud om kartlegging. Dersom dette er ønskelig, innhentes samtykkeerklæring. Den som skal gjennomføre kartleggingen utfører så et forarbeid med lesing av domspapirer og registrering i datasystemene før selve kartleggingen finner sted. Etter kartleggingen foretas det en oppfølgingsamtale med kontaktbetjent og domfelte hvor kartleggeren gjennomgår resultatene. Det utformes et journalnotat fra denne samtalen. Dette danner så grunnlag for kontaktbetjentens oppfølging og arbeid med fremtidsplan, eventuell ansvarsgruppe og individuell plan. Arbeidet som springer ut fra kartleggingen knyttes på denne måten direkte til oppfyllingen av tilbakeføringsgarantien.

Under gjennomføring av BRIK legger man stor vekt på å benytte metodene fra motiverende samtale (MI). Dette skal sikre at kartleggingen ikke blir mekanisk, men at den har fokus på den domfeltes tanker, følelser og ressurser. Ved å

utforske den domfeltes behov og ambivalens, gis det muligheter for å øke motivasjon og mestringstillit.

METODE

Det er et økende krav til at det skal dokumenteres at offentlige tiltak fungerer (Vedung, 1998). Gullstandarden ved slike evalueringer er randomiserte statistiske undersøkelser, der man sammenligner noen som får det aktuelle tilbudet med en kontrollgruppe som ikke får tilbudet. En slik tilnærming krever at det er en entydig sammenheng mellom årsak og virkning (Ramsdal, 2009). Det vil gå frem av det vi har presentert foran at det ikke er en entydig sammenheng mellom kartleggingsverktøyet BRIK og hvilke tiltak som iverksettes overfor den enkelte domfelte og i neste omgang om disse tiltakene har den ønskete virkningen. Vårt evalueringsdesign tok derfor utgangspunkt i ”Contribution Analyses” (Mayne, 2012). Contribution Analyses (CA) er en evalueringsform som legger til grunn at samfunnet er i stadig endring og at det derfor ved implementering av nye tiltak i for eksempel offentlig forvaltning, ikke er mulig å isolere virkningene av det nye tiltaket fullt ut fra andre endringer og utviklingstrekk. Målsettingen var derfor å finne ut om det konkrete tiltaket har bidratt til økt måloppnåelse, gjerne i samspill med eller på tross av andre utviklingstrekk. Det sentrale forskningsspørsmålet var derfor: *Har BRIK har bidratt til å gjøre kriminalomsorgen bedre i stand til å avdekke den domfeltes behov og å skissere nødvendige tiltak for å følge opp disse?* Vi ønsket på den måten få frem om dette kartleggingsverktøyet gjør kriminalomsorgen bedre i stand til å iverksette effektive tiltak. Som vi allerede har vist kan verktøyet fungere etter intensjonene uten at det nødvendigvis får konsekvenser for de tiltakene som iverksettes. Det betyr at vi har vurdert en rekke forskningsspørsmål underveis.

Det første spørsmålet knyttet seg til om BRIK ble benyttet. I helse- og sosialsektoren er det en kjent problemstilling at ulike former for standardiserte hjelpemidler blir sett på som anbefalinger som benyttes dersom man finner det

hensiktsmessig (Ramsdal & Hansen, 2008). Et slikt spørsmål handler derfor både om hvoviddt skjemaene blir fylt ut og om fremkomne data danner utgangspunkt for en analyse om hvilke tiltak som bør iverksettes.

Et annet spørsmål var hvordan den domfelte opplevde kartleggingen. I andre sammenhenger har vi sett at det gjerne kreves at den som skal bidra med opplysninger har utviklet tillit til den som samler dem inn før vedkommende tør å åpne seg (Almvik & al, 2011; Hansen & al, 2013). En problemstilling knyttet seg også til hvorvidt BRIK samler inn relevante opplysninger og om den domfelte opplever at vedkommende selv har innflytelse både på hvilke opplysninger som anses som viktige, hvilke data som danner utgangspunkt for analysen og på hvilke tiltak som skal iverksettes.

Vårt utgangspunkt er at en skikkelig evaluering ikke er mulig uten å vurdere konteksten et slikt kartleggingsverktøy benyttes i. Det var derfor viktig å klargjøre hvordan rammebetingelser enten hemmer eller fremmer positive sider ved selve verktøyet. Sentrale utfordringer knytter seg både til ressursene man disponerer og hvordan samarbeidsparter er villige til å akseptere de data, analyser og anbefalinger som kriminalomsorgen er kommet fram med.

Disse problemstillingene er tett sammenvevd med hverandre og vi mente derfor at det var behov for et ekstensivt design på en slik evaluering (Danermark & al, 2003). Det vil si at vi ønsket mest mulig data med ulike perspektiver på hvordan kartleggingsverktøyet oppleves og virker. I praksis krevde det at vi samlet inn hovedsakelig kvalitative data, fortrinnsvis gjennom intervjuer og/eller gruppeintervjuer.

På bakgrunn av dette har vi valgt flere ulike datainnsamlingsmetoder:

For det første har vi gjennomgått en rekke bakgrunnsdokumenter, både generelle knyttet til målsettingene med kriminalpolitikken og spesielle knyttet til beskrivelse av BRIK. I tillegg har vi samlet inn følgende data gjennom:

- At en av forskerne deltok på den opplæringen som Kriminalomsorgens utdanningssenter (KRUS) tilbød for dem som skulle godkjennes som BRIK-kartleggere
- intervju av ledere i Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI) for å få en beskrivelse av bakgrunnen for BRIK
- to dialogkonferanser med BRIK-kartleggere fra Halden fengsel og Østfold Friomsorgskontor. På disse konferansene deltok også lederne fra de to virksomhetene
- i alt 28 individuelle intervjuer med 16 ansatte og 12 domfelte.

Den første dialogkonferansen ble brukt til å få et generelt bilde av hva de ansatte mente om BRIK. Den andre ble brukt til å gi en foreløpig presentasjon av de data vi hadde samlet inn, samt få tilbakemeldinger på i hvilken grad vi hadde oppfattet situasjonen riktig.

Intervjuene ble gjennomført i Halden fengsel og på Friomsorgens kontorer. De ansatte i Friomsorgen ble intervjuet på deres egne kontorer, mens de domfelte ble intervjuet på et rom der vi kunne snakke uforstyrret. I Halden fengsel fikk vi tildelt et rom hvor vi kunne sitte uforstyrret sammen med hver av de ansatte og de innsatte. Intervjuene tok fra 20 minutter til en time, avhengig av hva deltakerne hadde å fortelle. Undersøkelsen var meldt til personvernombudet for forskning.

Intervjuguiden var semistrukturert og hadde fokus på hva som var fordeler og ulemper med BRIK. En slik semistrukturert intervjuguide ga oss muligheter til å legge vekt på å få til en åpen kommunikasjon med intervjuobjektene, og vi lot

dem i størst mulig grad styre samtalen (Kvale, 2001). Intervjuguiden ble derfor først og fremst en sjekkliste for å se at vi hadde vært inne på de temaene vi ville belyse.

Alle intervjuene ble tatt opp med en digital opptaker og overført til en PC med programmet Olympus DSS Player. Programmet gir oss en rekke muligheter for å navigere oss frem og tilbake i lydfile. Vi analyserte derfor intervjuene direkte fra lydfile, en metode som vi mener gir muligheter for å fange opp mer av samtale enn det vi bare kan få ut av en transkribert tekst (Hansen 2007). Selv om analysen ble foretatt direkte fra lydfile, så ble den gjennomført ved at vi ved gjennomhøring av intervjuene bearbeidet det vi hørte med meningsfortetning, koding og kategorisering i et tilrettelagt skjema (Miles & Hubermann, 1994). De tre forskerne som gjennomførte intervjuene gjennomgikk sine opptak hver for seg, og skrev bare ut de delene som ble ansett som sentrale. Etterpå presenterte hver av forskerne sin analyse av egne data overfor de to andre forskerne, med en gjennomgang av hvordan intervjuene ble bearbeidet. Dernest samarbeidet forskerne om en felles analyse av de skriftlige versjonene av alle intervjuene.

Analysen av materialet tar utgangspunkt i en forenklet modell av det Lemiere & al (2012) kaller «The Relevant Explanation Finder». Denne analysemetoden bygger på at man identifiserer mekanismer, alternative forklaringer og påvirkningsfaktorer. På denne måten finner man frem til hvorvidt de aktuelle resultatene kan forklare med de teoriene man bygget antagelsen på, og om antakelsen om at tiltaket bidro til de konkrete endringene kan sannsynliggjøres. I praksis innebærer dette at vår hovedtilnærming var å identifisere utsagn som ga svar og forklaringer på de forskningsspørsmålene vi har tatt utgangspunkt i.

Vi har lagt vekt på å respektere informantenes privatliv, og en del av sitatene som vi presenterer her er derfor justert noe for ikke å avsløre hvem som har kommet med de ulike uttalelsene.

DATAPRESENTASJON

Vi vil først presentere de ambisjonene som sentrale aktører i KDI presenterte for oss, før vi siden går over til å presentere de erfaringene som både domfelte og ansatte har med bruken av BRIK.

Ambisjonene

I Norge har det vært jobbet med å få på plass denne typen kartlegging i mange år. I en periode arbeidet man med tilrettelegging av OASys for norske forhold. Denne løsningen ble for omfattende og skulle ivareta for mange målsettinger slik at det var vanskelig å se et klart mål med kartleggingen. I tillegg var det en diskusjon om hvorvidt det var tilstrekkelig lovhjemmel for å ta i bruk et slikt omfattende kartleggingsverktøy. OASys ble også kritisert fordi den også inkluderte risikokartlegging. Det innebar at det i mange tilfeller ble for stor vekt på risiko og for lite på behov og muligheter. KDI forklarer det slik:

Kartleggingsverktøy som blander risiko og behov får et problem. Behov og risiko er vanligvis to sider av samme sak – de kriminogene faktorene – dermed får kartleggingen ofte for stort fokus på risiko.

Etter hvert som de nye tankene som er presentert foran – for eksempel ”desistance” og ”restorative justice” også fikk gjennomslag i Norge så man at OASys ikke var et godt nok verktøy. I tillegg fikk man et klarere bilde av situasjonen til de innsatte som gruppe gjennom den kartleggingen som ble lagt frem på begynnelsen av 2000-tallet (Friestad & Skog Hansen, 2004; Skardhammar, 2002). Dette var da en del av bakgrunnen for St.meld. nr. 37 2007-2008 og for tilbakeføringsgarantien. BRIK er derfor et verktøy som er forankret på et nokså omfattende teoretisk og empirisk grunnlag.

Fokus i BRIK er derfor hva som er den domfeltes behov. KDI sa det slik:

Tilbakeføring krever fokus på de faktorene som mangler for tilbakeføring. Dette skifter fokus fra risiko til behov.

KDI legger også stor vekt på at BRIK skal være et ledd i en reintegrering i samfunnet av de domfelte. I den forbindelse legges det vekt på to prinsipper. Det ene er å fokusere på den domfeltes behov. Det andre er å fokusere på hvilke ressurser de domfelte har og hvordan disse kan benyttes til reintegrering og til å gjøre den domfelte til aktiv deltaker i normalsamfunnet. Følgende uttalelse illustrerer hva som ligger bak denne ideologien:

Når du føler at du har noe å tilføre samfunnet så har du et annet forhold til samfunnet. Det gjør at vi må stille spørsmål som hva har du å bidra med og hva er mulighetene dine for å få til slike bidrag? Kan du finne frem til resurser som gjør at du kan få en enklere tilværelse etter endt soning. Tanken bak dette er at en person som føler at vedkommende er en del av fellesskapet er mindre tilbøyelig til å gjøre noe mot fellesskapet. Det er bedre at man ønsker seg vekk fra kriminalitet enn at man blir skremt vekk fra kriminalitet.

Reintegrering i samfunnet kan ikke gjøres av kriminalomsorgen alene. BRIK-kartleggingen er også et utgangspunkt for andre tiltak enn de som kan iverksettes av kriminalomsorgen. BRIK skal derfor være et verktøy som kan danne grunnlag for samarbeid. Det gjelder på to plan. For det første gjelder det samarbeid innad i kriminalomsorgen slik KDI formulerte det:

Brik skal danne grunnlag for samarbeid med andre. Det er ikke den enkelte betjent/friomsorgsarbeider som skal løse alle problemer og behov – når det er avdekket et problem, så må man trekke inn andre som kan hjelpe til å løse dette.

I tillegg er det også muligheter for at BRIK kan danne grunnlag for å samarbeide med andre utenfor kriminalomsorgen. En slik løsning krever i så fall aksept fra den domfelte:

Tanken er at vi gjennom kartleggingen skal finne de dørene hvor man skal gå få for å få hjelp – da skal opplysningene leveres videre. Målsettingen er at dette skal kunne foregå inne i fengselet og at tilbudet er på plass før den innsatte løslates. Vi vil gå så langt som loven tillater oss, men dersom vi stoppes av et manglende samtykke må vi forholde oss til det.

BRIK bygger på at den domfelte selv skal delta aktivt i kartleggingen og oppfølging etterpå. Det innebærer for det første at kartleggingen er frivillig. Dernest innebærer det at den domfelte skal kunne kommentere og si seg enig med de vurderingene som kartleggeren gjør. I tillegg er det et grunnprinsipp at det er den domfelte som eier de opplysningene som kommer frem i kartleggingen. Videreformidling av de opplysningene som kommer frem kan derfor bare gjøres med vedkommendes samtykke. Det er også slik at det er den domfelte som selv styrer hvordan kartleggingen skal innarbeides i en fremtidsplan.

Bruken av BRIK bør ivareta en rekke prinsipper. Det innebærer for det første at de som gjennomfører BRIK skal ha en opplæring slik at de både forstår hvordan jobben skal gjøres, hvorfor og hvilken oppfølging som er nødvendig. I tillegg

formulerer KDI en rekke retningslinjer som bør være styrende for bruken av BRIK:

- BRIK skal være like relevant i friomsorgen som i fengsel. Det sentrale er behov, ressurser og løsninger – ikke hvem som skal løse dem.
- BriK skal ikke føre til mer ressursbruk, men til at de ressursene som settes inn treffer bedre (for eksempel ved at kartleggingen bidrar til at den domfelte kan bruke samfunnsstraffen til noe som vedkommende opplever som positivt).
- BRIK skal oppfattes som en samtaleguide. Kartleggingen må ikke fremstå som et avhør. Ambisjonen er at det skal bli en samtale om behov og utfordringer for den domfelte og at den som kartlegger, så fører dette inn i skjemaet etter hvert som samtalen skrider naturlig fremover. Teknikker hentet fra metoder som motiverende intervju kan benyttes for å få til en god samtale.
- BRIK skal være et screeningsverktøy – det skal gå lengre enn å skrape på overflaten, men man må være i stand til å avdekke hvor behov og hvor ressurser ligger og hva som kan være tiltak som er relevante for det. Derfor er det innført muligheter for henvisninger. Det er viktig at dette bare skulle være forslag – videre bearbeiding i en konkret fremtidsplan overlates til den enkelte fagperson i friomsorg eller fengsel.
- BRIK skal ikke være styrende – bare et verktøy for å lage en mest mulig relevant fremtidsplan.

Erfaringene

Det er gjennom analyse av våre intervjuer tydelig at det er ulike erfaringer med BRIK i friomsorgen og i fengselet. Vi vil derfor presentere disse dataene hver for seg.

De domfelte i friomsorgen

Det ble intervjuet syv domfelte under friomsorgen i Østfold. Det var tre kvinner og fire menn. Alle de domfelte hadde samfunnsstraffer.

Kartleggingsprosessen

Tidsbruk på kartleggingsprosessen varierte fra 8 samtaler á 45 minutter til en og en halv time totalt. Domfelte beskrev at problemområder som for eksempel psykisk helse, ble kartlagt raskt og at adekvate tiltak ble igangsatt. En domfelt sa:

Brukte ikke lang tid på kartleggingen – hun skjønte raskt hva som ikke var relevant og det som var viktig – flott!

En annen domfelt mente:

Alt med den psykiske helse – og løsninger vi fikk til der- det var godt. Det var et område som vi kom til raskt. Det var en god hjelp.

Det ble gitt informasjon om at kartleggingen var frivillig og at de kunne svare på det de ønsket, en av de domfelte sa:

At det var frivillig var bra. Hvis det var noe jeg ikke ville snakke om, så var det greit.

Ved et tilfelle var opplysningen om frivillighet ikke gitt eller oppfattet av den domfelte, vedkommende sa:

At det var frivillig, var ikke tydelig. Jeg hadde i hvert fall ikke fått det med meg.

I beskrivelsen av kartleggingsprosessen var det positiv og negative beskrivelser som kom fram i intervjuene.

De fleste domfelte opplevde at det var godt å bli lyttet til og tatt på alvor. De opplevde at de ble respektert, tatt med på råd for å finne gode løsninger.

Dette var veldig positivt, jeg følte meg tatt hensyn til

Hele kartleggingen var fin for meg

Det var fint å få snakket om hva man har opplevd som liten, min egen historie

Mange påpekte at de ansatte var dyktige og viste et tydelig engasjement for den enkelte for å finne fram til gode tiltak.

Kartleggingsverktøyet opplevdes som relevant, og det var nyttig med fokus på ressursene hos den enkelte. Kartleggingen ledet til konkrete henvisninger og tiltak. Følgende utsagn kom:

Det var fint med fokus på ressursene og henvisninger etterpå

Oppfølging etterpå er veldig viktig

Mange av de domfelte påpekte at de var overrasket over hvor positivt møte med friomsorgen hadde vært og at de hadde blitt tatt hensyn til.

Jeg visste lite om friomsorgen og er positiv overrasket hvor flinke de er her, og overrasket hvor mye det har gjort for meg.

Negative opplevelser kom også fram i intervjuene, en domfelt beskrev en følelse av å ikke bli verdsatt i kartleggingssituasjonen, det ble uttrykt:

Jeg følte meg mindreverdige, sett ned på

Her bretter vi ut hele livet mitt. Jeg føler meg litt sett ned på.

Det var en situasjon hvor en domfelt følte at vedkommende måtte legge fram hele livet, og det opplevdes som en ny rettsak. På den måten kartleggingen ble gjennomført ble den ikke opplevd som relevant eller nyttig. Domfelte uttrykte:

Dette har ikke ført til noen forandring for meg, verken positivt eller negativt

I lignede situasjoner hadde vedkommende erfart at opplysninger var brukt i mot den domfelte. Hadde domfelte visst at det var frivillig ville det ikke være aktuelt å svare på en rekke spørsmål.

Endring på grunn av kartlegging

Flere av de domfelte påpeker at de hadde fått hjelp i forhold til psykisk helse og rusproblematikk.

Alt med den psykiske helse - og løsninger på det - det var godt. Det var et område som vi kom til raskt. Det var en god hjelp.

Kartleggingen førte til at det ble formidlet kontakt til eksterne hjelpeapparat og i noen grad til ansatte ved KIF kontoret med spesiell kompetanse innen de forskjellige fagområdene.

Hun visst sikkert om min problemstilling – kom raskt igjennom enkelte ting og kom til det som var viktig, hun henviste meg til NAV, som jobber med gjelda mi.

For noen av de domfelte var det tydelig at selve kartleggingen også hadde bidratt til at de fikk et nytt bilde av seg selv. Her er noen uttalelser som viser hvordan noen av dem opplevde det:

BRIK gjorde meg mer reflektert, ga meg noe å jobbe videre med

Jeg ble klokere på meg sjøl, mer bevisst på hva som ligger til grunn for noen av de valgene jeg har gjort

Kartleggingen førte til at jeg fikk pratet ut med familien

Dette har gitt meg hjelp til å komme videre i livet

Noen sa at de hadde fått hjelp til å bli bevisste i forhold til egne valg og mål i livet, andre mente at de hadde fått støtte til å gjenetablere kontakt med familie. Det kom også fram at kartleggingen hadde ført til endring i den domfeltes livssituasjon og at selve kartleggingen virket målrettet. Følgende oppsummering fra en av de domfelte sier noe om hvordan enkelte har opplevd den prosessen de har gått gjennom:

Startlån til bolig skal de hjelpe meg... bra – det har vært bra!! Ungene har jeg kontakt – jeg slutta med det tullet – narkotika – fikk lov til samvær. Jeg ble pålagt distriktpsykiatrisk senter - det hjalp meg! Det gikk bra med meg så kunne jeg bli sammen med ungene. Fikk trafikkkurs for å få tilbake sertifikatet – vært på hasjkurs - vært veldig bra!

Alt dette kan ikke tillegges BRIK, men det illustrerer i alle fall hvor viktig det er med omfattende kartlegging og oppfølging.

Ansatte i Friomsorgen

Vi har intervjuet 11 ansatte ved friomsorgen i Østfold. Alderssammensetningen har vært variert. Flestparten av de intervjuede var kvinner. Sosialfaglig bakgrunn var dominerende yrkesutdanning.

Hvordan kartlegges det?

Ved friomsorgen praktiseres gjennomgående saksbehandling. Det innebærer at hver ansatt kartlegger alle som de har ansvar for å følge opp. I pilotperioden har man kartlagt alle domfelte som har vært inne i systemet, også de som har vært der på korttid eller som er promilledømt. De domfelte har alle samfunnsstraff. De ansatte i friomsorgen har omfattende kartleggingserfaring. På intervjutidspunktet hadde friomsorgen kartlagt omtrent 150 domfelte.

Samtidig som man kartlegger i BRIK, foregår det også parallell kartlegging i det gamle systemet i KOMPIS-KIF for å få med endringer og detaljer. Ikke alle synes det er en god løsning:

Vi beholder det gamle systemet i KOMPIS, så dette blir dobbelt bokholderi

En ren screening i BRIK tar i snitt 2-4 timer. I tillegg til dette kommer den tiden som går med til å gå i dybden på enkelttemaer eller følge opp ting man har blitt enige om. Noen skiller klart mellom de to prosessene, andre gjør begge deler samtidig og får dermed et lengre kartleggingsforløp.

BRIK kartlegger ressurser og behov. Dette er nyttig for planlegging og gjennomføring av tiltak som kan fremme integrering og normalisering. Friomsorgens hovedmandat er straffegjennomføringen. Ansatte påpeker at hjelpearbeid og tiltak inn mot de forholdene som avdekkes i BRIK, må vike for hovedmandatet hvis det oppstår konkurranse eller konflikter.

Kartleggerne har stort sett fått sine kunnskaper gjennom intern opplæring eller ved å snakke med andre og prøve seg fram på egen hånd. De ansatte mener det er stor forskjell på hvordan man gjør det fra person til person, og at manualen ikke anvendes særlig mye. Flere pekte på at opplæringen hadde et sterkt fokus på det tekniske og at det gjorde at man mistet et viktig perspektiv. En formulerte det slik:

Det tekniske i opplæringen var greit, men det som krever litt mer, den sosialfaglige biten om hvordan man kartlegger, er det lite om i kursene som holdes

Hvordan anvendes BRIK?

Resultatene av kartleggingen har en bred anvendelse og brukes både ved individuelle samtaler, i utarbeidelse av fremtidsplaner og ved arbeid i ansvarsgruppene. Kartleggingen har også stor betydning når man skal finne fram til kurs, programmer og ved arbeidssøking. En av informantene sa det på følgende måte:

Kartleggingen er nyttig når vi jobber med fremtidsplan eller IP

Et synspunkt går igjen når det gjelder rollefordeling:

«Den som skal følge opp bør selv kartlegge den domfelte. At noen skal kartlegge og andre følge opp, er en dårlig idé»

Strukturen i BRIK fungerer som hjelpeverktøy for samtaler, og MI-teknikker brukes for å gå dypere inn i områder man vil utforske. BRIK har i følge informantene ikke påvirket samarbeidet med andre instanser i særlig grad, og det er ikke vanlig å sende med resultater fra kartleggingen til samarbeidspartnere utenfor friomsorgen.

Dette uttrykkes slik av en av kartleggerne:

Noen har overdreven tro på at BRIK skal føre til økt samarbeid med andre forvaltninger. Vi ser ingen forandring. Kanskje samarbeidet var så godt som det kan være før vi startet med denne kartleggingen?

To andre uttalelser underbygger dette:

Jeg kontakter ikke flere samarbeidspartnere på grunn av BRIK

BRIK får meg ikke til å jobbe på en ny måte

Et unntak her er kontakten med forlikrådet. De har vært offensive og har etablert seg som en viktigere samarbeidspartner etter at oppfølging av BRIK-

kartleggingen førte til større fokus på gjenopprettingsperspektivet. En gjennomgående erfaring oppsummeres i følgende uttalelser:

Jeg samarbeider mer med konfliktrådet etter BRIK, men noe mer utover det er jeg usikker på.

Fordeler og gevinster ved bruk av BRIK

Domfelte forteller at de blir sett og får «fortalt seg» godt når verktøyet brukes. De må si noe positivt om seg selv og får en aktiv rolle i egne endringsprosesser og et eierforhold til resultatene. Kartleggingen fører til god tilgang på temaer for samtaler og planlegging. Den systematiske gjennomgangen av obligatoriske områder gjør at man kommer inn på flere områder enn man gjorde tidligere og at ingen områder blir glemt. Vold og gjenoppretting er temaer som ikke var så mye vektlagt tidligere, men som nå blir systematisk gjennomgått.

Et typisk utsagn fra ansatte i friomsorgen ser slik ut:

«Dette er en fullstendig screening med god systematikk. Alle områder blir kartlagt, det er ikke noe som blir uteglemt når man følger skjemaet.»

Behovs- og ressursfokus oppfattes som positivt av både kartleggere og domfelte. Mange får aha-opplevelser under arbeid med BRIK. Selv om det er fremmed for kartleggere å sitte sammen med domfelte foran datamaskinen og fylle ut skjemaet sammen, anses dette som svært positivt. Følgende utsagn beskriver noen av de opplevelsene kartleggerne har registrert:

Du gjør det i samarbeid med den domfelte – den domfelte ser det du skriver. Domfelte kan justere det. Domfelte føler seg møtt når de ser det som blir skrevet.

Domfelte er positive til BRIK. Vi spiller med åpne kort og deler vurderingene

Man anser BRIK for å være et verktøy som passer godt for dem med litt lengre dommer:

BRIK passer godt for de med lange dommer, og bør i ikke brukes for de med korte

Vi registrerer likevel at det kan også være andre faktorer som avgjør hvorvidt BRIK anses som hensiktsmessig:

Der domfelte har ressurser er det ikke behov for så stor oppfølging

Ulemper og mangler

Saksbehandlerne er bekymret for at BRIK kan skape falske forventninger om at ting skal skje. Her er en representativ uttalelse:

BRIK skaper store forventninger om problemløsning, og det er jo ikke alt vi kan gjøre noe med

En god del av kartleggerne oppfatter verktøyet som statisk, firkantet og uten fleksibilitet. Mange ansatte er derfor enige i disse utsagnene:

Systemet er for rigid og absolutt, det har for mange lukkede kategorier. BRIK blir for statisk. Det er for få åpne kommentarfelt. Du må dessuten åpne for en ny kartlegging for å få med endringer.

Det er en utfordring på det tekniske området – saksbehandler kan bli syk – kan bli slik at vi må avslutte BRIK– får den ikke overført til neste saksbehandler.

Det kan være krevende å holde på med både screening og motiverende intervju samtidig. Tidsfaktoren ødelegger ofte for ideelle forløp. Noen ganger må planer lages før man i det hele tatt har startet med BRIK. Samtykkeskjemaet som brukes oppfattes av flere som dårlig og kronglete.

De fleste ansatte mener det er for få åpne kommentarfelt og at detaljer og prosesser fanges dårlig opp. Noen mener at kartleggingen er spesielt dårlig på områder som nettverk og familie.

Det er mye kritikk av de tekniske løsningene. Man oppfatter det som tungvint å komme inn på systemet, statistikkdelen mangler og forslag til endringer og forbedringer har ikke blitt tatt hensyn til.

Dette utsagnet sammenfatter manges syn:

«KDI IKT har ikke gjort jobben sin med det tekniske. Endringer og korrigeringer vi har foreslått er rettet opp i kursmanualen, men ikke i dataprogrammet. Rapportene har mangler, og statistikk er ikke mulig»

Ansatte mener at det er store forventninger knyttet til bruken av verktøyet, og føler mange ganger at de kommer til kort. BRIK konkurrerer med andre

kartlegginger, og når man fortsetter med den delen som ligger i KOMPIS-KIF, fører det i praksis til dobbelt bokholderi.

For noen kan en omfattende kartlegging bli for mye, for voldsomt og for sårbart. En del av de ansatte mener derfor at kartleggingen ikke passer for de med korte dommer eller de promilledømte. Andre legger vekt på at de som soner promilledommer og skal gjennomføre program mot ruspåvirket kjøring (RK) gjerne er personer med omfattende tjenestebehov. Følgende uttalelse illustrerer hvordan en av informantene så hvilke muligheter BRIK ga for denne målgruppen:

BRIK er gudegitt for RK, et nyttig verktøy velegnet for utvikling av fremtidsplan.

Totalt sett er det nok enighet blant våre informanter om at BRIK har flere fordeler enn ulemper. Det gir rom for en litt spissformulert refleksjon som går på system og beslutningsprosesser:

«Evalueringen dere gjør av BRIK kan kanskje føre til noen forbedringer, men vil ikke påvirke om det skal ruller helt ut eller ikke. Dette har de store gutta i KDI lagt ned så mye penger og prestisje i at det har kommet for å bli»

Fengselet

Erfaringene fra fengselet var noe annerledes enn de man fant i friomsorgen. Det kan skyldes forskjeller både i domfelte, ansatte og rammebetingelser. Dette vil vi komme nærmere tilbake til siden.

Innsatte

Det ble intervjuet fem innsatte i fengselet. Alle hadde forholdsvis lange dommer – fra 5 til 16 år, og alle hadde fortsatt lang tid igjen av soningen. De hadde ulike erfaringer med BRIK. Vi har kategorisert de ulike reaksjonene under tre hovedoverskrifter: Kartleggingen, reaksjoner og bruk/oppfølging.

Kartleggingen

Hvor mye tid man hadde brukt på selve kartleggingen varierte fra under to timer til opp mot åtte timer. Ingen av de innsatte hadde noen negative merknader til tidsbruken og den generelle tilbakemeldingen var at man opplevde at kartleggingen hadde tatt den tiden som var nødvendig. Til og med den som hadde brukt åtte timer på kartleggingen mente at det hadde vært nødvendig og at det var han selv som hadde bidratt til at kartleggingen tok så lang tid. Han forklarte hvorfor på følgende måte:

Kartleggingen tok 8 timer – ja jeg hadde mye å si, det var viktig for meg at vi tok så lang tid. Det var viktig for meg å bli kjent med kartleggeren. En sak har mange sider, og på slutten av hvert tema så er det en presentasjon av hva kartleggeren har oppfattet og mener. Da er det viktig at det mennesket får forståelse av hva du vil og at det mennesket skjønner deg. Det var mitt poeng og derfor tok det så lang tid – og så har jeg jo mye på hjertet vet du. Jeg synes hele prosessen var kjempehyggelig jeg.

En annen hadde ikke brukt like lang tid, men understreket også behovet for at man tok den tiden som han anså som nødvendig:

Vi brukte omtrent 2,5 timer. Selv om det var mye som ikke var relevant så er det mye som krever en litt mer omfattende forklaring. Derfor krever det at man setter av litt god tid.

Ved vurdering av tidsrammen på kartleggingen må det trolig tas hensyn til at innsatte i fengselet ble intervjuet av personer de ikke hadde en relasjon til på forhånd og at den som intervjuet heller ikke skulle følge opp den innsatte etterpå.

De innsatte hadde også klare tilbakemeldinger på innholdet i BRIK. I utgangspunktet var man positive til at kartleggingen var så omfattende., men de trakk inn to forhold som de anså som svakheter ved kartleggingen. Det ene var hva man fokuserte på. Her er tre uttalelser som illustrerer disse synspunktene:

Selve kartleggingen var omfattende og for mange kan det være fint å gå gjennom og få satt ord på, men det var lite relevant for meg – jeg har jo livet mitt sånn noenlunde på stell, men har gjort en dum ting – derfor er jeg her. Jeg har hus, familie, jobb og lever et nokså sunt liv. Alt om rus og psykisk helse blir dermed uinteressant

Skjemaet var for lite fleksibelt – for få svaralternativer og ikke tilstrekkelig med plass til å beskrive egne svar – det var tre – fire punkter der jeg hadde behov for mer utfyllende opplysninger for å få til en mest mulig nøyaktig beskrivelse. Siden jeg da ikke fikk frem det jeg ønsket, valgte jeg derfor å svare ” ikke svar ” på disse spørsmålene.

Det burde være flere spørsmål som ser på personen som en helhet – mange av spørsmålene var knyttet til rus og problemer som rusbrukere har. Det er en problemstilling som ikke er relevant for meg. Vi brukte

derfor lang tid på å gå gjennom en rekke spørsmål som var uaktuelle for meg – det skulle vært en ordning der man bare svarte ja eller nei på spørsmålet om man har et rusproblem, og så kunne de som svarte nei bare hoppet over de spørsmålene som ikke var relevante.

Den siste informanten utdypet nærmere hva han savnet for seg selv.

Jeg har en skade som påvirker meg mye i det daglige – dette var det ikke plass til å få inn i skjemaet. Akkurat nå plager denne skaden meg mye, men det er vanskelig å få kontakt med lege her. Hvis dette hadde vært en del av kartleggingen, så burde noen ha ansvar for å følge dette opp.

Vår oppsummering er derfor at de innsatte oppfattet BRIK som relevant, men at de savnet mer fleksibilitet og tilpasning til individuelle forskjeller i bakgrunn.

Reaksjoner

Flere av informantene ga tilbakemeldinger på at selve kartleggingen hadde gjort noe med dem. Det var tydelig at det å gjøre en slik omfattende gjennomgang av egen bakgrunn satte i gang tankeprosesser. En av de innsatte forklarte dette på følgende måte:

Første reaksjonen etterpå var litt sånn at jeg ble litt deprimert. Det er litt for at du rører rundt i en gryte. Når du har gjort noe dumt og skal inn hit så er det klart at du prøver å legge litt lokk på ting for å overleve – du får litt dårlig samvittighet og ser hva du har mistet. Hos meg satte den i gang en litt vond prosess.

En annen hadde en tilsvarende uttalelse:

Jeg måtte gå litt i meg selv og tenke litt på livet fremover.

Likevel var ikke dette en reaksjon som alle opplevde. En av informantene sa klart i fra:

BRIK er ikke noen belastning, når du har vært gjennom en rekke politiavhør så er dette bare peanuts.

Tilbakemeldingene er derfor nokså tydelige på at selve kartleggingen ikke var en belastning, men at den for noen satte i gang refleksjoner som kostet litt.

Bruk/oppfølging

De fleste av dem vi intervjuet i fengselet var veldig opptatt av hvordan kartleggingen ble brukt, eller - for flere av dem – ikke brukt. Det er tydelig at de innsatte etter å ha bli kartlagt hadde fått håp om at de skulle få hjelp og annen oppfølging slik at de kunne løse noen av de utfordringene de hadde. Noen har også fått den oppfølgingen de forventer. Én er veldig tydelig på at kartleggingen har bidratt positivt:

Etter at kartleggingen ble gjennomført, leste kontaktbetjenten og miljøterapeuten på den avdelingen jeg er gjennom kartleggingen, og så hadde vi et møte vi tre og kartleggeren og gikk gjennom skjemaet. Jeg bruker planen som fremtidsplan hele tiden og blir imøtekommet positivt på mange områder.

En annen svarer slik på spørsmålet om hva kartleggingen har ført til:

Jeg har fått kontakt med en gjeldsrådgiver – men ellers er det så lenge til jeg kommer ut at det meste vedørende bolig og jobb osv er satt på vent.

Denne uttalelsen understreker noe av det som kanskje er problemet for mange – de har lang tid igjen av soningen. Det ser derfor ut som om de innsatte har mer hastverk med å få fulgt opp kartleggingen enn de ansatte. En av de innsatte fortalte:

Vi hadde et ansvarsgruppemøte der vi diskuterte oppfølging, men det blir ikke fulgt opp. En av rådgiverne på skolen har prøvd å få til et nytt møte, men det har ikke gått til nå. På det første møtet var det flere som kom seint og begynte med å si at dette har jeg ikke tid til, virket uinteressert og tok det ikke seriøst. Det har aldri kommet noe konkret ut av kartleggingen.

En annen har en tilsvarende opplevelse og svarer slik på hva kartleggingen har ført til:

Ingenting!!! Det var bare en registrering og så gikk det rett i glemmeboka. Også andre sier det – de følger ikke opp. Jeg har prøvd å mase, men alle skylder på hverandre. De sier bare at "det skal vi sjekke" og så skjer det ingenting.

Konsekvensen av dette er klar:

Selve kartleggingen førte til at jeg fikk store håp, men nå føler jeg meg lurt – jeg skulle aldri ha deltatt i kartleggingen.

Det er åpenbart at for noen så har kartleggingen ikke bidratt på den måten de hadde forventet. Hva som er årsaken til dette, er ikke klart, men en av de innsatte hadde følgende forklaring:

Dette er veldig avhengig av hvilken kontaktbetjent du har – min fungerer ikke. Det var en annen som kartla meg. Andre har vært heldige og fått kontaktbetjenter som fungerer. Da virker det.

En annen innsatt er inne på det samme:

Det var ikke kontaktbetjenten som kartla. Jeg har et veldig godt forhold til kontaktbetjenten, men jeg tenker at BRIK er noe som de har, så jeg tar ikke opp kartleggingen uten at de tar det opp. Jeg tror ikke dette med BRIK er kommet helt ut til alle ansatte.

På samme måte som flere av de ansatte peker disse innsatte på utfordringene knyttet til at den som kartlegger ikke er den som følger opp. Beskrivelsene tyder også på at oppfølgingen av BRIK ikke er tilstrekkelig forankret i hele organisasjonen.

Til tross for at flere innsatte var negative til oppfølgingen av BRIK, så hadde de klare synspunkter på hvordan man kunne nyttiggjøre seg BRIK bedre.

Det burde være en oppfølging. Selve kartleggingen kunne blitt skrevet ut og så burde man for eksempel etter seks måneder lese gjennom den og se hva som hadde forandret seg og hva man burde legge vekt på videre. Selv om jeg ikke har noe konkret jeg føler burde blitt gjort nå, så hadde det vært fint om vi kunne oppsummere litt om endringer. Verden endrer seg jo hele tiden.

En annen knytter det samme til fremtidsplaner og bidrar med følgende ønsker:

Det som er problemet for meg som soner en lang dom, er at en fremtidsplan skal gjelde fra start til slutt – det går ikke an å lage en bare for neste år. Jeg tror det hadde vært lettere hvis man kunne lage årvisse planer

En innsatt peker dessuten på at det er en utfordring når man skal diskutere ulike tiltak og de som deltar i diskusjonen ikke har myndighet til å iverksette de tiltakene som anses som hensiktsmessige:

Dersom de ønsker å få noe ut av BRIK, må de sørge for at de som deltar på ansvarsgruppemøter kan bestemme en progresjonsplan. Nå er det ingen som tør å ta ansvar.

De innsatte som ble intervjuet hadde alle store forventninger til BRIK. Det er kanskje ikke uventet sett på bakgrunn av at dette er et frivillig tilbud.

Bruk av BRIK

Halden fengsel er et stort fengsel med flere hundre ansatte. Fengselet har derfor overlatt til en begrenset gruppe med tilbakeføringskoordinator, sosialkonsulent og noen fengselsbetjenter, fortrinnsvis programinstruktører, å stå for selve kartleggingen. Etter at kartleggingen er gjennomført har den som har kartlagt en trekantsamtale med kontaktbetjenten og den innsatte. Der gjør den som har kartlagt rede for resultatene av kartleggingen og den innsatte kan utdype dette og ellers komme med kommentarer. Etter at denne samtalen er gjennomført er det

kontaktbetjenten og den innsatte som skal samarbeide om å følge opp kartleggingen, eventuelt i form av en fremtidsplan.

Ansatte

Alle de fem ansatte som ble intervjuet var BRIK-kartleggere, men ingen var kontaktbetjenter for de som var kartlagt. Analysene av intervjuene viste at innspillene fra de ansatte kunne kategoriseres i fire temaer: Fordeler, mangler/ulemper, gjennomføring og bruk/samarbeid.

Fordeler

Alle de som bruker BRIK i Halden fengsel har meldt seg frivillig til dette arbeidet. Flere av dem har også vært med på å utforme kartleggingen. Det er derfor ikke særlig overraskende at alle sammen i utgangspunktet er positive til BRIK. Det har derfor vært viktig for oss å få frem hvilke endringer kartleggingen har ført til og ikke bare generelle utsagn om at BRIK er bra.

De ansatte i fengsel har i liten grad benyttet systematisk kartlegging av de innsatte tidligere. En av de ansatte ga følgende beskrivelse av hvordan arbeidsformen hadde endret seg:

BRIK har flere spørsmål enn det som man ellers hadde tatt opp i en dag til dag situasjon. Ellers blir det lett til at man bare spør ”hva trenger du hjelp til?”, men ved BRIK går man gjennom veldig mange områder rundt personen, sånn at det er lettere å komme til kjernen – hva er det man må ta tak i her?

Man får altså en bredere innsikt i den innsattes bakgrunn og situasjon. Dette er det også andre som understreker. Her er tre utsagn:

BRIK avdekker hva slags behov den innsatte har. Det er viktig at det kommer frem gjennom BRIK og ikke gjennom en sånn løs prat på gangen.

Fordelen med BRIK er at vi får mye opplysninger om den innsatte.

Det som skiller BRIK fra annen kartlegging er at den er så brei – man tar med alle deler av livet, ikke bare problemer, men også ressurser – i tillegg snakker vi også om kriminaliteten – det er det ikke alltid at man gjør ellers.

Hvordan disse opplysningene kommer frem er heller ikke uten betydning og flere understreker hvordan ambisjonen om at kartleggingen skal være en mest mulig åpen samtale, bidrar til en positiv kommunikasjon. En av de ansatte sier det direkte: *Kartleggingssamtalen kan ofte bli en veldig god samtale.* Andre mener også at de innsatte kan ha glede av kartleggingen for seg selv:

BRIK kan også ha en verdi for den innsatte. Selv om ikke andre følger opp kan den innsatte bruke BRIK til å se at det har skjedd en utvikling fra tidligere. Den innsatte kan få satt en del i system for seg selv.

Ulemper/mangler

Flere ser også at en slik omfattende kartlegging kan være en utfordring og at det som kanskje er den største utfordringen er at man setter i gang en prosess som ikke følges opp:

Den største ulempen er hvis man ikke får det til – det blir nesten et overgrep mot de innsatte dersom de bare blir kartlagt, og kartleggingen ikke blir fulgt opp.

Denne utfordringen forsterkes av at det ikke er de som kartlegger som skal følge opp. Flere mener at dette er et problem:

Et problem er at jeg kartlegger en rekke personer som jeg ikke jobber med. Jeg tror det er best at jeg kartlegger de jeg skal jobbe med.

Løsningen på denne utfordringen er det åpenbart stor enighet om:

Vi som har holdt på med BRIK, har nå anbefalt at alle kontaktbetjenter blir BRIK-kartleggere og at de kartlegger sine egne. Da får man en større forståelse for det og forhåpentligvis mer bruk og mer eierskap. Kartleggingssamtalen blir da mer i tråd med oppfølgingen etterpå.

Begrunnelsen for dette er både knyttet til hvordan man kan følge opp den man kartlegger og til hvordan dette kan være en god start på relasjonen mellom en innsatt og kontaktbetjenten:

Dersom det er kontaktbetjenten selv som kartlegger så er BRIK en god start. Man bygger en god relasjon og har muligheter for å bygge opp den tilliten som er så viktig for å få til endring.

De ansatte er også opptatt av innholdet i kartleggingen, og flere har konkrete forslag til hva man kan legge mer vekt på:

BRIK er en veldig god måte å bli kjent med den innsatte på, men det er fortsatt noen svakheter. Det er litt for lite om familierelasjoner, litt for lite om kriminalhistorikk – etter min mening.

Det mangler litt på nettverk. Vi spør om samboer og barn, men ikke om foreldre eller andre. Mange kan ha et svært nettverk rundt seg som de opplever som viktig – her mangler det en del.

Gjennomføring

En av kartleggingene i Halden fengsel tok åtte timer – den som ble kartlagt forteller foran hvorfor. Også andre har brukt forholdsvis mye tid opp mot fire til seks timer. I slike tilfeller gjennomføres kartleggingen over flere dager. En av de ansatte var tydelig på at dette var en dårlig løsning:

Kartleggingen bør ikke ta mer enn 2-3 timer. Den bør kunne gjennomføres i løpet av en dag.

En annen understreket det samme:

Jeg synes ikke det går mye ressurser, men andre kan gjerne si at jeg ikke er nøye nok. Jeg synes likevel at hvis man bruker de samtaleteknikkene vi har lært, så kan man komme til bunns i ting relativt fort.

En av de som ble intervjuet var også opptatt av hvordan vedkommende forberedte seg til kartleggingen:

Det er viktig at jeg forbereder meg skikkelig før kartleggingen – at jeg leser dommen og andre data som er tilgjengelige. Da kan vi lettere ta opp problemstillinger som ellers oppleves som vanskelige å ta tak i.

Bruk/samarbeid

Som vi allerede har vært inne på, var kartlegger og kontaktbetjent, med ett unntak, vanligvis ikke samme person. På bakgrunn av det bildet de ulike innsatte ga er det grunn til å tro at følgende beskrivelse ikke er representativ for hvordan kontaktbetjentene arbeidet:

Jeg bruker BRIK som utgangspunkt for en fremtidsplan – hva er det vi skal ta tak i og hva er det du er god på? Hvilke styrkes skal vi spille videre på og hva er det vi er nødt til å jobbe med? Vi har et stort fokus på å lage fremtidsplaner, både for det som skal skje under soning og etterpå. BRIK gir en flying start på hva som det er naturlig å ta med i fremtidsplanen. Når jeg har strukturerte samtale med dem jeg er kontaktbetjent for, så har jeg alltid med meg BRIK-kartleggingen. Ved langtidsdommer så kan tidsperspektivet i en fremtidsplan bli for langt. Da bruker jeg BRIK til å si at sånn var ståa da, her har vi påbegynt noe – er det noe vi skal fortsette med? Jeg prøver å bruke BRIK aktivt. Jeg prøver å få dem til å se på hva er jeg god på – overraskende mange er ikke flink til det. Min erfaring er at hvis du kan vise at de har styrker, så er det lettere å ta fatt i problemene.

Selv om dette er en beskrivelse som ikke er representativ, synes den å beskrive hvilket potensial det ligger i BRIK. Sentrale spørsmål er i så fall: Hvorfor følger ikke andre kontaktbetjenter opp på samme måte og hva må gjøres for å få andre til å jobbe slik?

En av de ansatte bidro også med en beskrivelse av hvordan vedkommende så for seg hvordan man kunne legge opp et helhetlig løp fra soning i fengsel og ut i samfunnet etterpå:

Med innsatte som skal sitte inne lenge gjerne opp mot ti år eller lengre er det viktig å begynne tidlig...da trenger man gjerne en ansvarsgruppe... en ansvarsgruppe bør være levende. Først er det ansatte i fengselet som skal være med – etter hvert trenger man nye med og andre kan falle bort.

Tanken med en ansvarsgruppe er at du starter den opp her og så bytter du ut folk underveis – slik at gruppen følger med den innsatte. Så når den innsatte går herfra over til en overgangsbolig så må den kobles på, så må NAV kobles på, så må arbeidsgiver, så nettverk – familie osv.

Ansvarsgruppen må være levende slik at den innsatte får hjelp, for det å jobbe alene er veldig tungt. Vi begynner internt med en ansvarsgruppe, men så kan gruppen følge den innsatte gjennom hele systemet og kanskje lang tid etter løslatelsen.

Hvordan kan BRIK bidra i denne sammenhengen?

Hvis den innsatte vil, kan BRIK også brukes i ansvarsgruppen. Det er den innsatte som eier BRIK. Det er viktig at det er den innsatte som styrer det som skjer.

Dessverre er en slik fremtidsvisjon ikke bare avhengig av innsatsen til kriminalomsorgen. Dersom man skal oppnå en slik fremdrift, er man avhengig av samarbeid med eksterne aktører. Uansett hvilke visjoner man har vil en rekke av de områdene som tas opp i BRIK-kartleggingen, kreve at det etableres samarbeid med eksterne aktører. I mange tilfeller er det kommunene man må samarbeide med. Halden fengsel har fra første stund sikret seg samarbeidsavtaler med en rekke kommuner. Likevel er det ikke alltid like lett å få til samarbeid. En av de ansatte forteller:

Det er ikke alltid like lett å få til samarbeidet med kommunene og andre samarbeidsparter. Vi har samarbeidsavtaler med kommunene, men de er gamle. Det er vanskelig å vite hvem du skal ta kontakt med. Det er stor forskjell både fra kommunene til kommune og fra saksbehandler til saksbehandler – dessverre. Noen steder kan du få til masse, men andre steder når du spør om de kan komme til fengselet på et ansvarsgruppemøte så får man svar som: ”Nei, vi har ikke tid til det”, eller ”Vi har fått beskjed av ledelsen at vi skal ikke gå ut”. – Da får du ikke til mye.

Her har kriminalomsorgen åpenbart en utfordring. Vi skal siden komme tilbake til hvordan vi vurderer mulighetene for at BRIK kan bidra til å løse noen av disse utfordringene.

DATA-ANALYSE

Vi stilte innledningsvis seks forskningsspørsmål som vi ville besvare gjennom denne evalueringen. I det følgende vil vi se nærmere på i hvilken grad vi mener å ha fått svar på disse.

Bidrar BRIK til bedre kartlegging av kriminogene faktorer?

Det kan være liten tvil om at BRIK er et kartleggingsverktøy som bidrar til bedre innsikt i den domfeltes situasjon. Dette gjelder særlig i forhold til fengselet som ikke har hatt noe systematisk kartleggingsverktøy tidligere. BRIK fører derfor til at kunnskapen om de innsatte som blir kartlagt blir vesentlig bedre enn den var tidligere. Det er først og fremst den som gjennomfører kartleggingen som blir informert. Vi har hørt om kartlegginger som har tatt opp mot 8 timer å gjennomføre, og det er sier seg selv at da formidles det en rekke opplysninger og holdninger som ikke fullt ut lar seg overføre til et skriftlig skjema. Vi legger også til grunn at når en kartlegging tar så lang tid, så er dette et uttrykk for at det er skapt en relasjon mellom kartlegger og den som kartlegges, en relasjon som forutsetningsvis innebærer at den som kartlegges har en viss tillit til kartleggeren.

Vi vet at mange mennesker i slike kartleggingssituasjoner tilpasser de opplysningene de formidler både til den gitte situasjonen og de forventningene de antar stilles til dem (Goffmann, 1992; Almvik & al, 2011). Dersom man skal få frem opplysninger som er reelle og oppriktige, er det nødvendig å etablere et godt tillitsforhold mellom kartlegger og den som blir kartlagt (Hansen, 2013; Redko & al, 2007)

Også i friomsorgen som allerede har et kartleggingsverktøy fra før, er tilbakemeldingene entydige på at BRIK er mer omfattende og utdypende enn det de har benyttet tidligere (KOMPIS-KIF). Dette innebærer at de dataene som registreres oppleves som mer systematiske og mindre tilfeldige enn tidligere. Slik vi ser det er det særlig kartleggingen knyttet til kriminogene faktorer og deres innflytelse på situasjonen til den som kartlegges som blir dokumentert. Det ser ut som om det særlig er forhold knyttet til rus og vold som man får bedre data på enn ved tidligere kartlegginger.

Ansatte, først og fremst i friomsorgen, ser likevel et klart forbedringspotensial i den versjonen som foreligger. At det særlig er ansatte i friomsorgen som er kritiske kan skyldes at det er de som har mest erfaring med kartleggingsverktøy fra tidligere, og det er dessuten de som har vært mest aktive i å ta BRIK i bruk. Det er derfor god grunn til å ta de kommentarene de kommer med på alvor.

For det første er det stor enighet om at skjemaet er for rigid. Vi har hørt om situasjoner der den domfelte har opplevd at de svaralternativene som foreligger ikke i tilstrekkelig grad ivaretar vedkommendes utsagn og at den domfelte derfor har valgt å konkludere med "ikke svar". Det illustrerer en utfordring som mange peker på. En løsning kan være å legge inn flere muligheter for kommentarer – også der det først og fremst er lagt opp til avkryssing mellom konkrete alternativer.

En annen utfordring som de som benytter BRIK aktivt fremhever, er at det ikke foreligger muligheter for å endre eller oppdatere kartleggingen etter hvert som det skjer en utvikling i den domfeltes situasjon. Det er mulig at man har tenkt å fange opp endringer ved å synliggjøre en utvikling i en fremtidsplan, men i så fall må koblingen mellom BRIK og fremtidsplanen bli tydeligere.

Slik vi ser det er mulighetene for å oppdatere de opplysningene som er kommet frem i kartleggingen nødvendige av flere grunner. Det kan skje endringer i den domfeltes opplevelse av situasjonen, for eksempel ved at vedkommende innser at den kriminelle handlingen var gal. Det kan være at etterhvert som kontakt mellom den domfelte og ansatte i kriminalomsorgen blir bedre, så blir den domfelte mer positiv til å avsløre opplysninger som tidligere har vært holdt skjult. Det kan være endringer i forholdet mellom den domfelte og vedkommendes omverden, for eksempel ved at kontakten med familiemedlemmer gjenopptas. Dette er bare eksempler på mulige situasjoner som skaper behov for å oppdatere kartleggingen, uten at det anses hensiktsmessig med en full rekartlegging.

Vi antar at inntil man har fått på plass en bedre løsning, bør man vurdere om det kan brukes en form for journal med journalnotater som man kan benytte til å oppdatere kartleggingen i tråd med den utviklingen som skjer.

En utfordring i forhold til Friomsorgen er at man der av hensyn til sine andre systemer driver med et dobbelt bokholderi ved at man også fører opplysninger inn i KOMPIS-KIF.

Vår vurdering er likevel at BRIK i stor grad ivaretar behovet for kartlegging av kriminogene faktorer.

Bidrar BRIK til bedre kartlegging av grunnlaget for å ivareta prinsippene i positiv kriminologi?

Også positiv kriminologi er ivaretatt i BRIK. For det første er våre informanter nærmest samstemte om at fokus på ressurser og muligheter hos den domfelte er bra. Dette er med på å skape en annerledes relasjon mellom ansatte og domfelte. De domfelte blir i større grad hele mennesker med både positive og negative sider, og de domfelte føler at de blir sett. De opplever at de får lov til å beskrive seg selv som et menneske med en rekke ulike egenskaper og sider. At en kartlegging kan ta mange timer å gjennomføre må sees på bakgrunn av at enkelte domfelte både har et stort behov for å presentere ulike sider ved sitt liv og å skape en forståelse for seg selv.

Den måten som kartleggingen gjennomføres på er også med på å understøtte prinsippene bak positiv kriminologi (Ronel & Elisha, 2011; Ronel & Segev, 2013). Med noen få unntak så understreker alle våre informanter at selve registreringen av kartleggingsresultatene foregår ved at den domfelte og den ansatte sammen fører legger inn de aktuelle data i datamaskinen. Den domfelte ser på den måten hva den ansatte skriver og kan både utdype og rette på det som skrives inn. De domfelte opplever dette som om kriminalomsorgen på denne måten spiller med åpne kort, og at de domfelte og de ansatte samarbeider om å få frem mest mulig presise data. Den domfelte går på denne måten over til å bli aktør.

Både domfelte og ansatte er tydelig på at kartleggingen får frem et bredere bilde av den domfelte enn det man ellers gjør. Det er interessant å merke seg at også de domfelte er så tydelige på at de får et annet bilde av seg selv enn det de ellers har. En av ambisjonene med positiv kriminologi er å få de domfelte til å endre oppfatning av seg selv og se seg selv som noe annet enn en kriminell (Ronel &

Segev, 2013). På denne måten bidrar BRIK klart til en prosess der de domfelte kan skifte rolleidentifikasjon fra kriminell til ordinær samfunnsborger.

Dette underbygges også av at tilbakemeldingene er tydelige på at kartleggingen av voldsbakgrunn og mulighetene for gjenopprettende tiltak er positivt og skaper et grunnlag for å fokusere på hvordan disse utfordringene kan møtes. BRIK skaper på denne måten et grunnlag for å fokusere på restorative justice (Menkel-Meadow, 2007). Det kan derfor være liten tvil om at BRIK på en helt annen måte enn tidligere gir muligheter for å ivareta prinsippene bak positiv kriminologi. Vi vil likevel peke på at det foreligger et klart forbedringspotensial i verktøyet slik det er idag.

Utgangspunkt for positiv kriminologi er at det er individuelle prosesser som den enkelte domfelte må gjennom. Dette er prosesser som er forskjellig fra person til person (Weaver & McNeill, 2012). Det er derfor vanskelig å vite på forhånd hva slags bakgrunnsopplysninger som er relevante for å få frem en slik prosess. Selv om BRIK åpenbart får frem en del relevante opplysninger, synes det likevel klart at det er behov for noe mer åpne felt der man kan registrere relevante opplysninger som er spesielle for den enkelte domfelte.

Hvilke opplysninger som kan være relevante for å sette i gang en desistance-prosess er det vanskelig å vite på forhånd – både for den domfelte og for kriminalomsorgen. I mange sammenhenger handler det om en prosess der det tar noe tid før man blir klar over hvilke opplysninger som er relevante. BRIK gir små muligheter for å tilpasse seg en slik prosess.

En del av tilbakemeldingene fra de ansatte går ut på at BRIK ikke klarer å fange opp alle deler av et positivt nettverk og hvilke ressurser dette kan bidra med inn i en prosess mot en kriminalitetsfri fremtid.

BRIK en klar forbedring også i forhold til å kartlegge grunnlaget for å utvikle strategier knyttet til positiv kriminologi (desistance, restorative justice, etc), selv om det er tydelig at det her er et klart forbedringspotensial. De begrensninger som BRIK her legger på å få frem basis for positiv kriminologi, skyldes, at kartleggingsinstrumentet er for rigid. Det er vanskelig å legge inn opplysninger som er spesielle for den enkelte domfelte og det er vanskelig å endre opplysningene når situasjonen for den enkelte endres. Dette kan kanskje løses ved at det innarbeides en form for journal, der endringer og andre spesielle opplysninger knyttet til kartleggingen kan legges inn fortløpende.

Bidrar BRIK til bedre kartlegging av behovet for samarbeid med andre?

Samarbeid er et begrep som kan knyttes til flere ulike former for relasjoner. I forhold til BRIK kan det være samarbeid mellom kriminalomsorgen og den domfelte, det kan være samarbeid mellom ulike deler av kriminalomsorgen og det kan være samarbeid mellom kriminalomsorgen og virksomheter utenfor kriminalomsorgen.

Utgangspunktet er at BRIK foregår som et samarbeid mellom den som kartlegger og den som blir kartlagt. I fengselet er det sjelden at den som kartlegger som skal følge opp den domfelte. Det skaper i seg selv et stort behov for internt samarbeid i fengselet. I praksis foregår dette ved at det arrangeres en trekantsamtale mellom den domfelte, den som har kartlagt, og kontaktbetjenten som får ansvar for å følge opp kartleggingen med den domfelte. Vi har allerede pekt på at det gis positive tilbakemeldinger fra både domfelte og kartlegger på samarbeidet dem i mellom under selve kartleggingen. Dette kan være et viktig utgangspunkt for å bygge opp en god og effektiv relasjon. Vi er derfor svært

skeptisk til at man i fengslet skiller mellom rollen som kartlegger og den som skal følge opp (vanligvis kontaktbetjent). Etter at vår datasamling ble gjennomført har vi hørt at man nå har innført en ordning der kontaktbetjenten deltar som "bisitter" mens kartleggingen foregår. Vi ser at det er en fremgang, men vi vil likevel mene at den beste ordningen er at den som kartlegger også er den som normalt følger den domfelte opp videre. Vi er klar over at det kan by på problemer knyttet til at det av ulike grunner er nødvendig å bytte kontaktbetjent (blant annet fordi den domfelte kan komme til å flytte fra en avdeling til en annen), likevel mener vi at det er hensiktsmessig å koble rollen som kartlegger med rollen som oppfølger.

I friomsorgen er hovedregelen at det er ansvarlig saksbehandler som tar seg av kartleggingen. Det bidrar til at kartlegger og den som har ansvar for å følge opp innad i kriminalomsorgen er samme person. De utfordringene man har i fengselet møter man sjelden i friomsorgen. Likevel er situasjonen ikke helt uproblematisk der heller. Normalt har man tilgang til kartleggingen fra bare en maskin. Det betyr at kartleggingen ikke kan overføres digitalt til en annen maskin og for eksempel en annen saksbehandler i friomsorgen. I friomsorgen har flere av de ansatte spesialkompetanse innenfor et avgrenset område. I noen tilfeller er det derfor hensiktsmessig for den som er saksbehandler å samarbeide med en som har en slik spesialkompetanse. Det hadde da vært greit at flere ansatte i friomsorgen kunne ha tilgang til kartleggingen fra sine egne maskiner.

BRIK avdekker behov og ressurser som går langt ut over det kriminalomsorgen kan gjøre noe med. BRIK er derfor et kartleggingsinstrument som avdekker behov for samarbeid med en rekke virksomheter utenfor kriminalomsorgen.

Fører BRIK til at det tilbys målrettede tiltak for å redusere de kriminogene faktorene?

Både i friomsorgen og i fengselet tilbys det tiltak for å redusere de kriminogene faktorene. Domfelte begge steder beskriver at de deltar i ulike programmer og at de for eksempel har startet opp med utdanning. Noen forteller til og med at de har fått tilbud som de har sagt nei takk til. Dette synes likevel ikke å være noe nytt. I stor grad synes dette å være tiltak som er blitt tilbudt uavhengig av BRIK. I friomsorgen har man allerede hatt ulike måter å kartlegge de domfelte på og på bakgrunn av dette er det gitt tilbud. I fengselet synes de tiltakene som tilbys å bygge mer på den domfeltes egne initiativ enn som et resultat av en systematisk kartlegging. Da vi foretok vår innsamling av data (forholdsvis kort tid etter at de første kartleggingene var blitt gjennomført), var det ikke noe som tydet på at BRIK hadde endret noe på dette. Det kunne likevel se ut som om domfelte i fengselet var blitt noen mer bevisst sine egne behov etter kartleggingen og at de derfor både krevde og forventet mer enn tidligere. En del av de domfelte var derfor svært skuffet over at BRIK ikke hadde blitt fulgt opp slik de hadde forventet. Også friomsorgen er tydelig på at BRIK avdekker flere behov hos de domfelte enn det de kartleggingene de har benyttet tidligere gjorde, men at dette er et problem fordi de ikke har kapasitet til å følge opp alle behov BRIK avdekker.

Det er derfor tvilsomt om BRIK har bidratt til at det tilbys flere målrettede tiltak for å redusere de kriminogene faktorene. Dette synes likevel ikke å være et resultat av at BRIK ikke er et godt nok hjelpemiddel, men mer som et resultat av begrensede ressurser.

Fører BRIK til at det tilbys målrettede tiltak for å ivareta prinsippene i positiv kriminologi?

Friomsorgen er veldig tydelig på at fokuset på restorative justice i BRIK har bidratt til at de har styrket sitt samarbeid med forliksrådene. Dette samarbeidet har både medført at restorative justice har fått en mer sentral plass i friomsorgen og til at flere saker har fått et positivt utfall i forliksrådet. Også fengselet har god kontakt med forliksrådene, men vi har ingen dokumentasjon på at det er etablert slik kontakt som følge av BRIK.

Flere av de domfelte understreker hvordan arbeidet med BRIK-kartleggingen bidro til at de fikk et annet syn på seg selv som noe annet enn en kriminell. Dette var også en tilbakemelding fra friomsorgen. Det ser derfor ut som om BRIK bidrar til å sette i gang en desistance-prosess hos en del av de domfelte. Vi har hørt historier som viser hvordan friomsorgen har benyttet dette utgangspunktet til å hjelpe de domfelte til å etablere bedre relasjoner blant annet til sin familie. Slik sett er det eksempler som viser hvordan friomsorgen prøver å benytte prinsippene fra positiv psykologi i sitt arbeid med de domfelte. Likevel er vårt inntrykk at det her er et potensial som ikke nyttiggjøres fullt ut, særlig i fengslene.

Vi mener derfor at BRIK skaper et grunnlag for å tilby målrettede tiltak for å ivareta prinsippene i positiv kriminologi, men at det potensialet som ligger der ikke utnyttes tilfredsstillende.

Fører BRIK til at samarbeidet med andre styrkes?

Tilbakemeldinger fra de domfelte viser at flere av dem har fått god oppfølging fra andre virksomheter som følge av at friomsorgen har avdekket et behov og

formidlet kontakt. Det kan derfor ikke være tvil om at friomsorgen bidrar til at de domfelte får tjenester de har behov for, men som kriminalomsorgen ikke tilbyr. Det er likevel ikke noe i de tilbakemeldingene vi har fått som tyder på at det er BRIK-kartleggingen som har medført at disse behovene er blitt synliggjort. Sett på bakgrunn av at friomsorgen selv mener at dette er et resultat av allerede etablerte rutiner, så er det vanskelig å gi BRIK æren for dette. Det ser ut som friomsorgen har etablert en ordning der de henviser domfelte som de mener har behov for andre tjenester enn det de selv tilbyr, til andre virksomheter. I den forbindelse videreformidles bare opplysninger som anses som relevante for de andre virksomhetene. Dette gjøres noen ganger lettest ved å ta en telefon.

Alle de domfelte vi intervjuet i fengselet hadde lengre tid igjen av soningen. Det innebærer at det for alles vedkommende trolig var god tid til å finne frem til relevante tiltak på et senere tidspunkt. At vi ikke fikk frem noen eksempler på at BRIK-kartleggingen hadde ført til forvaltningssamarbeid, trenger derfor ikke bety at dette ikke ville komme på plass siden. Vi er likevel noe bekymret over dette. For det første er det som vi har vært inne på foran, klart at en del av de domfelte opplevde kartleggingen som positiv. De opplevde både at kriminalomsorgen tok dem på alvor og at de fikk et nytt og mer positivt bilde av seg selv. Det de beskrev fremsto som et første skritt på vei mot desistance, men siden kartleggingen ikke ble fulgt opp, var de blitt skuffet og hadde mistet mye av troen på at ting kunne bli annerledes. I tillegg innebar dette en underbygning av holdningen om at de domfelte og de ansatte spilte på forskjellig lag og at de domfelte ikke kunne forvente å få noe hjelp fra de ansatte.

Vår konklusjon er derfor at BRIK i liten grad har bidratt til at forvaltningssamarbeidet styrkes.

Hvem skal BRIK benyttes overfor?

Brik-forskriften fastslår i § 1 at:

Alle domfelte kan gis tilbud om behovskartlegging mens de gjennomfører straff. I tilbudet om behovskartlegging skal det likevel gis prioritet til domfelte som gjennomfører lengre straffer og som skal oppholde seg i Norge etter gjennomført straff

Det innebærer at det er opp til den enkelte virksomhet i kriminalomsorgen og avgjøre om en domfelt skal tilbys BRIK-kartlegging. Noen av de tilbakemeldingene vi fikk, var tydelige på at det var uhensiktsmessig å tilby BRIK til alle domfelte. Noen pekte på at det kanskje var grupper som BRIK ikke burde tilbys overfor, mens en var tydelig på at domfelte med egne ressurser og små behov for hjelp ikke trengte slik kartlegging.

Vi legger til grunn at dette er et spørsmål som må vurderes ut fra flere perspektiver. Det ene er behovene. Noen av de ansatte pekte på at det virket unødvendig med en kartlegging av personer som ikke hadde andre problemer enn at de hadde kjørt bil i beruset tilstand hjem fra fest og derfor hadde fått en promilledom. I praksis representerte en del av disse personer med få behov om bistand og i mange tilfeller hadde de domfelte ressurser til å ordne opp i de vanskeligheter de hadde uten bistand fra kriminalomsorgen. Problemet er selvfølgelig at det av og til kan være vanskelig å avklare hvorvidt det finnes behov før man har kartlagt.

I tillegg er det tidsperspektivet. Hvis den domfelte bare har et kortvarig soningsforløp, kan det være unødvendig å gjennomføre en slik omfattende

kartlegging. Kriminalomsorgen vil likevel ikke ha muligheter for å legge til rette for et omfattende tilbud til den innsatte.

Et tredje poeng er hvordan BRIK benyttes. Dersom kartleggingen benyttes som en del av et helhetlig tilbud også av andre aktører enn kriminalomsorgen, så kan en kartlegging være viktig selv om kriminalomsorgen ikke følger den opp på annen måte enn ved å videreformidle behovene til andre.

Et fjerde poeng er at noen av de domfelte allerede har vært gjennom en omfattende kartlegging og fått på plass et tjenestetilbud med for eksempel en individuell plan før de kommer i kontakt med kriminalomsorgen. I slike sammenhenger er det heller ikke behov for at kriminalomsorgen gjennomfører en omfattende kartlegging. Derimot kan det være viktig at kriminalomsorgen raskt tar kontakt med de andre aktørene for å få avklart om og hvordan soningen kan tilpasses og eventuelt styrke de strategiene som allerede er utarbeidet.

Vi vil likevel peke på at for noen domfelte satte kartleggingen i gang en prosess der de så sitt eget liv og sin kriminalitet i et nytt lys. En av de domfelte pekte på at kartleggingen viste at han ikke hadde noe særlig behov for oppfølging og at det fikk han til å reflektere over hva han hadde gjort med livet sitt siden han likevel satt i fengsel. Hvis fokus skal være å følge opp personer ut fra tilnærming bygget på positiv kriminologi, så kan det være at kartlegging er hensiktsmessig fordi den avdekker ressurser, men ikke behov.

Konklusjonen er derfor at de som jobber i kriminalomsorgen selv må ta noen skjønnsmessige vurderinger av om BRIK er hensiktsmessig før man setter i gang med en slik kartlegging. Det bør likevel vurderes om det kan utarbeides en form for pre-kartlegging eller noen innledningsspørsmål i BRIK som kan avklare om det er behov for å gjennomføre hele kartleggingen.

De domfelte har også et ansvar for å følge opp

Kriminalomsorgen legger også stor vekt på at de domfelte selv har et ansvar for å gjøre noe både med de behovene og de mulighetene som en BRIK-kartlegging avdekker. I St.meld. nr. 37 (2007-2008) sies dette på følgende måte:

Den viktigste garantisten er domfelte selv. Tilbakeføringsgarantien vil ikke gi de ønskede resultater dersom ikke den straffedømte selv forplikter seg til å gjøre sitt for at samfunnets tilbud blir tatt i mot og brukt etter forutsetningene. Det er og blir den straffedømte selv som må ta ansvar for og administrere eget liv. Samtidig er det vel kjent at særlig gjengangerne er en svak gruppe ut fra mange kriterier. Derfor trenger de både mental og praktisk støtte til å klare den forpliktelsen. Det er i hele samfunnets interesse at risikoen for ny kriminalitet reduseres mest mulig.

For domfelte som soner i friomsorgen er dette forholdsvis greit. For det første har disse domfelte muligheter for å etablere kontakt med andre virksomheter, enten det skjer ved personlig oppmøte, ved bruk av telefon, eller via nettbaserte tjenester. Dernest er det vesentlig lettere for friomsorgen å formidle kontakt med andre virksomheter ved å ta en telefon, eller på annen måte formidle kontakt videre. Tilbakemeldingen er at det foregår en del slik videreformidling, men at dette ikke er noe nytt og derfor ikke et resultat av BRIK. En av våre informanter antyder at årsaken til dette er at friomsorgen allerede har gode rutiner for samarbeid.

Allerede i 1987 konkluderte en undersøkelse av tilgjengeligheten til offentlige tjenester med at den avgjørende faktoren for å få kontakt med offentlige

myndigheter var tilgangen til telefon i åpningstiden for offentlige virksomheter (Jensen 1987). Selv om innsatte i fengsel kan benytte telefon for å ta kontakt med andre offentlige tjenester utover de 20 minutter pr. uke som ellers er rammen, så er dette langt mer komplisert enn det er for folk flest utenfor fengslene. I dag er det normalt gode muligheter for å etablere kontakt med ulike offentlige tjenester via internett – dette er heller ikke et alternativ for innsatte i fengsel. En annen utfordring ved å overlate til den domfelte selv å ta initiativ for å få hjelp fra andre, er at man må vite hva slags muligheter for bistand som er tilgjengelige. En stor del av de innsatte mangler en god nok oversikt over dette, både i og utenfor kriminalomsorgen. Det gjør at mulighetene for at de innsatte selv kan ta ansvar for å etablere kontakt med tjenester utenfor fengselet er små.

Vi registrerer også at en del eksterne tjenester synes å være lite innstilt på å møte opp i fengselet for å kommunisere med den domfelte og samarbeide med andre aktuelle tjenester. Det å overlate for stor del av ansvaret for å få på plass et helhetlig tjenestetilbud til den domfelte selv, kan derfor bli en svært stor utfordring for vedkommende. Behovet I St.meld. nr. 37 (2007-2008) understrekes det at:

I størst mulig grad skal de innsatte og domfelte selv ta ansvar for egen rehabilitering og reintegrering. En forutsetning for at de skal kunne klare det, er at de kan komme i kontakt med de etater de trenger tjenester fra.

Selv med servicetorg i fengselet, synes det å etablere gode nok kontakter å være en utfordring. De tilbakemeldingene vi har fått tyder likevel på at det ikke foregår noen systematisk vurdering av hvorvidt den domfelte trenger bistand fra andre og heller ikke har faste rutiner på å formidle et slikt behov.

De innsattes permisjonsrettigheter er regulert av helt andre forhold enn hvilke behov de har for å få etablert samarbeid med tjenester utenfor fengslet. Det innebærer at slikt samarbeid bare kan etableres dersom eksterne tjenester er ambulante og oppsøkende. For de domfelte som soner samfunnsstraff er dette ikke et problem på samme måte, men også for denne gruppen vil det gjerne være enklere og oppleves tryggere dersom ulike samarbeidende tjenester er mer innstilte på å møte på samarbeidsmøter i regi av kriminalomsorgen.

I hvilken grad har BRIK bidratt til endring og fornyelse av kriminalomsorgen?

Det sentrale spørsmålet når det implementeres nye instrumenter og prinsipper i en organisasjon, er om dette fører til en endring i de ansattes atferd og om oppgavene blir løst på andre måter enn tidligere, i tråd med de målsettingene som lå til grunn for endringene. Vi skisserte derfor seks forskningsspørsmål som utgangspunkt for vår evaluering. Konklusjonen så langt er følgende:

- BRIK er et instrument som kartlegger de kriminogene faktorene bedre enn tidligere.
- Også faktorer som danner utgangspunkt for strategier forankret i positiv kriminologi blir bedre kartlagt.
- Behovet for samarbeid med andre blir også kartlagt tilfredsstillende.
- BRIK bidrar i liten grad til at det tilbys andre tiltak for å motvirke kriminogene faktorer.
- BRIK bidrar til en klar styrking av samarbeidet med forliksrådene.
- BRIK bidrar ikke til styrking av forvaltningssamarbeidet.

Vår hovedkonklusjon er derfor at BRIK bidrar til bedre kartlegging enn tidligere, men at kriminalomsorgen så langt bare i begrenset grad har bidratt til at de tiltakene som tilbys blir annerledes enn før.

I neste kapitel skal vi derfor se nærmere på noen av de forholdene som vi mener kan forklare hvorfor det er så vanskelig å få til de endringene som man har ambisjoner om at BRIK skal bidra til.

HVORFOR ER DET SÅ VANSKELIG Å FÅ TIL ENDRINGER?

De begrunnelsene som gis for BRIK er klart i tråd med oppdatert forskning. Det er også interessant å registrere at man i KDI ikke ensidig har koblet seg til de kartleggingsskjemaene som er benyttet i andre land, men at man i stedet har utviklet et eget instrument som også prøver å fange opp nye utviklingstrekk og kompensere for dokumenterte svakheter i andre kartleggingsinstrumenter. De vi intervjuet i KDI hadde klare ambisjoner – for en stor del forankret i oppdatert internasjonal forskning – for hva BRIK skal bidra til. Vårt inntrykk var at BRIK for KDI er et instrument for å iverksette sentrale målsettinger med norsk kriminalpolitikk.

Intervjuene med de som hadde benyttet BRIK, tyder ikke på at alle disse hadde den samme ideologiske forankringen. En del ansatte så tilsynelatende på BRIK som et praktisk hjelpemiddel, og flere hadde en nokså instrumentell tilnærming til hvordan kartleggingsskjemaet skulle benyttes. På den annen side var det en stor del av de med sosialfaglig utdanning som anså at ideologien som BRIK er forankret i, var i samsvar med sosialfaglige prinsipper. Utfordringen å få en god kobling mellom målsettingen med BRIK og praksis var særlig tydelig der det ikke var den som kartla som skulle følge opp den domfelte. Konsekvensen av dette var at den sterke vektleggingen på positiv kriminologi (ressursorientering, desistance og restorative justice), ikke var like tydelig blant de som skulle følge opp de domfelte. Dette illustrerer en av de store utfordringene i slike sammenhenger – hvordan man skal implementere nye instrumenter som ikke i seg selv er et mål, men et hjelpemiddel for å oppnå andre mål. Dette er en utfordring vi ser også i andre sammenhenger. Helse- og sosialsektoren innførte for eksempel i 2001 individuelle planer for å få på plass mer helhetlige

tjenestetilbud, men erfaringene tyder på at resultatet i stor grad var økt planlaging – ikke økt planlegging (Hansen, 2007; Holum, 2013).

Klein & Sorra (1996) peker på at implementering av nye elementer i en organisasjon påvirkes av en rekke faktorer. Særlig viktige er virksomhetenes kultur, de ansattes kompetanse, deres engasjement, og eventuelle incentiver. De vi har intervjuet har i stor grad bare fått en opplæring i hvordan dataverktøyet skal benyttes. Det ser ut som om den innsikt og ideologiske forankring som KDI representerer, forutsettes integrert i hele kriminalomsorgen. De tilbakemeldingene vi har fått tyder på at dette ikke er en realitet. Det synes derfor å være et behov for å ha et sterkere fokus på hvordan BRIK skal implementeres. De nye pilot-institusjonene som tok i bruk BRIK høsten 2013, fikk tilbud om en to-dagers opplæring på KRUS. Vi har ikke data som kan si om dette fungerer, men vi er overbevist om at en slik opplæring i så fall også må fokusere på hva BRIK skal brukes til – ikke bare hvordan BRIK skal brukes. For at BRIK skal kunne bli en suksess er det avgjørende at de som skal bruke det opplever kartleggingen som et hensiktsmessig hjelpemiddel i en helhetlig rehabiliteringsprosess.

BRIK som ledd i en helhetlig rehabiliteringsprosess

Kriminalomsorgen har de siste ti-årene satt i verk en rekke tiltak med sikte på å skape grunnlag for god tilbakeføring av domfelte til samfunnet. Særlig har tiltak som kontaktbetjenter, fremtidsplaner og tilbakeføringsgarantien vært viktige.. BRIK er et verktøy som er tilpasset disse tiltakene og som blant annet har som målsetting å effektivisere og å målrette en del av det rehabiliteringsarbeidet som ellers gjøres i kriminalomsorgen.

En organisasjonskultur som legger vekt på rehabilitering?

Et fengsel er en lukket institusjon der det som skjer i stor grad påvirkes av den interne organisasjonskulturen (Goffmann 1972). Vår vurdering er at det er en svært ulik kultur i Halden fengsel og i Østfold Friomsorgskontor. Det får også betydning både for hvordan man oppfatter BRIK og hvordan man tar det i bruk.

Begreper som organisasjonskultur har i årevis blitt brukt for å beskrive sentrale kjennetegn ved ulike organisasjoner. En fellesnevner er at en oppfatter organisasjonskultur som de sett av felles delte verdier, normer, grunnleggende antakelser og virkelighetsoppfatninger som utvikler seg i en organisasjon når medlemmene samhandler med hverandre og omgivelsene (Hatch, 2001; Bang, 1995). Valget av denne definisjonen er rent pragmatisk. Den tar utgangspunkt i fire elementer (verdier, normer, grunnleggende antakelser og virkelighetsoppfatninger) som det er en viss praktisk mulighet for å beskrive og identifisere.

Schein (1996) deler organisasjonskulturen inn i tre sub-kulturer: profesjonskultur, styringskultur og utøverkultur. I hans beskrivelse setter profesjons- og styringskulturen rammer for utøverkulturen.

Både i fengselet og i friomsorgen rekrutteres de ansatte i stor grad på grunnlag av formell utdanning og kompetanse. Det er derfor vanlig å forutsette at den utdanningen de ansatte har bak seg kjennetegnes av en profesjonskultur som er med på å styre hvordan disse gruppene utfører arbeidet sitt (Abbott, 1988). En dimensjon ved profesjonskulturen er holdninger og normer overfor brukergruppen. En annen er forståelsen av hva som er den viktigste oppgaven ved den jobben som skal gjøres. Ansatte i fengselet og i friomsorgen representerer i stor grad to ulike profesjonsgrupper. Hovedvekten av ansatte i

friomsorgen er sosialarbeidere, mens hovedvekten av ansatte i fengselet har sin utdanning fra KRUS. Det betyr at arbeidsmiljøet som helhet er preget av den kulturen disse utdanningene representerer. Tilbakemeldingene fra de innsatte i fengselet beskriver en kultur der fokus i større grad er sikkerhetsarbeid enn rehabilitering. Det innebærer at de innsatte opplever at det fokus som både kartlegger og innsatt har på muligheter for rehabilitering gjennom kartleggingsprosessen, ikke blir fulgt opp slik de innsatte hadde forventet. I stedet opplever de at de ansatte ikke prioriterer oppfølging av kartleggingen og at de, i den grad de deltar, virker uinteresserte. Dette fremstår mer som en grunnleggende holdning ervervet gjennom utdanning og erfaring enn som bevisst nedprioritering fra den enkelte ansatte. Som vi skal komme tilbake til er det tydelig at enkelte ansatte representerer en helt annen kultur, men profesjonskulturen, slik de innsatte oppfatter den, kjennetegnes av fokus på sikkerhet – ikke rehabilitering.

I friomsorgen er bildet helt annerledes. De ansatte representerer der en sosialarbeiderkultur. Dette er en kultur som blant annet legger stor vekt på at det tilbudet som skal ytes av en sosialarbeider skal bygge på kartlegging, individuell tilpasning og faglig skjønn (Askeland, 1994). Det innebærer at kartlegging ikke er noe nytt for de ansatte i friomsorgen. BRIK er derfor ikke noe som oppfattes som galt eller unødvendig, men derimot noe som en ny versjon av noe som de alltid har benyttet i en eller annen form. Reaksjonene fra de ansatte i friomsorgen er derfor stort sett positive. Imidlertid peker de på en rekke praktiske utfordringer knyttet til bruken av BRIK. De opplever at dataverktøyet ikke fungerer slik de ønsker, at de ikke har tilstrekkelig fleksibilitet i skjemaet og at BRIK ikke kan kommunisere med andre dataprogrammer de bruker i det daglige arbeidet. Dette er innvendinger som er viktige nok, men som mer er uttrykk for et ønske om å gjøre arbeidsdagen mest mulig effektiv enn som en innvending mot å bruke tid på kartlegging og oppfølging av kartleggingen.

BRIK og oppfølging av den er derfor noe som lett kan inkluderes i en sosialarbeiderkultur.

Styringskulturen knytter seg både til hva ledelsen legger vekt på gjennom regler og formelle styringsparametere og til hva som det faktisk legges vekt på. En sentral utfordring er å få en rimelig kobling mellom de overordnede mål som virksomheten formulerer og de resultater organisasjonen måles på. Hvis man ikke får til dette, kan det resultere i en målforskyvning (Hatch 2001). Et klassisk problem i så måte er dersom ledelsen ensidig er opptatt av å telle slik at fokus blir kvantitet og ikke kvalitet. Det er samtidig stor enighet om at dersom det er mulig å styre endringer av en organisasjonskultur, må ledelsen være sentral i dette arbeidet (Schein, 1987; Hatch, 2001). Det kan være liten tvil om at ledelsen både i friomsorgen og i fengselet har lagt stor vekt på å ta i bruk BRIK. Det er derfor ikke grunn til å kritisere ledelsen spesielt. Likevel er det ting som tyder på at styring i kriminalomsorgen i stor grad bygger på rapportering av kvantitet og ikke kvalitet. Tilbakemeldingene både fra ansatte og innsatte i fengselet tyder på at man i fengselet oppfatter BRIK-kartleggingen som et mål og ikke et middel. Det innebærer blant annet at man langt på vei er fornøyd når kartleggingen er gjennomført og ikke har noen rutiner for å sjekke om kartleggingen blir fulgt opp.

Også friomsorgen er preget av registreringer. Det ligger delvis implisitt i at en dom på samfunnsstraff utmåles i timer. De ansatte er derfor opptatt av å sikre at det som skjer i friomsorgen skjer innenfor rammene av den dommen som er ilagt. I tillegg er det klart at de rammene en slik dom setter påvirker arbeidet til de ansatte. Fokus er derfor først og fremst straffegjennomføring – ikke rehabilitering. Resultatene fra BRIK-kartleggingen kan danne grunnlag for konkret oppfølging i form av ulike former for programmer, men ellers er det i like stor grad andre forhold som styrer innholdet i straffegjennomføringen.

Ansatte i friomsorgen ser likevel klart at BRIK bidrar med data som bør følges opp. Slik oppfølging er det for en stor del aktører utenfor kriminalomsorgen som må ta seg av og friomsorgen er derfor avhengig av å få på plass et godt samarbeid med andre. Dette er en utfordring som vi kommer mer tilbake til siden.

Utøverkulturen er forankret i hva de ansatte legger vekt på i det daglige arbeidet. I friomsorgen synes utøverkulturen å være vel tilpasset profesjonskulturen. Bortsett fra påpeking av praktiske problemer aksepteres derfor BRIK fullt ut som et hjelpemiddel innen friomsorgen. I fengselet derimot synes det som om de som gjennomfører kartleggingene representerer en annen kultur enn de andre ansatte. De som kartlegger i fengselet representerte både positiv innstilling til BRIK, til rehabilitering av de innsatte og hadde klare visjoner for hvordan BRIK kan være basis i et helhetlig tilbud både gjennom soningen og i den etterfølgende reintegreringen i samfunnet.

For å få til en helhetlig rehabiliteringskultur på plass må alle de tre subkulturene trekke i samme retning (Schein, 1996). I friomsorgen synes det å være en noenlunde god sammenheng mellom profesjonskulturen og utøverkulturen. Styringskulturen er til en viss grad preget av rammer som gjør at det blir fokus på telling av timer og ikke på resultater. Likevel er det innen disse rammene en viss frihet for å jobbe i tråd med utøver- og profesjonskulturen. Utfordringen knyttet til å få til god rehabilitering av de domfelte er derfor i liten grad motsetninger mellom de ulike subkulturene – det er i større grad samarbeid med andre som oppleves som en utfordring.

I fengselet er det derimot vanskelig å se at de tre subkulturene trekker i samme retning. De kartleggerne vi intervjuet representerte i stor grad en rehabiliteringskultur, men fordi kartleggingen bare er første steg i en

rehabiliteringskultur er det ikke nok at man har en liten gruppe ansatte som representerer en slik kultur. Endringer i en profesjonskultur handler i stor grad om utdanning og er en særlig stor utfordring der utdanningen inneholder en stor del praksis. Når det gjelder endringer i styringskulturen er det mulig å gjøre noen enkle grep knyttet til rapportering. Et økt lederfokus på hvordan BRIK blir fulgt opp, med rapportering av resultater i forhold til de mål som BRIK og fremtidsplaner trekker opp, kan være et middel. Mer presise evalueringsverktøy, slik det anbefales i Storbritannia, kan være en løsning (Fox & al, 2005).

Et interessant perspektiv er den styringskulturen som sentrale personer i KDI representerer og som gjør at vi opplever BRIK som et bevisst middel til å implementere nye og faglig dokumenterte prinsipper for rehabilitering i kriminalomsorgen. Denne styringskulturen finner åpenbart klangbunn i sosialarbeiderkulturen, men oppleves ikke som en naturlig del av fengselsbetjentkulturen. Dette illustrerer hvor viktig det er at både styringskultur og utøverkultur er forankret i samme ideologi (Schein, 1996).

Struktur

En annen utfordring knytter seg til organisasjonens struktur. I friomsorgen har man en flat struktur, og selv om det er en viss arbeidsdeling fordi noen har spesialkompetanse, så er hovedprinsippet at hver domfelt forholder seg til en saksbehandler. Denne saksbehandleren har da ansvaret for all oppfølging av den domfelte; kartlegging, utforming og gjennomføring av samfunnsstraffen, og eventuelt samarbeid med andre for å få på plass andre tilbud både under og etter soningen. Friomsorgen fremstår dermed som et profesjokrati (Mintzberg, 1979). Friomsorgen har klare og entydige mål: Gjennomføring av samfunnsstraffen og tilrettelegging for at den domfelte skal kunne reintegreres på best mulig måte i samfunnet. Dette er mål som til en viss grad er sammenfallende og henger

sammen (McNeill & al, 2012). Profesjokratiet kjennetegnes ved at den enkelte medarbeider har både kompetanse og myndighet til selv å avgjøre de spørsmålene de arbeider med blant annet ved utøvelse av faglig skjønn (Mintzberg, 1979). Dette innebærer at store deler av prosessen rundt samfunnsstraff for en stor del styres av én person. I tillegg innebærer den flate strukturen at det forholdsvis enkelt å samarbeide med andre og til å konferere med overordnede. I et slikt åpent fagmiljø oppleves det som et problem at hver enkelt BRIK-kartlegging bare er tilgjengelig hos den som har kartlagt den domfelte. Det uformelle samarbeidet som ellers er mulig å gjennomføre når det oppstår behov, blir dermed hemmet av BRIK.

Vi registrerer også at BRIK ikke er kommet i stedet for den kartleggingen og journalføringen som friomsorgen benyttet tidligere, men at det er kommet i tillegg. Dette gjør at arbeidet både blir mer tungvint og bidrar til mindre oversikt enn man hadde tidligere. Slik sett gjør BRIK friomsorgen mindre effektiv enn den var tidligere. Vi anser likevel de problemene som BRIK skaper for friomsorgen som små og ser at ved å foreta noen praktiske grep, kan man løse disse problemene.

I fengselet er strukturen annerledes. Der er det for det første en rekke til en viss grad motstridende mål, blant annet ved at man både skal ivareta samfunnssikkerhet og et ønske om å legge til rette for reintegrering i samfunnet. Dessuten er fengselet vi har sett på vesentlig større enn friomsorgskontoret. Det i seg selv skaper behov for en mer omfattende organisatorisk oppbygging i fengselet. Et så stort fengsel som Halden består av en linje, representert ved betjentene, og en rekke stabsfunksjoner, representert ved sosialtjeneste, helsetjeneste etc. I tillegg er det trukket inn en rekke andre organisasjoner som delvis kan oppfattes som stabsfunksjoner og delvis er en del av eksterne

organisasjoner som NAV-kontor, skole og rusmestringsenhet. Den klassiske linjeorganisasjonen som fengselet tidligere representerte er dermed forvitret.

BRIK er i Halden fengsel tatt i bruk på en måte som gjør at kontaktbetjentene blir sentrale aktører i arbeidet med å nyttiggjøre seg de data som fremkommer gjennom kartleggingen. Det innebærer at mulighetene for å utnytte potensialet i BRIK er avhengig av at kontaktbetjentordningen fungerer. Tilbakemeldinger vi har fått både i denne sammenhengen og i andre sammenhenger (Hansen & Dahl 2006; Hansen & al, 2013) tyder på at kontaktbetjentordningen bare delvis fungerer etter intensjonene. Det kan være en rekke årsaker til at kontaktbetjentordningen ikke fungerer slik som man ønsker, men vi savner en skikkelig evaluering av ordningen slik at man eventuelt kan klargjøre om det finnes tiltak som kan bidra til at kontaktbetjentene fungerer etter intensjonene.

Halden fengsel ser selv at den løsningen man har etablert med å ha et avgrenset korps med kartleggere og så overlate videre oppfølging til den innsatte selv i samarbeid med kontaktbetjenten, ikke er en heldig løsning. Man har derfor foreslått at kontaktbetjentene selv står for kartleggingen eller deltar som bisitter ved BRIK-kartleggingen. Dette er en løsning vi ikke har evaluert fordi ikke har data som viser hvordan en slik løsning fungerer. Vi ser derfor behov for å prøve ut et slikt alternativ. Vi tror uansett at det er en fornuftig løsning at kartlegger og den som skal følge opp den domfelte er samme person. Erfaringene fra friomsorgen tyder på at det der er ansett som en god løsning at den som kartlegger også følger opp. En mulig konsekvens av å la kontaktbetjentene selv stå for BRIK-kartleggingen, er at dette kan skape et tydeligere fokus på den delen av betjentrollen som handler om å bistå den innsatte i vedkommendes rehabiliteringsprosess. Slik sett kan BRIK tenkes å være et instrument som kan styrke kontaktbetjentrollen. Hvis Halden fengsel setter i verk en ordning der det er kontaktbetjentene som står for BRIK-kartleggingen, så bør også denne

løsningen evalueres, blant annet med sikte på å se hvordan dette påvirker kontaktbetjentrollen.

Et alternativ til å la hver enkelt kontaktbetjent stå for kartleggingen er å overlate dette til mer rendyrkede stabsfunksjoner – gjerne en egen sosialavdeling – som også har ansvar for oppfølging av den innsatte i forhold til rehabiliterende tiltak. En slik løsning vil da sikre at det er en klar kobling mellom kartleggingen og oppfølgingen. Ut fra det vi vet om norske fengsler, så antar vi at en slik løsning ville kreve en omfattende styrking av sosialavdelingene i fengslene. I tillegg ser vi at dette også kan medføre at man svekker rehabiliteringsperspektivet i betjentrollen. Dersom man skulle velge å prøve ut en slik løsning, må også den evalueres med et bredt perspektiv.

Vårt faglige ståsted innebærer at vi i utgangspunktet anbefaler at det er en person som har et hovedansvar for å se helheten i den domfeltes situasjon. Fra andre sektorer vet vi at nettopp det at det finnes en person som både ser helhet og fungerer som en form for koordinator i forhold til ulike tiltak som skal/bør iverksettes, er viktig for å fremme suksess (Redko & al, 2006; Hansen 2007; Weaver & McNeill, 2012). Ulempen er selvfølgelig at en slik relasjon blir sårbar og at dersom den ikke fungerer, så kan det gjøre at den enkelte ikke får den oppfølgingen vedkommende trenger.

Med BRIK har man i fengselet valgt noe vi vil karakterisere som en kvasi-løsning ved at kartlegger og oppfølger ikke er den samme. Vi tror at det svekker de mulighetene som ligger i BRIK og vil derfor anbefale at man velger en løsning der kartlegger og oppfølger er samme person. Vi ser at den enkleste løsningen i så måte er å la kontaktbetjentene selv stå for kartleggingen. Hvorvidt dette er en løsning som kan anbefales er vanskelig å si, før det er gjennomført en skikkelig evaluering av kontaktbetjentordningen.

BRIK som utgangspunkt for samarbeid med andre

Det synes som om verken friomsorgen eller fengselet er kommet skikkelig i gang med å benytte de data man har fremskaffet gjennom BRIK som basis i et samarbeid. For det første ser vi at det er en utfordring at helse og sosial sektoren ikke har tilstrekkelig fokus på samarbeid med kriminalomsorgen. Til tross for at de domfelte ofte er storforbrukere av helse- og sosialtjenestene, så synes det som om det er lite fokus på samarbeid mellom de to sektorene. Det kan ha noe med at det er ulike departementer som har det overordnede ansvaret for hver sin sektor. Erfaringer i en rekke andre sammenhenger er at ulik departemental forankring innebærer utfordringer når det gjelder samarbeid (Egeberg, 2003). Riktignok finnes det eksempler på at man prøver å motvirke slik fragmentering – i 2001 sendte SHD og JD i fellesskap ut et rundskriv om at innsatte i fengsler også mens de sonet hadde rett til å få utarbeidet en individuell plan. Vi ser likevel at det er potensial for å samordne fremtidsplaner og individuelle planer bedre enn det denne undersøkelsen gir inntrykk av.

I dag finnes det en rekke samarbeidsmodeller (Reeves & al, 2010). Det er særlig to hovedtyper av modeller: prosessmodeller og nettverksorganisering.

Prosessmodeller kjennetegnes ved at man etablerer et mer eller mindre helhetlig tjenestetilbud ved å planlegge ulike tiltak i en bestemt rekkefølge. De ulike aktørene som skal yte tiltakene har ansvar bare for sin del av tjenestetilbudet, og tiltakene blir gjerne avgrenset i forhold til hverandre på en slik måte at de i minst mulig grad påvirkes av tiltak som andre yter. Det innebærer at man tenker en form for sekvensielt ansvar og tjenestetilbud. Først er det en virksomhet som har ansvar for å gi et tilbud, dernest overtar neste virksomhet og så videre helt til alle de problemstillingene som skal løses er løst (Ramsdal & Ramsdal, 2007).

Dersom de oppgavene man skal løse kan deles opp i flere uavhengige

delprosesser, så er en prosessmodell ofte den mest effektive løsningen. Prosessmodeller er derfor en organisasjonsmodell som har fått stort gjennomslag. Utfordringen i en slik modell er overgangene – overgang mellom for eksempel fengsel og bolig. Kriminalomsorgens tilbakeføringsgaranti kan ses på som et eksempel på hvordan man søker å inkludere kriminalomsorgen i en sømløs tjeneste sammen med tjenester utenfor kriminalomsorgen.

En annen utfordring ved prosessmodeller er at de bygger på en klar forestilling om sammenheng mellom årsak og virkning (Vikkelsø & Vinge, 2003). Det innebærer at dersom man gjennom kartlegging og analyse av de data som kommer frem i kartleggingen kan presentere noen sikre løsninger på de utfordringene som er kommet frem, så kan man iverksette disse løsningene. Når man i kriminalomsorgen tar utgangspunkt i en kartlegging av kriminogene faktorer som utdanning, bolig og rusproblemer, er det nokså tydelig at løsningen må bli å tilby utdanning, bolig og rusbehandling. Dette er tiltak som kan tilbys noenlunde uavhengig av hverandre og i utgangspunktet er det ikke noe krav om at for eksempel utdanningstilbud og rusbehandling samarbeider.

Tar man derimot utgangspunkt i positiv kriminologi, så er koblingen mellom årsak og virkning mer uklar. Hva som skaper for eksempel desistance er i stor grad individuelt (McNeill & al, 2012). I praksis vil man gjerne se at det er en rekke mindre problemområder som griper inn i hverandre og som samlet skaper utfordringene for den domfelte. Slike sammensatte problemområder kalles gjerne "wicked problems" (Einstein, 2007). I slike sammenhenger er det ofte behov for at de ulike aktørene samarbeider om å prøve seg frem i fellesskap for å finne en løsning. Kolko (2012) peker på at en måte å tilnærme seg "wicked-problems" er en vekselvirkning mellom data, analyse og erfaringer med de tiltakene man prøver ut, slik at beslutningsprosessen blir mer sirkulær enn lineær. Man bør tilnærme seg "wicked-problems" ved å utvikle et helhetlig

tilbud bygget på samarbeid mellom ulike tjenestetilbydere og brukeren selv (Roberts, 2005). Løsningene blir da å lage et nettverk av tjenesteytere som samarbeider og sørger for at man i samarbeid med brukeren tilpasser tjenestene til de behov som brukeren har og i tråd med hvordan situasjonen endrer seg (Einstein, 2007; Hansen, 2013).

Det er nettopp denne nettverkstilnærmingen vi finner igjen i TAFU-prosjektet (Tilbakeføring gjennom arbeid, fritid og utdanning). Beskrivelsen av hvordan de ulike aktørene der gjennom en felles møteplass har kunnet delta i alle de fem leddene vi skisserte i modellen foran. Det er nettopp den muligheten de har til å utveksle erfaringer og analyser sammen, som gjør dem i stand til å planlegge og å implementere relevante tiltak. I tillegg kan de hele tiden justere disse planene og tiltakene i tråd med de erfaringene de gjør underveis (Neumann & Pettersen, 2013).

Det er viktig å ha klart for seg at prosessmodeller og nettverksmodeller ikke er enten - eller. Det er fullt mulig å bruke en prosessmodell i deler av prosessen og en nettverksmodell i andre deler. Gjennom etablering av ansvarsgrupper har man sørget for nettverksmøter med jevne mellomrom, også der man ellers legger vekt på en prosessmodell. Det kan være vanskelig å oppnå godt samarbeid uten at det er en viss regelmessighet på slike nettverksmøter. Vi har erfaring for at dersom man skal oppnå tilsvarende samarbeid som det Neumann & Pettersen (2013) beskriver, så må man ha nettverksmøter hver eller hver annen uke (Hansen & Ramsdal, 2014).

Vi legger til grunn at ett av to hovedmål med BRIK er at den skal føre til et styrket forvaltningssamarbeid og er derfor overrasket over at BRIK-kartleggingen i så liten grad blir benyttet som et hjelpemiddel i et systematisk samarbeid med andre. Dette kan skyldes at kartleggingen og de datatekniske

løsningene gjør det vanskelig å benytte BRIK i et slikt samarbeid. Vi registrerer likevel at det i evalueringen av forsøksordningen med NAV-konsulenter i fengsel, legges vekt på at disse konsulentene bidro til bedre og mer systematisk samarbeid både internt i fengslene og i forholdet mellom fengslene og andre aktører. I tillegg var det disse som i stor grad fungerte som koordinatorene der det ble etablert omfattende samarbeid mellom flere etater (Schafft & al, 2013). Dette tyder på at samarbeid og samarbeidsrutiner ikke har hatt så stor plass i fengslene som det BRIK-forskriften legger opp til. Vi registrerer også at den detaljkunnskapen som NAV-konsulentene hadde om NAV, støtteordninger og samarbeidsaktører, beskrives som en av suksessfaktorene med denne ordningen. I TAFU-prosjektet ble den felles 30 studiepoengs utdanningen som alle medarbeiderne hadde vært gjennom fremhevet som en av suksessfaktorene i det prosjektet (Neumann & Pettersen, 2013). Kunnskap synes derfor å være sentralt for å lykkes..

De som gjennomførte kartleggingene hadde enten selv hatt en sentral rolle i utforming av selve kartleggingsinstrumentet, eller så hadde fått en intern opplæring begrenset stort sett til en dag. I framsorgen er det de samme som kartlegger som følger opp den domfelte (og kartleggingen) etterpå. De har dessuten i hovedsak sosialfaglig utdanning og yrkeserfaring. Det gjør at de har en ramme å sette BRIK inn i, selv om vi ser at det er et klart forbedringspotensial i forhold til å nyttiggjøre seg kartleggingen i et systematisk forvaltningssamarbeid. I fengselet er det ikke den som er opplært i bruken av BRIK som skal følge opp, men en kontakt betjent som verken er opplært i hvordan BRIK gjennomføres eller hvordan man etterpå skal benytte denne i et aktivt og systematisk forvaltningssamarbeid.

ter vår mening vil det være helt umulig å implementere BRIK og ambisjonene med BRIK uten at det knyttes til en form for opplæring av dem som skal gjennomføre kartleggingen, hvorfor de ulike elementene er med i kartleggingsskjemaet og hvordan resultatene skal benyttes og kartleggingen skal følges opp. En slik opplæring må gis både til de som gjennomfører kartleggingen og de som etterpå får ansvar for å følge den opp.

NAV-konsulentene hadde en viktig funksjon som veiledere for ansatte i de fengslene som ble evaluert (Schafft & al, 2013). Dette dekket åpenbart et behov. Vi vil derfor anbefale at man etablerer veiledningstjenester for dem som skal anvende BRIK, både som kartleggere og som oppfølgere. En form for systematisk gruppeveiledning med faste veiledere kan være en løsning.

BRIK som ledd i et helhetlig tilbud

Vi er litt overrasket over at koblingen mellom kartleggingen og fremtidsplaner er så uklar. Noen gir klart uttrykk for at kartleggingen er og bør være tett koblet til utforming av en fremtidsplan, andre mener at BRIK kan erstatte en fremtidsplan. I tillegg er det klart at en del av de domfelte også har krav på en individuell plan (se for eksempel Rundskriv G-8 2006). Vi skisserte foran en modell for utforming av helhetlige tjenestetilbud som består av fem ulike stadier med kartlegging, analyse, planlegging, implementering og evaluering. I en slik modell er kartleggingen bare en basis for det videre arbeidet. Neste steget er analyse av de data som kartleggingen har avdekket. En slik analyse krever at man vet hvordan de utfordringene som er avdekket kan løses. Som vi har vært inne på, så er det i mange tilfeller ikke slik at det er en entydig løsning på utfordringene. Sett med våre øyne er kanskje denne delen av prosessen den vanskeligste. De erfaringene som beskrives fra andre prosjekter, viser at det i

denne delen av prosessen er viktig med samarbeid (Schafft & al, 2013; Neumann & Pettersen, 2013). Det er her de ulike mulige alternativene skal vurderes. En av forutsetningene for at en slik analyse skal kunne fungere er at man kjenner aktuelle alternativer. En av de positive erfaringene med NAV i fengsel var at de ansatte i NAV kunne gjøre rede for de ulike tiltakene NAV kunne tilby (Schafft & al, 2013). På samme måte vil en del av de domfelte også ha behov for informasjon om en rekke andre livsområder før man kan velge hvilke tiltak som skal inn i en fremtidsplan eller individuell plan. Jo mer kompliserte utfordringer den domfelte har, jo sterkere blir behovet for samarbeid.

Selve planleggingen er som vi har skissert foran, også en utfordring. For det første skal de ulike tiltakene ses i en sammenheng. Det innebærer at det er behov for faglige råd om hvordan tiltakene kan tilpasses hverandre. Dernest er det også et behov for å få avklart hva som er realistiske løsninger og om aktuelle virksomheter er villige til å forplikte seg på å yte de tjenestene som er ønsket.

En del av de tiltakene som skisseres i en fremtidsplan må gjennomføres i løpet av soningen, for en del andre er ambisjonene at de skal være klare når den domfelte har avsluttet soningen. Det synes ikke som om det i dag er et system for evaluering av fremtidsplaner. Vi mener at det bør vurderes om det er behov for en form for evaluering eller rapportering der man klargjør hva som var planlagt i fremtidsplanen, hva som ble gjort og en vurdering av om resultatene var hensiktsmessige.

Mulighetene for å gjøre BRIK til basis i throughcare og aftercare slik Fox & al 2005 beskriver, er tilsynelatende ikke utnyttet ennå. Hvilke muligheter BRIK faktisk gir for å få på plass slikt samarbeid er det derfor vanskelig å skissere, men vi ser at det foreligger en rekke forhold som kan bidra både til å fremme og

til å hemme slikt samarbeid. Vårt utgangspunkt er at gode og systematiske kartlegginger er et godt utgangspunkt for samarbeid (Hansen, 2007). Vi legger derfor til grunn på samme måte som Fox & al (2005) at en kartlegging som BRIK kan være et godt utgangspunkt både for throughcare og aftercare.

Gjennom formuleringene knyttet til tilbakeføringsgarantien i St.meld.nr 37 (2007-2008), har man ved innføring av BRIK, og ved rettighetene til fremtidsplaner og individuelle planer, lagt et godt grunnlag for å realisere prinsippene bak throughcare og aftercare. Det er derfor overraskende at vi i så liten grad finner disse prinsippene i beskrivelsene av hvordan BRIK blir fulgt opp. Det kan være gode grunner til dette, men vi har i vårt materiale ikke funnet svar på dette.

BRIK som basis for organisasjonsutvikling

BRIK handler om noe mer enn å ta i bruk et nytt redskap. BRIK krever at man både tenker annerledes om struktur og arbeidsformer, kultur og målsettinger, og hva slags kompetanse som er viktig. utfordringen med BRIK handler derfor om mer enn bare å implementere redskapet. Også ideologi og målsettinger må implementeres, og det må sikres at organisasjonen endres i tråd med de nye forventningene og mulighetene som er implisitt i BRIK.

Vi tenker oss at dersom kriminalomsorgen skal få fullt utbytte av det potensial som finnes i BRIK, så innebærer dette at innføringen av BRIK bør kobles til en omfattende organisasjonsutviklingsprosess i kriminalomsorgen. En slik organisasjonsutviklingsprosess kan inkludere flere elementer.

Opplæring

Slik vi ser det er opplæringen av dem som skal kartlegge, for svak. Fokus i opplæringen har i stor grad vært hvordan man skal gjennomføre selve kartleggingen og hvordan de data som fremkommer skal registreres. Dette er basalkunnskap som er helt nødvendig for å kunne benytte BRIK og det er klart at dette perspektivet fortsatt må være en sentral del av opplæringen. Likevel er det etter vår mening behov for å få med en rekke andre områder. Vi har selvfølgelig ikke testet kunnskapen til de vi har intervjuet, så vi vet ikke helt om de svakheter vi har avdekket skyldes manglende kunnskap eller andre forhold. Ut fra de prinsippene vi mener at burde vært ivaretatt i forbindelse med BRIK, mener vi likevel at en opplæring av BRIK-kartleggere bør ivareta i alle fall følgende tema:

- Kunnskap om bakgrunnen for BRIK – hva slags prinsipper og ideologier BRIK er forankret i.
- Kunnskap om samarbeid – hvem man kan/bør samarbeide med og hvordan samarbeid bør gjennomføres, både i en analysefase, en planleggingsfase og en gjennomføringsfase.

Interne utviklingsprosesser

Vi har sett at det i de to virksomhetene vi har evaluert, har vært noen rammebetingelser som ikke helt har understøttet ambisjonene med BRIK. Hvorvidt dette er generelle utfordringer i hele kriminalomsorgen har vi ikke grunnlag for å uttale oss om. Norsk kriminalomsorg er uansett preget av et stort spekter av ulike virksomheter. Vi vil derfor tro at det er hensiktsmessig å gjennomføre lokale prosesser der man ser på hva som i den enkelte virksomhet hemmer eller fremmer mulighetene for å nyttiggjøre seg potensialet i BRIK. I

denne sammenhengen kan man med hell sikkert også se nærmere på kontaktbetjentordningen og på fremtidsplanene.

Gruppeveiledning

Innføring av et nytt verktøy som BRIK, innebærer stort sett alltid et element av prøving og feiling. De tilbakemeldingene vi har fått tyder på at dette har vært situasjonen også for dem som har tatt i bruk BRIK. En måte å håndtere de utfordringene som den enkelte møter her, kan være å etablere en ordning med gruppeveiledning for dem som skal benytte BRIK. Vi har i andre sammenhenger sett at gruppeveiledning kan være en hensiktsmessig måte å utnytte hverandres kunnskap og erfaringer på, slik at deltakerne kan utvikle seg videre (Hansen 2013b). Slike veiledningsgrupper kan gjerne bestå både av kartleggere og de som skal følge opp (for eksempel kontaktbetjenter), der dette er ulike personer.

Dokumentasjon, rapportering og evaluering

Det er en utfordring når rapportering bare skjer på enkeltdeler og ikke på helheten (Johnson, 2010). I kriminalomsorgen er det i dag ikke noen form for rapportering eller dokumentasjon på hvordan det samlede tilbudet med kartlegging, planlegging og tiltak har hengt sammen. Det innebærer at det heller ikke finnes noen form for evaluering som viser om det er en sammenheng mellom de utfordringene som er avdekket, de planene som er laget og de tiltakene som blir gjennomført. Vår evaluering tyder på at en slik sammenheng er svak. I så fall er det fare for at det brukes store ressurser på å utvikle verktøy og rutiner som ikke har reell betydning for den domfeltes tilbakeføring til samfunnet. Vi mener derfor at det bør vurderes om man ikke bør gjennomføre en mer systematisk følgeevaluering av BRIK ved at man følger en del domfelte

fra de blir kartlagt, gjennom utvikling av en fremtidsplan, gjennomføring av tiltak i kriminalomsorgen, samarbeid med andre og oppfølging etter endt soning.

Sett på bakgrunn av at kontaktbetjentordningen og fremtidsplaner er så sentrale elementer i norsk kriminalpolitikk, er vi også overrasket over at det ikke finnes noen skikkelige evalueringer av disse ordningene. Vi ser at prinsippet om at mennesker som trenger oppfølging skal ha en person å forholde seg er vel forankret i forskning blant annet knyttet til case management og individuelle planer (Horvath, 2006; Hansen, 2007). Samtidig er det åpenbart at det kan være problematisk når kriminalomsorgen både skal ha ansvar for rehabilitering og straff (Kolind & al, 2011). Vi ser at det finnes argumenter både for og mot kontaktbetjentordningen og savner derfor mer kunnskap om hvordan ordningen faktisk fungerer.

Konklusjoner

Denne evalueringen bygger på erfaringer fra ett fengsel og ett friomsorgskontor. I Norge finnes det i dag en rekke fengsler som varierer sterkt både i størrelse og i sikkerhetsnivå. Forskjellene mellom friomsorgskontorene er ikke like store. Det er en anerkjent sannhet i organisasjonsvitenskap at det ikke er mulig å frakoble ulike organisatoriske standardiserte tiltak fra den organisatoriske sammenhengen de benyttes i (Røvik, 1998). Etter vår mening er dette også åpenbart i forhold til BRIK. BRIK fungerer helt annerledes i friomsorgen enn i det fengselet vi har undersøkt. Det er ikke overraskende, men viser bare at det er nødvendig å se hvilken sammenheng BRIK fungerer i. På bakgrunn av den evalueringen vi har gjort er det derfor vanskelig å spå om hvordan BRIK vil fungere i andre sammenhenger. Vår vurdering er likevel at BRIK gjennom den undersøkelsen vi har gjennomført har dokumentert at dette er et instrument som

har potensial for å bli et hensiktsmessig verktøy i arbeidet med å tilbakeføre de domfelte til samfunnet.

Oppsummering og anbefalinger

Vår konklusjon er at BRIK er et kartleggingsverktøy som dekker et behov. Fengslene har ordinært ikke hatt et slikt kartleggingsverktøy og BRIK synes å gi et bedre datagrunnlag enn det saksbehandlingsprogrammet (KOMPIS-KIF) som har vært i bruk i friomsorgen til nå. Det er særlig data knyttet til positiv kriminologi som er bedre dekket i BRIK. Det bidrar til at kriminalomsorgen kan utvide fokus fra de domfeltes problemer og utfordringer til også å være opptatt av de domfeltes ressurser og motivasjon til selv å bidra i en endringsprosess.

Den største utfordringen ved BRIK er å få kriminalomsorgen til å utnytte det potensial som finnes i verktøyet. Etter vår mening innebærer det at opplæringen må styrkes. Hva BRIK skal brukes til, hvordan og hvorfor, bør få en mer sentral plass i opplæringen. Det innebærer at man må presentere de ideologiske og faglige begrunnelsene for innholdet i BRIK, man må få frem hvordan dataene kan brukes til å planlegge strategier fremover og man må synliggjøre hvordan man samarbeider med den domfelte og andre virksomheter for å få realisert de strategiene som er utarbeidet.

Vi ser at dersom BRIK skal følges opp på en måte som gjør at potensialet utnyttes fullt ut, så er det en rekke utfordringer for dem som skal følge opp kartleggingen. Det handler blant annet om kunnskap knyttet til det tilbudet andre virksomheter yter og om hvordan man samarbeider med den domfelte og med andre. For at de ansatte skal kunne holde seg oppdatert både på kunnskaper og hva som er anbefalt atferd, bør det vurderes å etablere veiledningsordninger.

Etter vår mening vil gruppeveiledning kunne være en hensiktsmessig løsning i dette tilfellet.

Det er også behov for å se nærmere på hvordan BRIK kan kobles sammen med en fremtidsplan og en eventuell individuell plan. Dette handler både om teknologiske løsninger og om personlige relasjoner. Det er det helt nødvendig at den som skal følge opp den domfelte også har en sentral rolle i kartleggingen. Vi kan derfor ikke se annet enn at hovedregelen bør være at kartlegger og den som er oppfølger bør være samme person. I praksis innebærer det at med de ordningene som foreligger i dag, bør ansvarlig saksbehandler i friomsorgen og kontaktbetjent i fengselet ordinært være den som kartlegger.

Kartleggingen kan skape urealistiske forventninger om at det skal skje store endringer på kort tid. De ansatte må ha gode strategier for å hindre at dette skjer og at oppfølgingen blir et gjensidig forpliktende samarbeid med realistiske mål. Ansatte kan forbedre sin kommunikasjon med domfelte om hva BRIK er og hva man kan forvente av en kartlegging. En mer eller mindre direkte kobling til fremtidsplaner, kan være en måte å realitetsorientere den domfelte om hvordan ulike tiltak kan iverksettes og hva det i så fall krever av både den domfelte selv og av andre.

I tillegg bør man vurdere om det skal innføres bedre rapporterings- og dokumentasjonssystemer som oppfølging av BRIK. I praksis kan det innebære et system der man rapporterer hva som skal gjøres som følge av kartleggingen, om det blir gjort og hvilke virkninger tiltakene fikk.

De ulike virksomhetene som tar i bruk BRIK, bør også vurdere om dette innebærer at man bør gjennomføre en organisasjonsutviklingsprosess der hele organisasjonen engasjeres i implementeringen av BRIK og bidrar til å

synliggjøre når og hvordan man kan nyttiggjøre seg de data som fremkommer i kartleggingen.

Det er også behov for et system som gjør at endringer som skjer underveis kan fanges opp. Det kan for eksempel gjøres ved at endringer kan legges inn i BRIK, eller ved at det er en direkte kobling mellom BRIK og fremtidsplanen, og at endringer i så fall legges inn i fremtidsplanen. En annen, men etter vår mening ikke like god løsning, er at man utvider BRIK med en form for journal der endringer kan legges inn.

Det datatekniske har fungert ujevnt i pilotperioden. Endringsforslag som har blitt meldt inn fra brukerne har ikke ført til forbedringer, noen synes det er komplisert å komme inn på systemet, strukturen er for rigid og firkantet, og det mangler bokser for frie kommentarer mange steder. Dersom man har ambisjoner om å fange opp individuelle forskjeller, og for eksempel sikre seg at alle ulike former for ressurser hos den domfelte og vedkommendes nettverk blir synliggjort, er det behov for flere åpne felt.

Det er klart at de opplysningene som kommer frem i en BRIK-kartlegging er underlagt taushetsplikt. Opplysningene må derfor sikres slik at ikke uvedkommende kan få tilgang til dem. De domfelte underskriver likevel et samtykkeskjema der de gir tillatelse til at samarbeidende personell kan få tilgang til disse opplysningene. Slik den tekniske løsningen er i dag innebærer det at bare utskrifter kan deles med andre – det er ikke mulig å overføre verken hele eller deler av kartleggingen til andre – internt eller eksternt. Dette gjør samarbeid med andre vanskelig og man bør derfor vurdere om det er mulig å etablere et trygt system der kartleggingen kan deles med andre som er innenfor den gruppen den domfelte har godtatt at data utveksles med.

Det er i dag ikke noen retningslinjer for hvem som bør få tilbud om BRIK. Vi tror at det er hensiktsmessig å overlate en slik avgjørelse til de ansattes faglige skjønn. Det bør likevel vurderes om det bør utarbeides en pre-kartlegging, eller legges inn noen innledningsspørsmål som kan hjelpe kartleggerne med å avgjøre om det er hensiktsmessig med en full kartlegging.

I tillegg er det i dag en viss usikkerhet knyttet til hvordan tiden man bruker på BRIK skal registreres i en samfunnsstraff – dette bør klargjøres.

Vi vil til slutt peke på at det er tilnærmet unison enighet om at skjemaet som nå benyttes som samtykkeerklæring, ikke er enkelt å forstå for alle. Det litt for juridiske og byråkratiske språket må kunne forenkles.

LITTERATURLISTE

- Abbott, A (1988). *The System of Profession*, The University of Chicago Press, Chicago
- Album, D. (1996). *Nære fremmede*. Oslo. Tano
- Almvik A., Sagsveen E., Olsø, T. M., Westerlund, H. & Norvoll, R. (2011). “Å lage farger på livet til folk” - God hjelp til personer med rusproblemer og psykiske lidelser i ambulante team, *Tidsskrift for psykisk helsearbeid* vol. 8, nr. 2, 154-162
- Andrews, D. A., & Dowden, C. (2006). Risk Principle of Case Classification in Correctional Treatment A Meta-Analytic Investigation. *International Journal of Offender Therapy and comparative criminology*, 50(1), 88-100.
- Andrews, D. A., Bonta, J., & Wormith, J. S. (2011). The Risk-Need-Responsivity (RNR) Model Does Adding the Good Lives Model Contribute to Effective Crime Prevention? *Criminal Justice and Behavior*, 38(7), 735-755.
- Andvig, E., Lyberg, A., & Gonzalez, M. T. (2013). Erfaringer med å bo i egen bolig ved langvarige psykiske helseproblemer. En scoping review. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, 10(2), 115-128.
- Antonovsky, A. (1993). The Structure and Properties of the Sense of Coherence Scale. *Social Science & Medicine*, 36(6).
- Antonovsky, A. (2005). *Hälsans mysterium*. 2. utg. utg. Stockholm. Natur och Kultur.
- Askeland, G. A. (1994). *Studium og klientarbeid, same arbeidsprosess?* Oslo. Det norske samlaget.
- Bahr, S. J., Masters, A. L., & Taylor, B. M. (2012). What Works in Substance Abuse Treatment Programs for Offenders? *The Prison Journal*, 92(2), 155-174
- Bakker, A. B. & Demerouti, E. (2007). “The Job Demands – Resources model. state of the art” *Journal of Managerial Psychology* Vol 22, No 3, pp 309-328.
- Bang, H. (1995). *Organisasjonskultur*. Oslo. Tano
- Barth, F. (1969). *Models of social organization*. Royal anthropological institute of Great Britain and Ireland.
- Bay, J. (2005). *Konsekvenspedagogikk*. København. Borgen Forlag.

- Bay, J., Larsen, E., & Hammerlin, Y. (1997). *Konsekvenspedagogikken*.
- Bennett, T., Holloway, K., & Farrington, D. (2008). The statistical association between drug misuse and crime. A meta-analysis. *Aggression and Violent Behavior, 13*(2), 107-118.
- Blumstein, A. (Ed.). (1986). *Criminal Careers and "Career Criminals,"* (Vol. 2). National Academies.
- Borg, M. & Davidson, L. (2008). The nature of recovery as lived in everyday experience; *Journal of mental health*, April 2008; 17 (2). 129 – 140
- Brox, O (1995). *Praktisk samfunnsvitenskap*, 2. opplag, Universitetsforlaget, Oslo
- Brun C & Rapp R C (2001). Strengths-Based Case Management. Individuals' Perspectives on Strengths and the Case Manager Relationship, *Social work*, Vol. 46, no. 3, July 2001
- Burnett, R. (1996) *Fitting Supervision to Offenders. Assessment and Allocation in the Probation Service*. Home Office Research Study, 153. London. Home Office.
- Bushway, S. D., Piquero, A. R., Broidy, L. M., Cauffman, E., & Mazerolle, P. (2001). AN EMPIRICAL FRAMEWORK FOR STUDYING DESISTANCE AS A PROCESS*. *Criminology, 39*(2), 491-516.
- Carlsson, C. (2013). Masculinities, persistence, and desistance. *Criminology, 51*(3), 661-693.
- Chatterjee, J., & Elliott, L. (2003). Restorative policing in Canada: the royal Canadian mounted police, community justice forums, and the youth criminal justice act. *Police Practice and Research, 4*(4), 347-359.
- Christie (2007). Sosial kontroll, i Finstad L & Høigård C (red). *Kriminologi*, Pax Oslo
- Clausen S-E (2007). Funksjonshemming. utbredelse, sykdommer og livskvalitet - Belyst med data fra Levekårsundersøkelsen 2005, i Jørgensen A L S & Clausen, S-E. *Aspekter ved funksjonshemmedes levekår*, Oslo, NOVA
- Dahl, U. (2014) Et salutogent perspektiv. I Skærbæk, E. og Nissen, M. (red) *Psykososialt arbeid. Fortellinger, medvirkning og fellesskap*. Oslo. Gyldendal akademisk.
- Danermark, B., Ekström M., Jacobsen, L., & Karlsson, J. C. (2003). *Att förklara samhället*, Lund. Studentlitteratur Lund
- Devers L. (2011) *Desistance and developmental life course theories*, Bureau of Justice Assistance U.D. Department of Justice
- Drægebø, H. (red.) (2006) *Miljøarbeid i fengsel*. Oslo, KRUS

- Duffin, Michelle (2006). "Community safety. housing drug and alcohol users", *Housing, care and support*, December 2006, Pavillion Journals, p. 27-29.
- Duncan, B. L., Miller, S. D., Wampold, B. E., & Hubble, M. A. (1999). *The heart and soul of change: Delivering what works in therapy*. American Psychological Association.
- Dyb, E & Johannessen, K (2010). *Regjeringens tilbakeføringsgaranti av straffedømte - en forstudie av iverksetting*, NIBR-rapport 2010.8, Norsk institutt for by- og regionforskning
- Egeberg, M. (2003). "How bureaucratic structure matters. An organizational perspective", i Peters, B. G. og Pierre, J. (red.). *Handbook of Public Administration*, London. Sage.
- Einstein S (2007). Substance Use(r) Treatment and health Disparities. Some Considerations or An Askance Look at Institutionalized Substance Use(r) Intervention Disparities, *Substance Use & Misuse*, 42.671-686
- Ekeland, T-J. (2004). *Autonomi og evidensbasert praksis*, Arbeidsnotat nr 6/2004, Oslo. Høgskolen i Oslo
- Eriksson, M., & Lindström, B. (2005). Validity of Antonovsky's sense of coherence scale: a systematic review. *Journal of Epidemiology and community health*, 59(6), 460-466.
- Fox, A., & Britain, G. (2005). *Throughcare and aftercare. approaches and promising practice in service delivery for clients released from prison or leaving residential rehabilitation*. Home Office.
- Friestad, C., & Kjelsberg, E. (2009). Drug use and mental health problems among prison inmates-Results from a nation-wide prison population study. *Nordic journal of psychiatry*, 63(3), 237-245.
- Friestad, C., & Skog Hansen, I.L. (2004). *Levekår blant innsatte*. Fafo-rapport 429, Oslo. Fafo
- Glouberman S & Mintzberg H (2001). Managing the Care of Health and the Cure of Diseases—Part I & Part II, *Health Care Manage Rev*, 2001, 26(1), 56–92 2001 Aspen Publishers, Inc.
- Goffman E. (1992). *Vårt rollespill til daglig*, 2. utgave, Oslo. Pax Forlag.
- Halsey, K., Asworth, M. et Harland, J. (2002). *Made for prisoners by prisoners*. London. The National Foundation for Educational Research.
- Hammer T, Øverbye E (red.) (2006) *Inkluderende arbeidsliv? Erfaringer og strategier*. Gyldendal Akademisk
- Hammerlin, Y. & Kristoffersen, R. (1998). Habilitering som livsmestringsprosess. Startsted Hassel Kretsfengsel? Oslo. *KRUS, Dokumentasjon & debatt nr. 1*

- Hammerlin, Y., Rokkan, T., & Orban, F. (2012). *Vold og trusler mot tilsatte i Kriminalomsorgen*. Sluttrapport 2004-2010, Mørketall.
- Hansen, G V & Dahl, U (2006). *Alternative rusreaksjoner – HiØ Rapport 2006.3*
- Hansen, G V & Dybvik K A (2009). Betydningen av arbeid for funksjonshemmedes tilfredshet med deres dagligliv i forhold til andre livskvalitetsområder, *SOR-rapport 2009.2*
- Hansen, G V (2006). *Pappa i fengsel, en evalueringsrapport – HiØ Rapport 2006.1*
- Hansen, G V (2009). Et fleksibelt blikk på avtalen om inkluderende arbeidsliv, i Karlsson & Claussen (2009) *Den sköra balansen. arbetslivet och flexibilitetens tvetydigheter*, i skriftserien *Arbetsliv i Omvandling* Växjö Universitet
- Hansen, G V (2013). Hjemmet som basis for psykisk helsearbeid *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, 2013.2
- Hansen, G V (2013b). I hvilken grad kan gruppeveiledning være et middel til å forebygge sykefravær på et sykehjem? *Nordisk tidsskrift for helseforskning*, nr. 2- 2013
- Hansen, G V (2014). Kortprogram rus – erfaringer med et tilbud i kriminalomsorgen, *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, 4.2014
- Hansen, G V; Ramsdal, H (2014). Kan man skape en samarbeidskultur? *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, 1.2014
- Hansen, G. V. (2007). *Samarbeid uten fellesskap – om individuelle planer i kommunalt psykisk helsearbeid*, Karlstad University Studies 2007.15
- Hansen, G. V. (2013). Hjemmet som basis for psykisk helsearbeid *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, 2013.2
- Hansen, G. V.; Arvesen, P; Tonholm, T (2013). *Pappa i fengsel - andre evalueringsrapport*; HiØ Oppdragsrapport 2013.18
- Hatch, M. J. (2001). *Organisasjonsteori – moderne, symbolske og postmoderne perspektiver*. Oslo. Abstrakt forlag.
- Healy, D. (2012). Advise, assist and befriend: can probation supervision support desistance?. *Social Policy & Administration*, 46(4), 377-394.
- Højdahl, T., Magnus, J. H., & Langeland, E. (2014). A bridge to change. Experiences of participation in “VINN”—a motivational program for convicted women. *EuroVista Vol.3 no.2*

- Holum, L. C. (2012). "It is a good idea, but..." A qualitative study of implementation of 'Individual Plan' in Norwegian mental health care. *International journal of integrated care*, 12.
- Horvath, A. O. (2006). The alliance in context. Accomplishments, challenges, and future directions. *Psychotherapy. Theory, Research, Practice, Training*, 43(3), 258-263. doi.10.1037/0033-3204.43.3.258
- Jacobsen, D I (2001). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*, Kristiansand, Høyskoleforlaget
- Johnson, R. (2010). Metrics and measures in tackling the social determinants of health - the example of mental health and housing. *Journal of Public Mental Health*, 9(3), 36-44
- King, S (2013). Transformative agency and desistance from crime. *Criminologi & Crime Justice* 13 (3) 317-335
- Klein, K. J., & Sorra, J. S. (1996). The challenge of innovation implementation. *Academy of management review*, 21(4), 1055-1080.
- Koehler, J. A., Humphreys, D. K., Akoensi, T. D., Sánchez de Ribera, O., & Lösel F. (2013). A systematic review and meta-analysis on the effects of European drug treatment programs on reoffending, *Psychology, Crime & Law*, 2013
- Kolind, T., Frank, V. A., & Dahl, H. (2010). Drug treatment or alleviating the negative consequences of imprisonment? A critical view of prison-based drug treatment in Denmark. *International Journal of Drug Policy*, 21(1), 43-48.
- Kolko, J (2012). *Wicked Problems – Problems worth Solving*, Austin Center for Design
- Kvale, S. (1997). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo. Gyldendal Akademisk.
- Laub, J. H., & Sampson, R. J. (1993). TURNING POINTS IN THE LIFE COURSE: WHY CHANGE MATTERS TO THE STUDY OF CRIME*. *Criminology*, 31(3), 301-325.
- Lemire S T, Nielsen S B and Dybdal L (2012) Making contribution analysis work. A practical framework for handling influencing factors and alternative explanations, *Evaluation* 2012 18. 294
- Lipsey, M. W., & Cullen, F. T. (2007). The effectiveness of correctional rehabilitation. A review of systematic reviews. *Annu. Rev. Law Soc. Sci.*, 3, 297-320.

- Loper, A. B., & Tuerk, E. H. (2006). Parenting programs for incarcerated parents. Current research and future directions. *Criminal Justice Policy Review*, 17, 407–427
- Lösel, F., Pugh, G., Markson, L., Souza, K. A. & Lanskey, C. (2012). *Risk and protective factors in the resettlement of imprisoned fathers with their families*, Final Report, University of Cambridge.
- MacDonald, M., Williams, J., & Kane, D (2013). Throughcare for prisoners with problematic drug use. a European perspective; *EuroVista, Probation and Community Justice*, Vol.2 No.3
- Magaletta, P.R. et Herbst, D.P. (2001). Fathering from prison. Common struggles and successful solutions. *Psychotherapy. Theory, Research, Practice, Training*, (Vol 38)1. American Psychological Association.
- Mair, G., Burke, L., & Taylor, S. (2006). ‘The worst tax form you’ve ever seen’? Probation officers’ views about OASys. *Probation Journal*, 53(1), 7-23.
- Marsch, L. A. (1998). The efficacy of methadone maintenance interventions in reducing illicit opiate use, HIV risk behavior and criminality. A meta-analysis. *Addiction*, 93(4), 515-532.
- Mayne, J. (2012). Contribution analysis: Coming of age? *Evaluation*, 18(3), 270-280.
- McCulloch, T. (2005). Probation, social context and desistance: Retracing the relationship. *Probation Journal*, 52(1), 8-22.
- McKeown, Steve. (2007): Tackling the housing needs of drug users: safer for the user, safer for the community, *Housing Care and support*, 10.2, November 2007, Pavillion Journals, s. 23-29.
- McMurrin, M. (2009). Motivational interviewing with offenders. A systematic review. *Legal and Criminological Psychology*, 14(1), 83-100.
- McNeill, F., Farrall, S., Lightowler, C., & Maruna, S. (2012). *How and why people stop offending. discovering desistance*. Institute for Research and Innovation in Social Services
- Menkel-Meadow, C. (2007). Restorative justice: What is it and does it work?. *Annu. Rev. Law Soc. Sci.*, 3, 161-187.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis*, Thousand Oaks. Sage Publications
- Mintzberg, H. (1979): *The Structuring of Organizations – A Synthesis of the Research*, New Jersey: Englewood Cliffs, Prentice Hall
- Mintzberg, H. (1994). *Rise and fall of strategic planning*. Simon and Schuster.

- Muir Gray, J. A. (2001). *Evidence-based Healthcare – How to make Health Poilicy and Management Decisions*, Churchill Livingstone
- Nelson, G., Aubry, T., & Lafrance, A. (2007). A review of the literature on the effectiveness of housing and support, assertive community treatment, and intensive case management interventions for persons with mental illness who have been homeless. *American Journal of orthopsychiatry*.
- Neumann, C B & Pettersen, K-S (2013). *Tilbakeføringsgarantien i praksis – Evaluering av prosjektet TAFU – Tilbakeføring gjennom arbeid, fritid og utdanning*; AFI-rapport 11/2013
- Ødegård, e. (2008). Narkotika- og alkoholproblemer blant innsatte i norske fengsler, *Nordisk Alkohol- & Narkotikatidsskrift*, Vol. 25(3). 169–185
- Onyett, S. (1998). *Case management in mental health*. Nelson Thornes.
- Palumbo, D. J. (1987). “Politics and Evalutation”, i Palumbo, D. J. *The Politics of Program evaluation*, London. Sage Publications
- Putnam, R. D. (1995). Tuning in, tuning out. The strange disappearance of social capital in America. *PS. Political science & politics*, 28(04), 664-683.
- Ramsdal, H., & Ramsdal, K. (2007). *Organisatoriske innovasjoner i helsesektoren. prosessbaserte virksomhetsmodeller, evidensbasert praksis og behandlingslinjer*. Høgskolen i Østfold
- Redko C, Rapp R C, Elms C, Snyder M, Carlson RG (2007). Understanding the Working Alliance Between Persons with Substance Abuse Problems and Strengths-Based Case Managers, *Journal of Psychoactive Drugs*, Volum 39 (3), September 2007.
- Reeves S, Lewin S, Espin S, Zwarenstein M (2010). *Interprofessional Teamwork for Health and Social Care*, Oxford Blackwell Publishing Ltd
- Repstad, P. (1997). *Sosiologiske perspektiver for helse og sosialarbeidere*. Oslo. Tano-Achehoug.
- Rittel, H. og M. Webber (1973). Dilemmas in a General Theory of Planning. *Policy Sciences* 4 (2), 155 – 169 1973
- Ronel, N., & Elisha, E. (2011). A different perspective. Introducing positive criminology. *International journal of offender therapy and comparative criminology*, 55(2), 305-325.
- Ronel, N., & Segev, D. (2013). Positive Criminology in Practice. *International journal of offender therapy and comparative criminology*,
- Røvik, K. A. (1998). *Moderne organisasjoner. Trender i organisasjonstenkningen ved tusenårsskiftet*. Bergen-Sandviken. Fagbokforlaget.

- Rowe, W. (2002). A meta-analysis of six Washington state restorative justice projects. *Washington, Governor's Juvenile Justice Advisory Committee, Office of Juvenile Justice.*
- Schafft, A. (2008). *Psykiske lidelser og arbeidsintegrering i Skandinavia. En kunnskapsstatus.* Oslo. Arbeidsforskningsinstituttet, Rapport, 4
- Schafft, A; Frøyland, K & Spjelkavik, Ø (2013). *En ny rolle for NAV i fengsel – Evaluering av NAV-prosjektet «Samordning av tiltak for tilbakeføring; AFI-rapport 12/2013*
- Schein, E. H. (1987). *Organisasjonskultur og ledelse – er kulturendring mulig,* Oslo. Libro Forlag.
- Schein, E. H. (1996). Three Cultures of Management. The Key to Organizational Learning, *Sloan Management Review.* 38,1, 9-21
- Seiter, R. P., & Kadela, K. R. (2003). Prisoner reentry. What works, what does not, and what is promising. *Crime & Delinquency,* 49(3), 360-388.
- Sherman, L. W., & Strang, H. (2004). Verdicts or inventions? Interpreting results from randomized controlled experiments in criminology. *American Behavioral Scientist,* 47(5), 575-607.
- Sherman, L. W., Gottfredson, D., MacKenzie, D., Eck, J., Reuter, P., & Bushway, S. (2000). Preventing Crime: What Works, What Doesn't, What's Promising. *Perspectives On Crime Reduction,* 17.
- Simon, H. A. (1956). Rational choice and the structure of the environment. *Psychological review,* 63(2), 129.
- Skardhamar, T & Telle K (2009). Livet etter soning - hindrer arbeid tilbakefall? *Samfunnsspeilet,* 2009/4
- Skardhamar, T. (2002). *Levekår og livssituasjon blant innsatte i norske fengsler.* Oslo. Universitetet i Oslo. (Hovedfagoppgave i kriminologi).
- Smith, J (2005). "Housing, Homelessness and Mental Health in Great Britain" *International Journal of Mental Health,* vol 34, no.2, Summer 2005, pp 22-46.
- SSB (2013). *Straffereaksjoner, 2011,* <http://www.ssb.no/straff>, lest 21.feb. 2014
- Stortingsmelding nr. 37 (2007-08). «*Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn*»
- Strang, H. and Sherman, Lawrence W. (2003). *Repairing the harm. Victims and restorative justice.*Utah.
- Topor, A; Borg, M; Girolamo, S Di; Davidson, L (2011) Not Just an Individual Journey. Social Aspects of Recovery; *Int J Soc Psychiatry* January 2011 57. 90-99,

- Van Ness, D. W. (2004). *Contemplating a restorative justice system*. Paper presented at Building a Global Alliance for Restorative Practices and Family Empowerment, 5-7 August 2004. Richmond, B C, Canada.
- Vanfraechem, I. and Walgrave, L. (2004). Restorative conferencing in Belgium. Can it decrease the confinement of young offenders? *Corrections Today*. December. 72-75.
- Vedung, E. (1998). *Utvärdering i politikochförvaltning*, Lund. Studentlitteratur.
- Walgrave, L. (2004). Restoration in youth justice. *Crime and Justice*, 543-597.
- Ward, T., Yates, P. M., & Willis, G. M. (2012). The good lives model and the risk need responsivity model a critical response to Andrews, Bonta, and Wormith (2011). *Criminal Justice and Behavior*, 39(1), 94-110.
- Weaver, B., & McNeill, F. (2011). Some Lessons from Research for Organising and Delivering Case Management Work with Offenders. In *The Scottish Centre for Crime & Justice Research. DOMICE, Final Conference, Barcelona*.
- Wolff, N. & Draine, J. (2004). Dynamics of Social Capital of Prisoners and Community Reentry. Ties That Bind? *Journal of Correctional Health Care* (10)3, 457-90.